

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการวิจัย และบทความวิชาการรูปแบบต่าง ๆ ของอาจารย์ และนักวิชาการทั่วไป
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการวิจัย ค้นคว้า อย่างต่อเนื่อง

กำหนดเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

เจ้าของ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ประณีต ดิษยะศริน
ศ.ดร.ไพศาล เหล่าสุวรรณ
ผศ.ดร.วิวัฒน์ ดิษยะศริน สัตยารักษ์
ดร.ธารพรรษ สัตยารักษ์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.กอแก้ว จันทร์กิ่งทอง

รองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.ปกรณ์ ลิ้มโยธิน

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ธีระ เอกสมทราเมษฐ์	ม.สงขลานครินทร์
รศ.ดร.ขวัญกมล ดอนขวา	ม.เทคโนโลยีสุรนารี
รศ.ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล	จ.ชุมพร (เกษียณ)
รศ.ดร.อาภรณ์ ดีนาน	ม.บูรพา
รศ.ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์	ม.วลัยลักษณ์
รศ.ดร.ณัฐสิทธิ์ เกิดศรี	ม.มหิดล
รศ.ดร.ศากุน บุญอิต	ม.ธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.บุญอวี ยี่หมะ	ม.ราชภัฏสงขลา
ผศ.ดร.กฤษฎา กุณชาล	ม.ราชภัฏยะลา
ผศ.ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจันทงค์	ม.ทักษิณ
ผศ.ดร.นิคม นาคอ้าย	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ	ม.หาดใหญ่
รศ.ดร.วัน เดชพิชัย	ม.หาดใหญ่
รศ.ทักษิณี ประธาน	ม.หาดใหญ่
ดร.สิริลักษณ์ ทองพูน	ม.หาดใหญ่

ฝ่ายตรวจสอบด้านภาษา

อาจารย์เอริค แกร์อัลลิน
อาจารย์ฮากิม สุคินปรีดา

ฝ่ายบริหารจัดการ

อาจารย์สุชาดา สุวรรณข้า
นางสาวอริศรา พฤกษ์ภูการณ

ติดต่อสอบถาม ส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 E-mail : hu_apc@hu.ac.th

Ⓛ บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ Ⓛ ข้อความและบทความในวารสารหาดใหญ่วิชาการเป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมีข้อความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ Ⓛ กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารหาดีใหญ่วิชาการ

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

สารบัญ

บทความวิจัย

การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล และ มนตา ตูย์เมธการ.....111

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

สุภา บุญอุไร, ปาริฉัตร เอียงสูง, พลธาวิณ วัชรธำรงค์, รัตนชัย เพ็ชรสมบัติ, จำเนียร สุวรรณชาติ, ชัยยา น้อยนารถ, พิทักษ์ ทองสุข, และ พูลพงษ์ สุขสว่าง.....127

ศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้านบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลสะลาง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

อติศยา ใจเด็ย.....139

การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) กับตลาดหลักทรัพย์เอ็ม เอ ไอ (mai) และความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สิน

นิตติกร สุวรรณศิลป์, รัชพร แก้วทอง, นวลอนงค์ แก้วสายทอง, นันทวดี ลดาพรหมทอง, สุภาพร เกาะเต็น, และ มัทนชัย สุทธิพันธุ์.....153

ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอร่อนคูน จังหวัดสงขลา

วัชร ชัยเขต, ธัญญา แก้วชนะ, ยุนิศา วิริโย, และ พล เหลืองรัมย์.....171

การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา

ประมาณ เทพสงเคราะห์.....191

การศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจังหวัดภูเก็ตเพื่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

อรไท ครุชโว, นิตินัย ทนน้ำ, วรพจน์ ตรีสุข, และ สรนาถ สินอุไรพันธ์.....213

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิชาการ

ประเพณีแซนโถงตา: วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์	
ยโสธรา ศิริภาพระภากร.....	237

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

Vol.16 No.2 July - December 2018

CONTENTS

Research Article

An Evaluation of the Brain-Based Learning Management Concept Expansion for Educational Personnel in the Project “School Playgrounds Development with the Cooperation of the Area Office of Nakhon Sawan Primary Education 1”

Ittipaat Suwathanpornkul and Manaathar Tulmethakaan.....111

A Causal Relationship Model of Preschool Children’s and Parents’ Smartphone Addiction on the Emotional Intelligence of Preschool Children

Suwapha Boonurai, Parichat Oeangsung, Pholthawin Wacharadhorntumrong, Rattanachai Pechsombut, Jumnion Suwannachat, Chaiya Noinart, Pitark Thongsook, and Poonpong Suksawang.....127

Potential Performance for Helping Children with Special Needs, Based on Household and Community Participation, in the Saluang Subdistrict Administrative Organization, Maerim District, Chiang Mai Province

Atitaya Jaitae.....139

Risk Disclosure: A Comparative Study of Companies Listed on the Stock Exchange of Thailand (SET) and the Market for Alternative Investment (mai) and its Relationship with Cost of Debt

Nittikorn Suwansin, Thanatporn Kaewthong, Nuananong Kaewsaitong, Nanthawadee Ladapromthong, Supaporn Kote, and Muttanachai Suttipun.....153

Factors on Choosing Tourist Attractions Online: A Case Study of the Klong Dan Community, Ranod District, Songkhla Province

Wachara Chaiyakhet, Thiyada Kaewchana, Yunida Viriyo, and Pol Luangrangsee.....171

Community Participation in Dredging Watercourses in a Rehabilitation Master Plan for Lower Songkhla Lake, Songkhla Province

Praman Tepsongkroh.....191

A Study on Phuket Architectural Identity for Image Development of a Spa Business

Oratai Krutwaysho, Nitipong Thonnam, Worrapot Treesuk, and Soranart Sinuraibhan.....213

Academic Article

Donta: A Cultural Preservation of the Khmer People in Surin Province

Yasochara Siripaphapagon.....237

การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้
แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

An Evaluation of the Brain-Based Learning Management Concept Expansion for Educational Personnel in the Project “School Playgrounds Development with the Cooperation of the Area Office of Nakhon Sawan Primary Education 1”

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล^{1*} และ มนตา ตูลย์เมธากา¹

Ittipaat Suwathanpornkul^{1*} and Manaathar Tulmethakaan¹

Abstract

The objectives of this research were to evaluate performance, lessons, and the successes of Brain-Based Learning Management Concept Expansion for Educational Personnel in the Project “School Playgrounds Development with the Cooperation of the Area Office of Nakhon Sawan Primary Education 1”.

The sources of the study’s spatial data were three pre-primary and primary schools. The key informants were divided into two groups: educational personnel (one educational supervisor, three school directors, and 13 school teachers) and related parties (eight students and four members from the Parents Network). Data were collected using observation, in-depth interviews, and focus group discussions. Open-ended questions, unlimited answers, and semi-structured questions were evaluation tools used in this study. The qualitative data were analyzed by the use of content analysis with holistic and evidence-based assessment.

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: ittipaatresearch@gmail.com)

รับบทความวันที่ 10 มกราคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2561

The research found that: 1) Teachers had the abilities to manage teaching and learning by using the playground areas. 2) There were changes in the quality of learners using the playgrounds. 3) Utilizing playgrounds was appropriate. 4) The related parties were satisfied with the use of the playgrounds. 5) According to the principle of brain-based learning, playground development revealed lessons and successes for the school teachers and the network members.

Keywords: *evaluation, brain-based learning, playground, concept expansion, the office of primary education*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 แหล่งข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นโรงเรียนระดับปฐมวัยและประถมศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) บุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 3 คน และครู 13 คน 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักเรียน 8 คน สมาชิกภาคีเครือข่ายและพ่อแม่ผู้ปกครอง จำนวน 4 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดไม่จำกัดคำตอบ และคำถามที่ใช้เป็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการประเมินแบบองค์รวมและใช้การอ้างอิงร่องรอยหลักฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพของผู้เรียนจากการใช้สนามเด็กเล่น 3) กระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่นมีความเหมาะสม 4) ผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการใช้สนามเด็กเล่น และ 5) เกิดบทเรียนและความสำเร็จของครูนักเรียนรู้ สมาชิกภาคีเครือข่ายจากการพัฒนาสนามเด็กเล่นตามหลักการพัฒนาสมอง

คำสำคัญ: *การประเมินผล, การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง, สนามเด็กเล่น, การขยายแนวคิด, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*

บทนำ

งานพัฒนาสมองเพื่อการเรียนรู้ เป็นงานหนึ่งในแผนงานของสำนักโครงการและจัดการความรู้ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) หรือ สพร. ที่รับถ่ายโอนองค์ความรู้และกระบวนการจัดการความรู้จากโครงการจัดการเรียนรู้ตามหลักพัฒนาการสมอง ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง ในโรงเรียนนำร่อง 12 แห่ง ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 - 2555 โดยได้นำองค์ความรู้ด้านพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองจากการศึกษาในต่างประเทศมาปรับใช้ในบริบทของไทย ผ่านงานวิจัยพัฒนาและปฏิบัติการในโรงเรียน ซึ่งได้ทดสอบแนวทางการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองเป็นเบื้องต้น ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นต้นแบบ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองสำหรับเด็กปฐมวัยและประถมศึกษา และได้ขยายผลไปยังโรงเรียนเครือข่ายในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 943 แห่ง โรงเรียนในสังกัดเทศบาล 258 แห่ง และโรงเรียนในสังกัดเอกชนกว่า 50 แห่ง และได้ขยายผลต่อไปเพื่อเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้เกิดขึ้นทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย (รณิดา เขยชุ่ม และ อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล, 2558)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain Based Learning: BBL) เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการสร้าง การฝึกสมอง ให้สมองเรียนรู้ การแก้ปัญหาได้ถูกต้อง แม่นยำเหมาะสม ทุกช่วงวัยของการเรียนรู้ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้แก้ปัญหา ในวิชาชีพได้จริงในอนาคต การเรียนรู้การแก้ปัญหาในเด็กเล็กต้องเริ่มจากปัญหาง่าย ๆ ที่เด็กเล็กสามารถทำได้ก่อน ทุกครั้งที่เด็กสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ มีการหลั่งสารแห่งความสุขออกมา จะทำให้เด็กมีพลังจิต พลังปัญญา ที่อยากจะทำปัญหาที่ยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.) โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 งานพัฒนาสมองเพื่อการเรียนรู้ได้ดำเนินการ ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก 2 วัย คือ ช่วงวัยแรกเกิด-เตาะเตาะ (0-3 ปี) วัยอนุบาลและ ประถมศึกษา (3-12 ปี) โดยมีการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองไปสู่ บุคลากรสาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาให้เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญของการจัดประสบการณ์ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการสมองของเด็กในวัยของตนเองได้ ทั้งนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 งานพัฒนาสมองเพื่อการเรียนรู้ยังคงมุ่งเน้นขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง ให้แก่บุคลากรสาธารณสุข และดำเนินการต่อเนื่องในบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย (สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2557)

การประเมินผลกรายขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากร ทางการศึกษาในเครือข่ายครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการประเมินที่เน้นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจตาม แนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971 อ้างถึงใน ส.วาสนา ประवालพฤกษ์, 2554) ที่มีความเชื่อว่าการประเมินเป็นกระบวนการของการพรรณนาการได้มา ตลอดจนการเตรียมข้อมูลหรือข้อเสนอเทศที่เป็นประโยชน์เพื่อใช้ในการตัดสินใจและแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสม สอดคล้องกันกับแนวคิดของอัลกิน (Alkin, 1969 อ้างถึงใน ส.วาสนา ประवालพฤกษ์, 2554) ซึ่งเห็นว่าการประเมินเป็นกระบวนการศึกษาค้นหา ความจริง โดยอาศัยข้อมูลที่เหมาะสมและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการสรุปรายงานให้ผู้มีอำนาจหรือผู้บริหาร ตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม ดังนั้น คุณภาพของโครงการต้องได้รับการตรวจสอบ เพื่อให้เกิดการยอมรับของสาธารณชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การประเมินโครงการเพื่อบ่งบอกประสิทธิภาพ ของโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโครงการแต่ละโครงการ เพื่อที่จะช่วยให้โครงการ สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีพัฒนาการต่อเนื่อง (เชดสคัลด์ โฆวาสินธุ์, 2541) นอกจากนี้ นิภา ศรีไพโรจน์ (2543) ได้ระบุเพิ่มเติมถึงการประเมินโครงการว่าจะช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และ มาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น ช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ เพราะโครงการ เป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้น เมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินการ

ไปด้วยดี ย่อมจะทำให้แผนงานดำเนินไปด้วยดี และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

จากเป้าประสงค์ดังที่กล่าวในข้างต้น เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ งานพัฒนาสมองเพื่อการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรสาธารณสุข และบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย ในระหว่างการดำเนินงาน และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานปี 2558 เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป โดยขอบเขตการประเมินในบทความนี้มุ่งเน้นที่การประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียน ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ศึกษานิเทศก์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักเรียน สมาชิกภาคีเครือข่าย และพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นผู้กำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินโครงการร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ในการพัฒนาสนามเด็กเล่นตามหลักการพัฒนาสมองในโรงเรียน รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สนามเด็กเล่นเป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลเด็กในโรงเรียนอนุบาลเมืองจันทบุรี (เขากบ วิทยาลัยสุโขทัย) โรงเรียนวัดบ้านมะเกลือ และโรงเรียนวัดหนองโรง จังหวัดจันทบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรสาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย มีวิธีการดำเนินการประเมินดังต่อไปนี้ 1) การระบุประเด็นการประเมิน 2) การกำหนดกรอบแนวทางผู้ให้ข้อมูล 3) การสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 5) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การระบุประเด็นการประเมิน

การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรสาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย ผู้วิจัยกำหนดประเด็นการประเมินจากการกำหนดกรอบการประเมินของสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ได้แก่ 1) ผลการดำเนินงานในกิจกรรมการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ประกอบด้วย (1) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น (2) คุณภาพของผู้เรียน (3) ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น (4) ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง และ 2) บทเรียนและความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) บทเรียนและความสำเร็จของครู (2) บทเรียน

และความสำเร็จของนักเรียน และ (3) บทเรียนและความสำเร็จของสมาชิกภาคีเครือข่าย

2. การกำหนดกรอบแนวทางผู้ให้ข้อมูล

การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากร สาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย ในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยใช้แหล่งข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เป็นโรงเรียน อนุบาลเมืองนครสวรรค์ (เขากบ วิทยาลัยสุวิทย์วิทยา) โรงเรียนวัดบ้านมะเกลือ และโรงเรียนวัดหนองโรง จังหวัด นครสวรรค์ ซึ่งสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ในการดำเนินโครงการร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 ในการพัฒนา สนามเด็กเล่นตามหลักการพัฒนาสมองในโรงเรียน รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สนามเด็กเล่นเป็นแหล่ง เรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลเด็ก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มที่ 1 บุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ โรงเรียน 3 คน ครู 13 คน และ ศิษยานิเทศก์ 1 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการทั้งในส่วนของการดูแล โครงการ การบริหารจัดการ โครงการ และการปฏิบัติดำเนินโครงการ เพื่อให้มองเห็นกระบวนการดำเนินการ ทั้งหมดตลอดตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ และกลุ่มที่ 2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักเรียน 8 คน สมาชิกภาคีเครือข่ายและพ่อแม่ผู้ปกครอง จำนวน 4 คน ได้จากการเลือกแบบตามสะดวกจากกลุ่มผู้ที่มีส่วน ในกิจกรรมการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียน

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ผลการดำเนินงาน ในกิจกรรมการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 และ 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับผลการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียน โดย เครื่องมือทั้ง 2 ฉบับนี้มีประเด็นการประเมิน ได้แก่ (1) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ พื้นที่สนามเด็กเล่น (2) คุณภาพของผู้เรียน (3) ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนาม- เด็กเล่น (4) ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง และ (5) บทเรียนและความสำเร็จ ประกอบด้วย บทเรียนและ ความสำเร็จของครู บทเรียนและความสำเร็จของนักเรียน และบทเรียนและความสำเร็จของสมาชิกภาคีเครือข่าย โดยลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบปลายเปิดไม่จำกัดคำตอบ และคำถามที่ใช้เป็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง จำแนกชุดตามกลุ่มผู้ตอบ ได้แก่ ศิษยานิเทศก์และผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย โดย เครื่องมือในการประเมินผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความสอดคล้องของข้อคำถาม กับประเด็นการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนการนำ ไปใช้ในการประเมินกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากร สาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่ายในกิจกรรมการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 โดยได้ลงพื้นที่ติดตามกระบวนการใช้

ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น สังเกตและสัมภาษณ์เพื่อประเมินความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น และรวบรวมข้อมูลคุณภาพผู้เรียน ในวันที่ 23 มกราคม 2558 (การอบรมศึกษานิเทศก์) วันที่ 30 พฤษภาคม 2558 (การจัดอบรมให้ความรู้) วันที่ 9-10 กรกฎาคม 2558 (นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อติดตามผลการดำเนินการ บทเรียน และความสำเร็จของโครงการ)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจำแนกประเด็น และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Conclusion) โดยการประเมินได้เน้นการประเมินแบบองค์รวม (Holistic Assessment) โดยใช้การอ้างอิงร่องรอยหลักฐานเป็นหลัก (Evidence Based Assessment)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 หัวข้อหลัก คือ ผลการดำเนินงาน และบทเรียนและความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น 2) คุณภาพผู้เรียน 3) ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น และ 4) ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น

การวิเคราะห์ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น พบว่า การจัดการเรียนรู้ของครูแบ่งออกเป็น 8 ลักษณะ ได้แก่ 1) ครูมีองค์ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมากขึ้น 2) การเกิดความร่วมมือของครูผู้สอนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน 3) การบริหารการจัดการเรียนรู้ระหว่างห้องเรียนและสนามเด็กเล่น 4) การพัฒนาทักษะการวางแผนการจัดการเรียนรู้ 5) การสร้างความตระหนักในการใช้สนามเด็กเล่น 6) การจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระของรายวิชา 7) การสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการคิด 8) การพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำของนักเรียน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ครูมีองค์ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับปฐมวัย พบว่า ครูมีความรู้และความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมากขึ้น เนื่องจากผ่านการอบรมการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ และครูได้มีโอกาสนำเสนอความคิดดังกล่าวไปใช้จริงในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนของตนเอง รวมถึงการศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งมีการเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานผ่านสื่ออันหลากหลายที่ครูสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และมีตัวอย่างให้ศึกษาและให้ใช้ในการจัดการเรียนรู้แต่ผลดังกล่าวเกิดขึ้นกับครูในระดับการศึกษาปฐมวัยและประถมศึกษาตอนต้น โดยอาจขยายองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษาต่อไป

2) การเกิดความร่วมมือของครูผู้สอนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน

จากการสอบถามศึกษานิเทศก์และครูผู้สอน พบว่า การใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนหลายคนร่วมกันออกแบบและวางแผน และกำหนดให้นักเรียนในแต่ละชั้นเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ในรายวิชาระดับการศึกษาปฐมวัยเป็นการบูรณาการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียน เนื่องจากเป็นสถานที่นอกชั้นเรียน ทำให้มีพื้นที่เพียงพอและเอื้อต่อการทำกิจกรรมสำหรับนักเรียนในแต่ละชั้น โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการฝึกการเคลื่อนไหว กิจกรรมเข้าจังหวะ เป็นต้น

3) การบริหารการจัดการเรียนรู้ระหว่างห้องเรียนและสนามเด็กเล่น

จากการสอบถามครูผู้สอนส่วนใหญ่ พบว่า ครูมีความสามารถในการบริหารจัดการเรียนรู้ระหว่างห้องเรียน ซึ่งเป็นสถานที่จัดประสบการณ์เรียนรู้หลัก และสนามเด็กเล่นซึ่งเป็นสถานที่เสริมเข้ามาในโรงเรียน โดยการนำสถานที่ทั้งสองนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาสาระในการสอน รวมถึงกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ โดยการนำสถานที่ทั้งสองนี้เป็นการบูรณาการร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน สามารถอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอนได้เป็นอย่างดี

4) การพัฒนาทักษะการวางแผนการจัดการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์มุมมองของผู้บริหาร พบว่า สนามเด็กเล่นทำให้ครูผู้สอนเกิดทักษะการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยครูต้องเตรียมการวางแผนว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร ใช้เนื้อหาสาระเรื่องใด ใช้สถานที่สนามเด็กเล่นอย่างไรให้เชื่อมโยงและสอดคล้องกัน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนมุมมองของครูผู้สอนนั้น พบว่า ครูได้เรียนรู้ประสบการณ์จากการสอนจริง และนำผลการบันทึกการสอนมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการวางแผนการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไป

5) การสร้างความตระหนักในการใช้สนามเด็กเล่น

ข้อมูลจากครูผู้สอนสะท้อนให้เห็นว่าการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นนั้น ก่อนอื่นครูต้องสร้างความตระหนักให้กับนักเรียนเกี่ยวกับสถานที่ โดยเริ่มจากสร้างความรู้จักคุ้นเคยกับสถานที่ ว่าในสถานที่นี้มีอะไรบ้าง กฎกติกาในการใช้สนามเด็กเล่นร่วมกัน อาจมีการสาธิตหรือยกตัวอย่างการใช้และเล่นในจุดที่เสี่ยงและอาจเกิดอันตราย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการเล่นและสามารถจัดการเรียนรู้ได้ตามแผนที่วางไว้

6) การจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระของรายวิชา

ครูผู้สอนได้ให้แนวคิดการใช้สนามเด็กเล่นในการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า สนามเด็กเล่นส่วนใหญ่ใช้เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระวิชา เช่น การเล่นนิทาน การสอนศิลปะ การสอนวิทยาศาสตร์ที่มีการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การได้เห็น การสัมผัสด้วยตนเอง เรียนรู้จากนามธรรมสู่รูปธรรมเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน เรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ นอกเหนือจากในห้องเรียน

7) การสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการคิด

ผู้อำนวยการและครูได้ให้ข้อมูลการใช้สนามเด็กเล่นไว้ว่า นอกจากการใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามรายวิชาเพื่อพัฒนาการคิดแล้วนั้น ครูผู้สอนได้สอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการพิเศษให้กับนักเรียน เช่น การคิดแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ เพื่อเติมเต็มความรู้ และพัฒนาศักยภาพทางสมองและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถ

8) การพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำของนักเรียน

ผู้อำนวยการและครูได้กล่าวถึงผลที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมว่า นอกจากการใช้สนามเด็กเล่นในการจัดการเรียนรู้ สนามเด็กเล่นยังเป็นสถานที่แสดงความสามารถของผู้เรียนให้นักเรียนได้เห็นเสนอผลงาน เช่น การพูด การเล่นนิทาน การเต้น การแสดงความสามารถพิเศษ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมและการฝึกความกล้าแสดงออก และความสามารถของนักเรียนแต่ละคนด้วยเช่นกัน

1.2 คุณภาพของผู้เรียน

การวิเคราะห์คุณภาพของผู้เรียนจากการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น พบว่า คุณภาพของผู้เรียนแบ่งออกเป็น 9 ลักษณะ ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น 2) การมีพฤติกรรมรักการอ่าน 3) การเกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย 4) การเกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ 5) การปรับตัวในการเรียนรู้ 6) การเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 7) การเกิดแรงจูงใจต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 8) การเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเครียด และ 9) การเกิดความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

ศึกษานิเทศก์ได้สะท้อนข้อมูลภาพรวมของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอันเนื่องมาจากการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ทำให้นักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้ การคิด มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ สติปัญญา ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมของนักเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้น มีพัฒนาการมากกว่าปีการศึกษาที่ผ่านมา

2) การมีพฤติกรรมรักการอ่าน

ครูผู้สอนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สนามเด็กเล่นว่า นอกเหนือจากการใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ยังเป็นที่ที่ให้นักเรียนศึกษาและเรียนรู้นอกเวลาเรียนได้อย่างอิสระ โดยสนามเด็กเล่นมีการจัดมุมหนังสือ มุมแหล่งเรียนรู้ที่ดึงดูดความน่าสนใจของนักเรียน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้นักเรียนนั่งอ่านหนังสือที่ชอบด้วยตนเอง เช่น การอ่านนิทาน หนังสือการ์ตูนความรู้ ฯลฯ ซึ่งการมีปัจจัยด้านสถานที่และสื่อที่เอื้อเหล่านี้ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมนิสัยรักการอ่านมากขึ้น

3) การเกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย

สิ่งที่ครูผู้สอนสังเกตความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน คือ การพัฒนาขึ้นทีละเล็กทีละน้อยของพัฒนาการทางด้านร่างกายของนักเรียน กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของนักเรียนมีความแข็งแรงมากขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรม โดยเฉพาะสนามเด็กเล่นที่มีสถานที่ให้นักเรียนได้ปีนป่าย การเดิน การเล่นน้ำ การทรงตัวต่าง ๆ โดยเป็นการประสานสัมพันธ์กันระหว่างอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายทำให้เกิดความคล่องแคล่วว่องไวและเกิดความแข็งแรงของร่างกาย

4) การเกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้

ผู้อำนวยการและครูได้ให้ข้อสังเกตในการใช้สนามเด็กเล่นว่า ทำให้นักเรียนเกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ โดยการเดินทำให้สมองเปิดรับการเรียนรู้ เพราะการเล่นเป็นความสุขของนักเรียน เกิดความตื่นตัวในการเรียนรู้ จากนั้นนักเรียนจะมีสมาธิในการเรียนรู้ เปิดรับสิ่งที่ครูจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ นอกจากนี้ สนามเด็กเล่นยังทำให้นักเรียนรักโรงเรียน ทำให้อุบัติภัยอยากมาโรงเรียน อยากมาเล่นที่สนามเด็กเล่น

5) การปรับตัวในการเรียนรู้

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ต่างให้ความเห็นว่า สนามเด็กเล่นทำให้นักเรียนเกิดการปรับตัวในการเรียนรู้ โดยเป็นการปรับตัวของนักเรียนที่มีสภาพเริ่มต้นจากการกลัวที่จะปฏิบัติหรือลองทำสิ่งต่าง ๆ เช่น การปีนป่ายในที่สูง การเดินทรงตัว การลื่นไหลตัว แต่การได้รับคำแนะนำ กำลังใจจากครูผู้สอน การสังเกตการเล่นของพี่ ของเพื่อน แล้วลองค่อย ๆ ปฏิบัติทีละเล็กทีละน้อย ทำให้นักเรียนสามารถทำได้อย่างสำเร็จ เกิดความภูมิใจในสิ่งที่ตนทำได้

6) การเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การใช้สนามเด็กเล่นทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลของนักเรียนว่าการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก นักเรียนสามารถคิดวิธีการแก้ปัญหา หาวิธีการใหม่ ๆ ไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ทำสิ่งเดิม ๆ ที่เคยทำอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นพัฒนาการทางสมองที่นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการเล่นจากสนามเด็กเล่นนี้

7) การเกิดแรงจูงใจสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ข้อมูลจากการพูดคุยของครูส่วนใหญ่ครูได้ใช้สนามเด็กเล่นเพื่อสร้างแรงจูงใจสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน โดยใช้เป็นเงื่อนไขหรือการสร้างข้อตกลงให้นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเพื่อให้ได้มาเล่นที่สนามเด็กเล่น ทำให้นักเรียนเกิดการตื่นตัวและมีแรงจูงใจในการทำงาน โดยใช้เวลาช่วงสั้นระหว่างการเรียนและการเล่น

8) การเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเครียด

นักเรียนที่ได้เล่นสนามเด็กเล่นนี้จะเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเครียดจากการให้ข้อมูลของครู พบว่าเพราะนักเรียนได้ปลดปล่อยความรู้สึก ทำในสิ่งที่อยากทำตามความต้องการของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเล่นในห้องเรียนที่มีพื้นที่และมีบริเวณจำกัด ในสนามเด็กเล่นมีกิจกรรมมากมายที่เสริมประสบการณ์ และมาได้ในทุกช่วงเวลาทั้งช่วงเช้า ช่วงพักกลางวัน และหลังเลิกเรียน

9) การเกิดความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง

จากการสังเกตผู้เรียน พบว่า การใช้สนามเด็กเล่นของนักเรียนมีทั้งลักษณะการเล่นเดี่ยว เล่นเป็นกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ ทำให้สนามเด็กเล่นก่อให้เกิดความสัมพันธ์และทักษะทางสังคมระหว่างเพื่อน กับเพื่อน ระหว่างพี่กับน้องในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พี่เล่นเป็นตัวอย่างให้น้องดู มีการแบ่งปันกันเล่นในสนามเด็กเล่น รวมถึงการเล่นภายใต้กฎ กติกา และเงื่อนไขที่ครูผู้สอนได้สอนนักเรียน ทุก ๆ คน

1.3 ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น

การวิเคราะห์ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น พบว่า ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้สนามเด็กเล่น ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน 2) การกำหนดตารางเวลาการใช้สนามเด็กเล่น 3) การใช้สนามเด็กเล่นใน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 4) การคำนึงถึงความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การใช้สนามเด็กเล่นควบคู่ไปกับการเรียนการสอน

การใช้สนามเด็กเล่นของโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้ในระดับปฐมวัยจนถึงระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 โดยมีการผลัดเปลี่ยนระดับชั้นในการใช้สนาม ทั้งที่เป็นกิจกรรมในรายวิชาเรียนที่เป็นกิจกรรมกลางแจ้ง หรือเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของนักเรียนให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ของสมอง การพัฒนาความคิดและสติปัญญาของนักเรียน

2) การกำหนดตารางเวลาการใช้สนามเด็กเล่น

การกำหนดตารางเวลาการใช้สนามเด็กเล่นนั้น แต่ละโรงเรียนมีการแบ่งเวลาการใช้ อย่างชัดเจน โดยให้นักเรียนทุกคน ทุกชั้นเรียน ทุกห้องเรียน ได้มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการใช้สนามเด็กเล่น ตั้งแต่ช่วงเช้าก่อนเข้าเรียนจนถึงช่วงหลังเลิกเรียน ช่วงนอกเวลาเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนเล่น อย่างอิสระ ช่วงเวลาเรียนเป็นการใช้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมทั้งในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การ จัดตารางเวลาจะคำนึงถึงระยะเวลาในการเล่นของนักเรียนตามความเหมาะสม ตามช่วงวัย เช่น การให้ นักเรียนลงเล่นน้ำก็ต้องมีขอบเขตของเวลาที่ไม่นานจนเกินไป เป็นต้น

3) การใช้สนามเด็กเล่นในกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น นอกเหนือจากการใช้เป็นที่พักผ่อนในการเล่นอิสระของ นักเรียนหรือใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้เสริมหลักสูตรได้ เช่น การฝึกอบรมเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้บรรยากาศ ความเป็นธรรมชาติ โดยอาจใช้วิทยากรท้องถิ่น คนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้ เพื่อ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างครู นักเรียน และชุมชนท้องถิ่น

4) การคำนึงถึงความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น

การคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นกระบวนการใช้ประโยชน์ด้านหนึ่งของสนามเด็กเล่น ซึ่ง เป็นสิ่งสำคัญที่ทางโรงเรียนต้องให้ความสำคัญพิถีพิถัน ทั้งการออกแบบเครื่องเล่นทุกชิ้นอย่างระมัดระวัง รอบคอบ และต้องจัดให้มีครูดูแลความปลอดภัยด้วยอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มั่นใจได้ว่านักเรียนจะไม่ได้

รับอันตรายจากการเล่นที่สนามเด็กเล่น และยังเป็น การสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองด้วยเช่นเดียวกัน

1.4 ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องจากการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น พบว่า ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การพัฒนาทางปัญญาและความกล้าแสดงออก 2) การพัฒนาความสามารถทางด้านร่างกาย 3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับบุตรหลาน และ 4) ความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาทางปัญญาและความกล้าแสดงออก

ผู้ปกครองของนักเรียนเห็นว่า นักเรียนที่ได้เล่นสนามเด็กเล่นมีการพัฒนาทางด้านปัญญา จากการสังเกตบุตรหลานว่ามีความสามารถในการทำบ้านได้ด้วยตนเอง มีจินตนาการมากขึ้น มีความกล้าแสดงออกในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจมากขึ้น

2) การพัฒนาความสามารถทางด้านร่างกาย

ผู้ปกครองของนักเรียนเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของนักเรียนว่ามีความแข็งแรงมากขึ้น ซึ่งมีสาเหตุจากการเล่นในสนามเด็กเล่น เช่น กล้ามเนื้อแขนขาแข็งแรงมากขึ้นจากการปีนป่ายเครื่องเล่นที่สนาม นอกจากนี้ ยังมีสุขภาพแข็งแรงและมีทักษะการว่ายน้ำด้วยเช่นกัน

3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับบุตรหลาน

สนามเด็กเล่นไม่ได้เป็นสถานที่ที่ให้นักเรียนเล่นเท่านั้น ผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปที่มีรับบุตรหลานที่โรงเรียนสามารถมีส่วนร่วมใช้สนามได้เช่นกัน ตลอดจนเป็นที่คอยรับส่งบุตรหลาน เป็นมุมที่เล่นกับลูกของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัวด้วยเช่นเดียวกัน

4) ความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น

ด้วยความที่สนามเด็กเล่นมีลักษณะอิงธรรมชาติ ทำให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติและของจริงมากที่สุด ส่งผลให้ผู้ปกครองให้ความไว้วางใจและเชื่อในความปลอดภัยของสนามเด็กเล่นและอุปกรณ์

2. บทเรียนและความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ผลการวิเคราะห์บทเรียนและความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) บทเรียนและความสำเร็จของครู 2) บทเรียนและความสำเร็จของนักเรียน และ 3) บทเรียนและความสำเร็จของสมาชิกภาคีเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 บทเรียนและความสำเร็จของครู

1) ครูได้เรียนรู้ว่าการเรียนรู้ของนักเรียนเกิดขึ้นจากสถานที่และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งครูผู้สอนสามารถจัดประสบการณ์เรียนรู้ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2) ครูได้เรียนรู้วิถีและกระบวนการคิดของนักเรียน จากความคิดสร้างสรรค์และการคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายของนักเรียน ซึ่งอาจแตกต่างไปจากความคิดของครูผู้สอน เป็นการเปิดโลกทัศน์ของครูผู้สอน ทำให้เห็นศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน แต่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในการสอนของครูด้วยเช่นเดียวกัน

3) ครูมีความสุขในการสอนมากขึ้นจากการได้เปลี่ยนบรรยากาศการสอน ได้รับอากาศที่ดี ได้รับความร่วมมือจากสนามเด็กเล่น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนและพัฒนาการสอนของตนเองตามแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ เกิดความตื่นตัวในการสอน และครูมีกำลังใจจากการเห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งเป็นความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้

2.2 บทเรียนและความสำเร็จของนักเรียน

นักเรียนได้เรียนรู้รอบด้านผ่านการเล่นที่สนามเด็กเล่นตามประสบการณ์ได้ลองปฏิบัติ ได้ลองฝึกความกล้าแสดงออก ได้เรียนรู้จากครูและเพื่อน เกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเกิดความภาคภูมิใจจากความสำเร็จของตนเอง ซึ่งความสำเร็จเหล่านี้ทำให้นักเรียนมีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ เกิดการปรับตัวในการเรียนรู้ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดแรงจูงใจสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ควบคุมไปกับความเพิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเครียด และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง

2.3 บทเรียนและความสำเร็จของสมาชิกภาคีเครือข่าย

การสร้างสนามเด็กเล่นของทั้ง 3 โรงเรียน เกิดขึ้นจากความร่วมมือของโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ตั้งแต่การออกแบบ การวางแผน การเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาระหว่างการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนการใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงทั้งในโรงเรียนและชุมชนอันเกิดจากการมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอนของการดำเนินงาน ทำให้เห็นภาพความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาในโครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นในโรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 สามารถอภิปรายประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้

1. จากผลวิเคราะห์ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น พบว่าการจัดการเรียนรู้ของครูแบ่งออกเป็น 8 ลักษณะ ได้แก่ 1) ครูมีองค์ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมากขึ้น 2) การเกิดความร่วมมือของครูผู้สอนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน 3) การบริหารจัดการการเรียนรู้ระหว่างห้องเรียนและสนามเด็กเล่น 4) การพัฒนาทักษะการวางแผนการจัดการเรียนรู้ 5) การสร้างความตระหนักในการใช้สนามเด็กเล่น 6) การจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระของรายวิชา 7) การสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการคิด และ 8) การพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำของนักเรียน และผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องจากการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น พบว่า

ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การพัฒนาทางปัญญาและความกล้าแสดงออก 2) การพัฒนาความสามารถทางด้านร่างกาย 3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับบุตรหลาน และ 4) ความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น อาจกล่าวได้ว่าความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามที่สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (ม.ป.ป.2) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองที่เป็นของจริง จำต้องได้ใกล้ชิดตัวเด็ก ทำท่าย กระตุ้นความสนใจ สร้างเสริมจินตนาการและความคิด เรื่องราวเหมาะสมกับวัยของเด็ก สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย และเนื้อหาที่เรียนเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของเด็ก ใช้สื่อในธรรมชาติรอบตัว รวมทั้งตัวเด็กเอง กระตุ้นอารมณ์ด้านบวกและความสนใจใคร่รู้ของเด็ก ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 จัดลำดับการใช้สื่อจากง่ายไปยาก จากของจริงไปหาสัญลักษณ์ บริหารจัดการสื่อให้เพียงพอและทั่วถึงเด็กทุกคน สร้างข้อตกลงร่วมกับเด็กก่อนใช้สื่อ เด็กมีส่วนร่วมในการพัฒนาและทดลองใช้สื่อ ปรับปรุงรูปแบบ วิธีการการใช้สื่อ ให้เหมาะสมกับบริบทของเด็ก ซึ่งความสามารถของครูเป็นผลทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ด้วยการบูรณาการสนามเด็กเล่นควบคู่ไปกับการเรียนการสอนปกติ

2. จากผลการวิเคราะห์คุณภาพของผู้เรียนจากการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น พบว่า คุณภาพของผู้เรียนแบ่งออกเป็น 9 ลักษณะ ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น 2) การมีพฤติกรรมรักการอ่าน 3) การเกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย 4) การเกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ 5) การปรับตัวในการเรียนรู้ 6) การเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 7) การเกิดแรงจูงใจสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 8) การเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเครียด และ 9) การเกิดความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง ซึ่งคุณภาพของผู้เรียนที่เกิดขึ้น มาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นและพัฒนาสมองของผู้เรียน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันของร่างกายและสมองที่มีการปรับตัว ยืดหยุ่น มีการคิดเป็นระบบ และเป็นวงจรการเรียนรู้ซึ่งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา (สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้, 2550) และเมื่อผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุขจะมีการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีในสมอง มีการหลั่งสารเคมีที่ทำให้มีความสุข ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ กระตือรือร้น สนใจใฝ่คว้าอยากที่จะเรียนรู้ เกิดพลังที่จะทำสิ่งต่าง ๆ (Kaufman, Robinson, Bellah, Akers, Haase-Wittler & Martindale, 2008; Caine & Caine, 2009; ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์, อุษา ชูชาติ, อวยพร ประพฤติธรรม, และ ทศนีย์ ดันดิฤทธิศักดิ์, 2544; สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.1)

3. จากผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น พบว่า ความเหมาะสมของกระบวนการใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่น แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้สนามเด็กเล่นควบคู่ไปกับการเรียนการสอน 2) การกำหนดตารางเวลาการใช้สนามเด็กเล่น 3) การใช้สนามเด็กเล่นในกิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 4) การคำนึงถึงความปลอดภัยของสนามเด็กเล่น ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของครูผู้สอนในการจัดการกับสนามเด็กเล่น ให้มีความสำคัญกับสื่อการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Kaufman, et al. (2008); Caine and Caine (2009); Sikora (2013) และ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (ม.ป.ป.1) ที่ได้กล่าวถึงการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการบริหารจัดการสื่อให้เพียงพอและทั่วถึงเด็กทุกคน มีพื้นที่ และอุปกรณ์

เหมาะสมกับการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ตกแต่งสถานที่ให้น่าสนใจด้วยข้อมูล ความรู้ ผลงานเด็ก มีมุมอ่าน และมุมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ จัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีชีวิต อบอุ่น และผ่อนคลาย มีความปลอดภัย สะอาด เป็นระเบียบ มีสื่อตกลง กฎกติกา และธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์ของทุกคนในโรงเรียนต้องก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกเป็นส่วนร่วม และเป็นเจ้าของสถานที่

จากผลการประเมินดังกล่าวทำให้เกิดภาพของบทเรียนและความสำเร็จของครู นักเรียน สมาชิกภาคีเครือข่ายในการร่วมมือกัน เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดการเห็นคุณค่าของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาสมองที่มีสนามเด็กเล่นสร้างปัญญา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดปัญญาและความสามารถตามช่วงวัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การประเมินผลการดำเนินงาน บทเรียน และความสำเร็จของการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรทางการศึกษาใน โครงการพัฒนาสนามเด็กเล่นใน โรงเรียนร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลาเขต 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การพัฒนาสนามเด็กเล่นอาจคำนึงถึงสัดส่วนของโรงเรียน โรงเรียนที่มีพื้นที่มากอาจแยกทำสนามเด็กเล่นตามวัยของผู้เรียน โดยอาจพิจารณาให้มีสนามสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มวัย
2. การใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่นอาจใช้เป็นสถานที่เพิ่มพื้นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เน้นการใช้สื่อธรรมชาติ เช่น ทราย โคลน ดิน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนาสนามเด็กเล่น เพื่อขยายการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากสนามเด็กเล่นเช่น ใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน นักเรียน และครู ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ เป็นต้น
4. จากความสำเร็จของการพัฒนาสนามเด็กเล่นสร้างปัญญา จึงควรขยายเครือข่ายพื้นที่การพัฒนาสนามเด็กเล่นสร้างปัญญาให้กว้างขวางขึ้น โดยยึดขั้นตอนตามโรงเรียนต้นแบบ คือ ขั้นที่ 1 ทำความเข้าใจแก่นเรื่องของการทำสนามเด็กเล่นสร้างปัญญา ขั้นที่ 2 ลงมือทำ แสวงหาความร่วมมือ ขั้นที่ 3 ศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ ขั้นที่ 4 จัดองค์ประกอบมีพื้นที่สำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาระบบสร้างสมดุลร่างกาย และกิจกรรมพัฒนาระบบสัมพันธ์สภาพของร่างกาย
5. ควรดำเนินการศึกษานักเรียนเป็นรายกรณีในลักษณะกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น เช่น กรณีของนักเรียนที่เดินไม่คล่อง แต่มีพัฒนาการที่ดีขึ้นหลังจากได้ใช้สระว่ายน้ำ เป็นต้น
6. ควรดำเนินการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นควบคู่ไปกับเนื้อหาสาระรายวิชา เพื่อเป็นต้นแบบในการใช้สนามเด็กเล่นได้อย่างสมบูรณ์แบบ

เอกสารอ้างอิง

- เชิดศักดิ์ โฉวาสินธุ์. (2541). *การประเมินโครงการ: แนวคิดและหลักการ*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิภา ศรีไพโรจน์. (2543). *การประเมินโครงการ*. (เอกสารประกอบการสอน). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ธนิดา เซยซุ่ม, และ อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2558). *การประเมินผลการขยายแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองให้แก่บุคลากรสาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย* (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์, อุษา ชูชาติ, อวยพร ประพฤทธิธรรม, และ ทศนีย์ ดันติฤทธิศักดิ์. (2544). *การเรียนรู้อย่างมีความสุข: สารเคมีในสมองกับความสุขและการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ส.วาสนา ประवालพฤษ์. (2554). *หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลัก BBL ช่วงอายุ 3-12 ปี: สมอเรียนรู้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2557). *แผนการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีพ.ศ.2558และแผนการปฏิบัติงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558* สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). [เอกสารประกอบการประชุม].
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.1). *หลักการพัฒนาสมอง Brain – based learning*. [เอกสารประกอบการอบรม].
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.2). *สื่อการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง*. [เอกสารประกอบการอบรม].
- Caine, R. N., & Caine, G. (2009). Brain-based learning. from <http://www.cainelearning.com/INTRODUCTIONS/TheCaines.html>
- Kaufman, E. K., Robinson, J. S., Bellah, K. A., Akers, C., Haase-Wittler, P., & Martindale, L. (2008). Engaging students with Brain-based learning. *Techniques*, 20(2), 50-55.
- Sikora, D. (2013). What great teachers do?. *Techniques*, 25(2), 39-43.

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

A Causal Relationship Model of Preschool Children's and Parents' Smartphone Addiction on the Emotional Intelligence of Preschool Children

สุวภา บุญอุไร^{1*}, ปาริฉัตร เอียงสูง¹, พลธาวิน Wacharadhorntrumong¹, รัตนชัย เพ็ชรสมบัติ², จำเนียร สุวรรณชาติ², ชัยยา น้อยนารถ³, พิทักษ์ ทองสุข⁴, และ พูลพงศ์ สุขสว่าง⁵

Suwapha Boonurai^{1*}, Parichat Oeangsung¹, Pholthawin Wacharadhorntrumong¹, Rattanachai Pechsombut², Jumnon Suwannachat², Chaiya Noinart³, Pitark Thongsook⁴, and Poonpong Suksawang⁵

Abstract

This empirical research aimed to study the causal relationship model of preschool children's and parents' smartphone addiction and factors affecting the emotional intelligence of the preschool children. The sample, derived by means of stratified random sampling, consisted of 200 preschool students aged between 3 to 5 years from Chonburi Province.

Questionnaires, the research instrument, were analyzed by the use of Descriptive statistics. LISREL 9.30 was introduced in the study for the Structural Equation Model.

¹สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ต.บ้านสวน อ.เมือง จ.ชลบุรี 20000, ²สำนักงานสาธารณสุข อำเภอสว่างแดนดิน อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร 47250, ³คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ต.ควนปรัง อ.เมือง จ.ตรัง 92000, ⁴วิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา ต.บึงศาล อ.องครักษ์ จ.นครนายก 26120, ⁵วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: Suwapha.boonurai@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 31 มกราคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2561

The results indicated that the hypothetical model was consistent with the empirical data. Goodness of fit was demonstrated by following measurements: chi-square test = 12.23, $df = 15$, $p = 0.66$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.97$, $CFI = 1.00$, $RMSEA = 0.00$, $RMR = 0.01$, and $SRMR = 0.02$.

All variables regarding smartphone addiction of the children and parents can describe 23 % of the children's emotional intelligence distribution.

The preschool children's smartphone addiction had a direct negative effect at 0.32 on the emotional intelligence with 0.01 statistical level of significance. In contrast, that of the parents is at 0.22 and 0.05.

Keywords: *preschool children, smartphones, parents, emotional intelligence*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างคือเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 200 คน การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้วยสถิติบรรยาย และวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างโดยใช้โปรแกรม LISREL 9.30

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าโมเดลที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติไคสแควร์ = 12.23 ค่าองศาอิสระ (df) = 15 ความน่าจะเป็น (p) = 0.66 ค่า $GFI = 0.99$ ค่า $AGFI = 0.97$ ค่า $CFI = 1.00$ ค่า $RMSEA = 0.00$ ค่า $RMR = 0.01$ และ ค่า $SRMR = 0.02$ ตัวแปรการใช้สมาร์ทโฟนของเด็กและการใช้สมาร์ทโฟนของผู้ปกครองสามารถอธิบายความแปรปรวนของความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยได้ร้อยละ 23 โดยที่การใช้สมาร์ทโฟนของเด็กมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.32 และการใช้สมาร์ทโฟนของผู้ปกครองมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.22

คำสำคัญ: *เด็กปฐมวัย, สมาร์ทโฟน, ผู้ปกครอง, ความฉลาดทางอารมณ์*

บทนำ

สมาร์ทโฟนกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การใช้งานสามารถตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ อาจเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ด้านความบันเทิง หรือด้านอื่น ๆ โดยสถานการณ์การใช้สมาร์ทโฟนในปัจจุบันของสังคมไทยที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนทำให้ผู้คนซึมซับโดยไม่รู้ตัวจนกลายเป็นสิ่งเสพติด ทั้งนี้ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) พบว่า ประชากรอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป ประมาณ 62.8 ล้านคน มีผู้ใช้สมาร์ทโฟนมากถึง 31.7 ล้านคน (ร้อยละ 50.5) โดยมีอัตราการใช้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2555 ที่มีผู้ใช้เพียง 5 ล้านคน (ร้อยละ 8.0)

กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ทำผ่านสมาร์ตโฟน คือ โซเชียลเน็ตเวิร์ค (ร้อยละ 91.5) ดาวน์โหลดหนัง เพลง (ร้อยละ 88.0) อัพโหลดข้อมูล (ร้อยละ 55.9) และติดตามข่าวสาร (ร้อยละ 46.5)

เด็กปฐมวัย คือ ความหวังในการพัฒนาสังคมชาติบ้านเมืองในอนาคต หากเด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมให้มีการเจริญเติบโต มีพัฒนาการที่ดีสมวัย สุขภาพดี แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ เด็กจะเติบโตอย่างมีคุณภาพในสังคม ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป เทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ตโฟน (Smartphone) แท็บเล็ต (Tablet) คอมพิวเตอร์ (Computer) โน้ตบุ๊ก (Notebook) ต่างถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ปกครอง และเด็กในวัยนี้เพื่อช่วยเสริมสร้างพัฒนาการ และการเรียนรู้อย่างรวดเร็วของเด็กตามวัยผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ แต่การใช้เทคโนโลยีของเด็กปฐมวัยนั้น ไม่ได้มีเฉพาะข้อดีด้านเดียว ยังมีข้อเสียด้วย ซึ่งหากใช้เป็นระยะเวลานาน เด็กจะจดจ่อกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่สนใจผ่านตาเร็วเกินไป และไม่ยอมละสายตาเพื่อสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว หากพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน ก็อาจส่งผลให้เด็กเกิดอาการสมาธิสั้น หรือขาดความยับยั้งชั่งใจ ขี้โมโหมากขึ้น มีคำพูดที่ไม่สุภาพมากขึ้น พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง รอคอยไม่เป็น การศึกษาผลกระทบต่อการใช้สมาร์ตโฟนที่มากเกินไปหรือการติดสมาร์ตโฟนของเด็กนั้น ได้รับการตรวจสอบแล้วว่า มีผลกระทบมากกว่าผู้ใหญ่ Keum (2013) สอดคล้องกับ สถาบันราชานุกูล (2555) มองว่า การปล่อยให้เด็กเล็กอยู่กับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น สมาร์ตโฟนหรือแท็บเล็ตเป็นเวลานานจะทำให้เด็กเกิดอาการติดสมาร์ตโฟนหรือแท็บเล็ต หากกิจกรรมอื่นมาทดแทนได้ยาก และเด็กที่มีอาการติดการใช้สมาร์ตโฟนจะขาดความสามารถในการควบคุมตนเอง ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านร่างกายและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ด้วย (Kim & Park, 2014) ซึ่งมีความขัดแย้งกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตรา 81 ระบุว่า เด็กทุกคนจะต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข หรือที่เรียกว่า ความฉลาดทางอารมณ์นั่นเอง จากการสำรวจระดับความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กช่วงอายุระหว่าง 3-5 ปี ในปี พ.ศ. 2551-2552 พบว่า มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ในภาพรวมลดลงต่ำกว่าปี พ.ศ. 2545 และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านก็พบว่าทั้งด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข ต่างก็มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ลดลง โดยเฉพาะด้านเก่ง พบว่าเด็กจะมีการปรับตัวลดลงมากกว่าด้านอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

นอกจากสาเหตุของพฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนของเด็กที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กลดลงแล้ว สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ พฤติกรรมการติดโทรศัพท์ของผู้ปกครองก็อาจจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กด้วย โดยหากพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่มีพฤติกรรมใช้สมาร์ตโฟนมากเกินไป จะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง ขาดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับเด็ก เพราะพ่อแม่ไม่มีเวลาเด็กจะคิดว่าตัวเองไม่ได้รับความสำคัญและไม่ได้รับความรักจากพ่อแม่ ซึ่งกีดกันพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านอารมณ์ อาจทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งพัฒนาการของเด็กในช่วงปฐมวัยนั้นจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (Thomée, Härenstam, & Hagberg, 2011) ปัญหาเหล่านี้พบว่าเป็นปัญหาสำคัญในครอบครัวปัจจุบัน

จากสภาพการณ์ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย ซึ่งมาจากสาเหตุที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กและพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจ

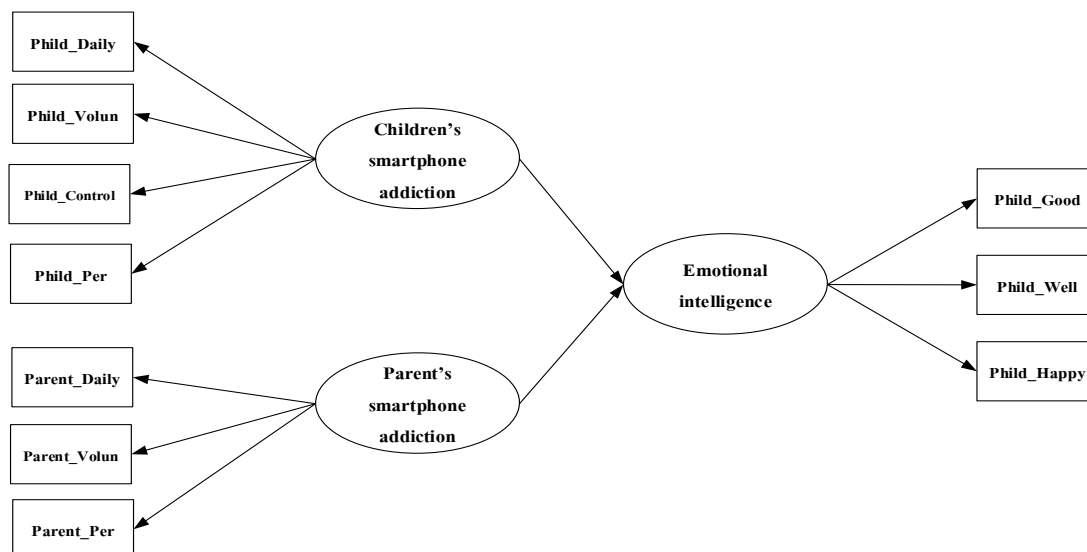
ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ และผลกระทบที่เกี่ยวข้อง อันจะก่อให้เกิดแนวทางในการวางแผนและแก้ปัญหาพฤติกรรมดังกล่าว และหาแนวทางในการจัดการส่งเสริมให้เด็กมีความฉลาดทางอารมณ์ที่เหมาะสมตามวัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็ก และพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กปฐมวัยมีความฉลาดทางอารมณ์ลดลง เช่น ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ รอคอยไม่ได้ หุนหันพลันแล่น และก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่าง ๆ ตามมา (Lee, 2007) จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีตัวแปรแฝงภายนอก 2 ตัว ได้แก่ 1) ตัวแปรการใช้สมาร์ตโฟนของเด็ก ประกอบด้วย การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน (Child_Daily) การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนเกิดการแยกตัว (Child_Volun) การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่ต้องบังคับควบคุม (Child_Control) และการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนบิดเบือนบุคลิกภาพ (Child_Per) และ 2) ตัวแปรการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง ประกอบด้วย การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน (Parent_Daily) การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนเกิดการแยกตัว (Parent_Volun) และการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนบิดเบือนบุคลิกภาพ (Parent_Per) และตัวแปรแฝงภายใน 1 ตัว ได้แก่ ตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย ความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี (Child_Good) ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง (Child_Well) และความฉลาดทางอารมณ์ด้านมีความสุข (Child_Happy) ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ซึ่งเกิดระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 15,672 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย เป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ซึ่งเกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากเกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ตามแนวคิดของ Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) ซึ่งการวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกตได้ 10 ตัวแปร ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจึงควรมีไม่น้อยกว่า 200 คน จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามเพศของเด็กปฐมวัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ข้อ ดังนี้ 1) ข้อมูลของเด็ก ได้แก่ เพศ อายุ 2) ข้อมูลของผู้ปกครอง ได้แก่ เพศ อายุ ความสัมพันธ์กับเด็ก จำนวนบุตร/เด็กในอุปการะ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน โทรศัพท์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง จำนวน 21 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .89 ตอนที่ 3 พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กปฐมวัย จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .95 และตอนที่ 4 ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย จำนวน 38 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .84 ข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของเครื่องมือใช้วิธีการวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อตรวจสอบโมเดลการวัดของตัวแปรทั้ง 3 ตัว ได้แก่ การใช้สมาร์ตโฟนของเด็ก การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง และความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

ผลการตรวจสอบ พบว่า โมเดลการวัดการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตรวจสอบจากค่าสถิติไคสแควร์ เท่ากับ 0.01 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1 ความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.94 คำนีตรวจสอบความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ซึ่งสามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว ได้แก่ การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนเกิดการแยกตัว การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่ต้องบังคับควบคุม และการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนบิดเบือนบุคลิกภาพ โมเดลการวัดการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตรวจสอบจากค่าสถิติไคสแควร์ เท่ากับ 0.03 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1 ความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.87 คำนีตรวจสอบความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ซึ่งสามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ได้แก่ การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนเกิดการแยกตัวและการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนบิดเบือนบุคลิกภาพ โมเดลการวัดความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตรวจสอบจากค่าสถิติไคสแควร์ เท่ากับ 0.00 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1 ความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.99 คำนีตรวจสอบความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ซึ่งสามารถวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง ความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี และความฉลาดทางอารมณ์ด้านมีความสุข

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองโดยการตรวจสอบคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ (1) เป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี ซึ่งเกิดในระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 (2) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี และ (3) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีความใกล้ชิดกับเด็ก จากนั้นอธิบายวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการทำวิจัยเพื่อขอความยินยอมในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในตัวแบบ เพื่อให้ได้มถริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล โดยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยโปรแกรม LISREL 9.30

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าสถิติพื้นฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างของเด็กส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 105 คน (ร้อยละ 52.5) อายุของเด็กอยู่ในช่วง 3-4 ปี จำนวน 44 คน (ร้อยละ 22.0) ช่วง 4-5 ปี จำนวน 71 คน (ร้อยละ 71.0) และช่วง 5-6 ปี จำนวน 85 คน (ร้อยละ 42.5) กลุ่มตัวอย่างของผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 147 คน (ร้อยละ 73.5) มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 116 คน (ร้อยละ 58.0) มีความสัมพันธ์เป็นมารดากับเด็ก จำนวน 131 คน (ร้อยละ 65.5) มีบุตร 2 คน จำนวน 101 คน (ร้อยละ 50.5) สถานภาพสมรส จำนวน 180 คน (ร้อยละ 90.0) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 103 คน (ร้อยละ 51.5) ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 63 คน (ร้อยละ 31.5) มีรายได้ 30,001 บาทขึ้นไป จำนวน 65 คน (ร้อยละ 32.5)

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรในการวิจัย เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 10 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าอยู่ในช่วง 0.12-0.89 โดยตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย ความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง และความฉลาดทางอารมณ์ด้านมีความสุข มีขนาดความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.40-0.62 ตัวแปรการใช้ สมาร์ทโฟนของเด็ก ประกอบด้วย การใช้สมาร์ทโฟนอนของเด็กที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน การใช้สมาร์ทโฟนอนของเด็กจนเกิดการแยกตัว การใช้สมาร์ทโฟนอนของเด็กที่ต้องบังคับควบคุม และการใช้สมาร์ทโฟนอนของเด็กจนบิดเป็นอนุคลิกภาพ มีขนาดความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.15-0.89 ตัวแปรการใช้สมาร์ทโฟนอนของผู้ปกครอง ประกอบด้วย การใช้สมาร์ทโฟนอนของผู้ปกครองที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน การใช้สมาร์ทโฟนอนของผู้ปกครองจนเกิดการแยกตัว และการใช้สมาร์ทโฟนอนของผู้ปกครองจนบิดเป็นอนุคลิกภาพ มีขนาดความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.12-0.68 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

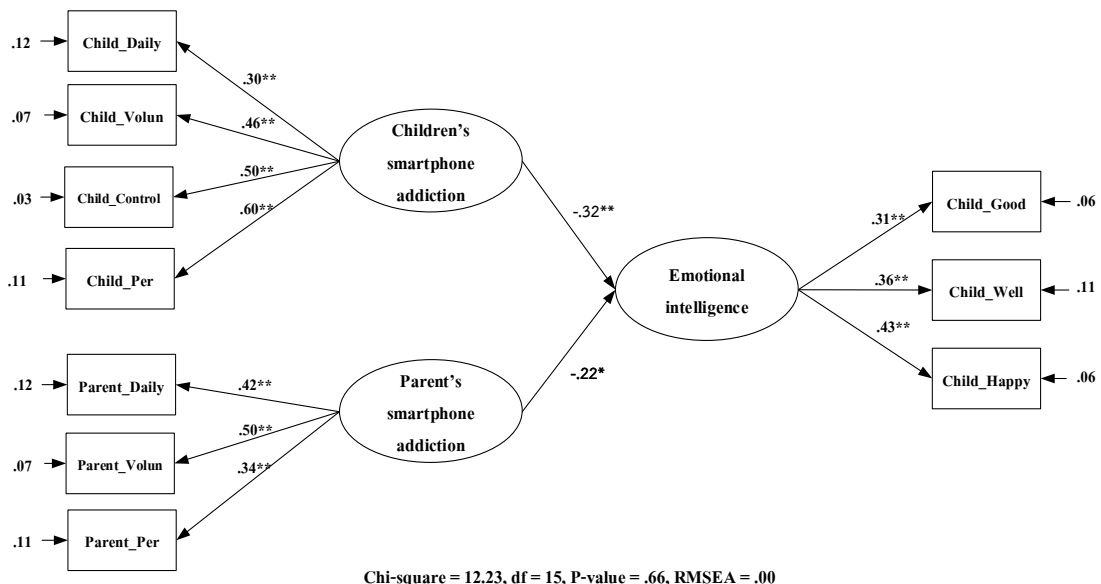
	Child_ Good	Child_ Well	Child_ Happy	Child_ Daily	Child_ Volun	Child_ Control	Child_ Per	Parent_ Daily	Parent_ Volun	Parent_ Per
Child_ Good	1.00									
Child_ Well	0.57*	1.00								
Child_ Happy	0.40*	0.62*	1.00							
Child_ Daily	-0.25*	-0.35*	-0.27*	1.00						
Child_ Volun	-0.33*	-0.19*	-0.15*	0.75*	1.00					
Child_ Control	-0.23*	-0.19*	-0.37*	0.62*	0.76*	1.00				
Child_ Per	-0.42*	-0.39*	-0.48*	0.78*	0.87*	0.89*	1.00			
Parent_ Daily	-0.28*	-0.20*	-0.31*	0.28*	0.32*	0.49*	0.53*	1.00		
Parent_ Volun	-0.24*	-0.25*	-0.28*	0.22*	0.43*	0.62*	0.59*	0.68*	1.00	
Parent_ Per	-0.22*	-0.12*	-0.25*	0.21*	0.34*	0.47*	0.57*	0.55*	0.63*	1.00

* p < .05

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (พุฒพงษ์ สุขสว่าง, 2557; Schumacker & Lomax, 2016) โดยตรวจสอบจากค่าสถิติไคสแควร์เท่ากับ 12.23 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 15 ความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.66 ค่าดัชนีตรวจสอบระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.99 ดัชนีตรวจสอบระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.97 ดัชนีตรวจสอบระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 ดัชนีตรวจสอบความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.00 ค่า RMR เท่ากับ 0.01 ดัชนีตรวจสอบรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ

0.02 โดยตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยได้ร้อยละ 23

เมื่อพิจารณาตัวแปรแฝงแต่ละตัว คือ พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 4 ตัวแปร พบว่า การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนบิดเบือนบุคลิกภาพ มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด เท่ากับ .60 รองลงมาเป็นการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กที่ต้องบังคับควบคุม เท่ากับ .50 การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กจนเกิดการแยกตัว เท่ากับ .46 และการใช้สมาร์ตโฟน ของเด็กที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน เท่ากับ .30 ในส่วนของตัวแปรแฝงพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองที่วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 3 ตัวแปร พบว่า การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนเกิดการแยกตัว มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด เท่ากับ .50 รองลงมาเป็นการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองที่แทรกแซงต่อชีวิตประจำวัน เท่ากับ .42 และการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองจนบิดเบือนบุคลิกภาพ เท่ากับ .34 และตัวแปรแฝงความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 3 ตัวแปร พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ด้านมีสุข มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด เท่ากับ .43 รองลงมาเป็น ความฉลาดทางอารมณ์ด้านเก่ง เท่ากับ .36 และความฉลาดทางอารมณ์ด้านดี เท่ากับ .31 ดังรูปที่ 2

** $p < .01$, * $p < .05$

$\chi^2 = 12.23$, $df = 15$, $p = 0.66$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.97$, $CFI = 1.00$, $RMSEA = 0.00$, $RMR = 0.01$, $SRMR = 0.02$

รูปที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กและผู้ปกครองที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมของโมเดล พบว่า การใช้สมาร์ตโฟนของเด็กมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ -.32

และการใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ -.22

อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนของเด็กส่งผลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ เนื่องมาจากเด็กปฐมวัยที่ใช้สมาร์ตโฟนเป็นระยะเวลานาน จะทำให้เด็กได้รับสิ่งเร้าที่เป็นแสง สี เสียงต่าง ๆ จนทำให้ขาดสมาธิ และปฏิสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง เพราะจิตใจจดจ่ออยู่แต่กับสมาร์ตโฟน ส่งผลทำให้เด็กรอคอยไม่เป็น เด็กจะไม่ได้อยู่ในโลกของความเป็นจริง ทำให้มีปัญหากับพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ Daramola (2015) ที่กล่าวว่า เด็กในยุคสมัยใหม่ที่มีเทคโนโลยีต่าง ๆ มากมาย ถ้าใช้โดยที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ มีการใช้งานที่มากเกินไป ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้สึกและมีปัญหาทางด้านอารมณ์ มีจิตใจที่อ่อนแอมากขึ้น ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้ปกครองจำเป็นต้องดูแลและควบคุมการใช้สมาร์ตโฟนหรือแท็บเล็ตของเด็กให้มีความสมดุล มีการให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก โดย Przybylski and Weinstein (2013) กล่าวว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองควรมีการจำกัดเวลา สร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการใช้งานสมาร์ตโฟนของเด็ก และสอดคล้องกับ Kim and Kang (2018) เห็นว่า การให้เด็กใช้สมาร์ตโฟนมากเกินไปส่งผลต่ออารมณ์เด็ก ทำให้เด็กมีอารมณ์ที่ไม่มั่นคง

การใช้สมาร์ตโฟนของผู้ปกครองส่งผลทางตรงเชิงลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เนื่องจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่มีพฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนที่สูงขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาในการเลี้ยงดูเด็กหรือการเลี้ยงดูแบบรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เลี้ยงดูแบบตามใจโดยใช้สมาร์ตโฟน เพราะเห็นว่าเด็กจะนั่ง ไม่ชวนและไม่กวนใจ ประกอบกับการที่พ่อแม่ผู้ปกครองต้องทำงานนอกบ้าน อีกทั้ง การเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของพ่อแม่ผู้ปกครอง ขาดการปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก เนื่องจากเด็กในวัยนี้ต้องได้รับการเลี้ยงดู และเรียนรู้โดยการสำรวจจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผ่านการสอนหรือบอกจากพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับ Cho and Lee (2017) ที่พบว่าพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนหรือแท็บเล็ตต่าง ๆ เป็นระยะเวลานาน ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกรบกวนเวลาจากสมาร์ตโฟน ทำให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของเด็ก โดยเด็กที่มีพ่อแม่หรือผู้ปกครองติดสมาร์ตโฟน หรือใช้สมาร์ตโฟนบ่อย ๆ ทำให้มีปัญหาคือการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กไม่ได้รับการตอบสนองทางด้านความรู้สึกเท่าที่ควร

สรุป

ผลกระทบที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยในเชิงลบนั้น เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ พฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนหรือแท็บเล็ตต่าง ๆ ทั้งจากตัวของเด็กเองและจากพฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง โดยพฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนของเด็ก ส่งผลในทางลบต่อความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยมากกว่าพฤติกรรมติดสมาร์ตโฟนของผู้ปกครอง อย่างไรก็ตาม ทั้งเด็กและ

ผู้ปกครองควรลดการใช้สมาร์ทโฟน และผู้ปกครองควรให้คำปรึกษาในการใช้สมาร์ทโฟนแก่เด็ก ทั้งนี้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก ดังนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองจึงควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการด้านอารมณ์ที่เหมาะสมตามวัย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. การใช้สมาร์ทโฟนของเด็กหรือพ่อแม่ผู้ปกครองมีทั้งด้านดีและด้านไม่ดี สำหรับเด็กปฐมวัยผู้ปกครองอาจมีการดูแลและมีส่วนร่วมในการใช้สมาร์ทโฟนกับเด็ก ตลอดจนร่วมกันทำกิจกรรมอื่นด้วย เช่น การสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว การอ่านหนังสือ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เด็กปฐมวัย และพ่อแม่ผู้ปกครองมีพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟน เช่น อิทธิพลทางสังคม ความพึงพอใจในตน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบ กระบวนการที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟนทั้งของเด็กและผู้ปกครอง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). รายงานความก้าวหน้าการจัดการเรียนรู้ระดับปฐมวัยปี 2551-2552. กรุงเทพฯ: เพลิน สตูดิโอ.

พลพวงศ์ สุขสว่าง. (2557). หลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 6(2), 136 – 145.

สถาบันราชานุกูล. (2555). แท็บเล็ตกับอนาคตของชาติ. จาก http://rajanukul.go.th/new/index.php?mode=maincontent&group=225&id=148&date_start=&date_end

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *สำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2555-2559*. จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/สำรวจ/เทคโนโลยีสารสนเทศ/เทคโนโลยีในครัวเรือน.aspx>

Cho, K. S., & Lee, J. M. (2017). Influence of smartphone addiction proneness of young children on problematic behaviors and emotional intelligence: Mediating self-assessment effects of parents using smartphones. *Computers in Human Behavior*, 66, 303–311.

Daramola, D. (2015). *Young children as internet users and parents perspectives* (Master's thesis). University of Oulu, Finland.

-
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis a global perspective* (7th ed.). New Jersey: Prentice-Hall International.
- Keum, C. M. (2013). *Research into smartphone addiction proneness and mental health problem for middle and high school students in Korea* (Master's thesis). Seoul National University, Seoul.
- Kim, S. K., & Kang, H. B. (2018). An analysis of smartphone overuse recognition in terms of emotions using brainwaves and deep learning. *Neurocomputing*, 275, 1393–1406.
- Kim, T. Y., & Park, S. J. (2014). A study on effects of elementary school students' use of smartphone upon reading and self-regulated reading. *Journal of The Korean Association of information Education*, 18(3), 433 - 442.
- Lee, H. S. (2007). *Relationship among the overuse of cellular phones, attachment and behavioral problems in middle schoolers*. (Master's thesis). Seoul Women's University, Seoul.
- Przybylski, A. K., & Weinstein, N. (2013). Can you connect with me now? How the presence of mobile communication technology influences face-to-face conversation quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(3), 237–246.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2016). *A beginner's guide to structural equation modeling* (4th ed.). New York: Taylor & Francis.
- Thomé, S., Härenstam, A., & Hagberg, M. (2011). Mobile phone use and stress, sleep disturbances, and symptoms of depression among young adults - a prospective cohort study. *BMC Public Health*, 11(1), 66.

ศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้านบนฐานการมีส่วนร่วม
ของครอบครัวและชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลสะลง อำเภอแมริม จังหวัด
เชียงใหม่

**Potential Performance for Helping Children with Special Needs, Based on
Household and Community Participation, in the Saluang Subdistrict
Administrative Organization, Maerim District, Chiang Mai Province**

อติทยา ใจเตี้ย^{1*}

Atitaya Jaitae^{1*}

Abstract

The purpose of this mixed method study was to study the potential performance for helping children with special needs. The sample was a group of 41 stakeholders in the Saluang Subdistrict Administrative Organization, Maerim District, Chiangmai Province. Questionnaires, informal interviews, and operational seminars were organized for the stakeholders and used as the instruments for data collection.

The collected data were analyzed by descriptive statistics and analytic induction. The results indicated that the potential performance was on the modulate level (mean = 1.85).

The SWOT analysis result recommends the needs for more accessible educational service under the community participation.

The stakeholders' suggestion emphasized a policy for developing and adjusting people's attitudes towards special needs students.

Keywords: *community learning process, children with special needs, household and community participation*

¹ศูนย์พัฒนามนุษย์และบุคคลที่มีความพิการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300
^{*}ผู้ให้กรติดต่อ (Corresponding e-mail: Samartcmru@gmail.com)

รับบทความวันที่ 20 มีนาคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบลสะลงง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 41 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.85) ส่วนศักยภาพชุมชนในการช่วยเหลือด้านการศึกษา โดยการวิเคราะห์สภาพการณ์ได้สะท้อนความต้องการการบริการการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้ภายใต้การมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียได้เสนอแนะเชิงนโยบายให้มุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการปรับทัศนคติของประชาชนต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้ชุมชน, เด็กที่มีความต้องการพิเศษ, การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

บทนำ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นกลุ่มเด็กที่ไม่อาจพัฒนาความสามารถได้เท่าที่ควรจากการเรียนการสอนตามปกติ ทั้งนี้ มีสาเหตุมาจากสภาพความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพ การศึกษา และการดำรงชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับลักษณะและความต้องการของเด็ก โดยพบเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ถึงร้อยละ 42 หรือมีประมาณร้อยละ 5 ของจำนวนเด็กที่อยู่ในวัยเรียน (National Center for Learning Disabilities, 2014) ในประเทศไทยมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษจำนวนมากกระจายอยู่ตามพื้นที่ทั้งเขตเมืองและชนบท ข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2555) พบว่า จำนวนเด็กบกพร่องการเรียนรู้จากภาวะทางสมองประกอบด้วยสมาธิสั้น แอลดี เรียนช้า และออทิสติก มีจำนวนถึงร้อยละ 12-13 ของประชากรเด็กทั้งหมด แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของเด็กบกพร่องการเรียนรู้ส่วนหนึ่งมาจากอัตราส่วนประชากรที่เพิ่มขึ้น การค้นพบเด็กมีมากขึ้น รวมถึงปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษสิ่งแวดล้อมและการปนเปื้อนสารพิษในอาหารล้วนมีผลต่อพัฒนาการทางสมองของเด็ก กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2558) รายงานว่า ในประเทศไทย จำนวนเด็กพิการแรกเกิด-5 ปี มีจำนวนทั้งหมดที่สำรวจได้ 16,094 คน อายุ 6-14 ปี จำนวน 62,264 คน โดยพบเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญา ร้อยละ 6.69 ออทิสติก ร้อยละ 0.95 และทางการเรียนรู้ ร้อยละ 0.39 นอกจากนี้ในปี 2560 ยังมีรายงาน พบว่า เด็กแรกเกิด-21 ปี มีอัตราส่วนความพิการทางสติปัญญามากที่สุด ร้อยละ 23.67 (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2560) ทั้งนี้ เด็กกลุ่มนี้มีปัญหาในการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตประจำวันทั้งการช่วยเหลือตนเอง เด็กที่ต้องปรับพฤติกรรมจากความเบี่ยงเบนไปจากสภาพปกติทางกาย สติปัญญา อารมณ์หรือสังคม

การดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องพิจารณาระดับความต้องการความช่วยเหลือของเด็ก โดยเด็กคนหนึ่งอาจมีระดับความต้องการความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้นกว่าปกติได้ในช่วงใดช่วงหนึ่งที่สำคัญของชีวิต เช่น การเข้าโรงเรียน หรือการเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ความต้องการการศึกษาพิเศษของเด็กถือเป็นจุดที่ผู้ปกครอง

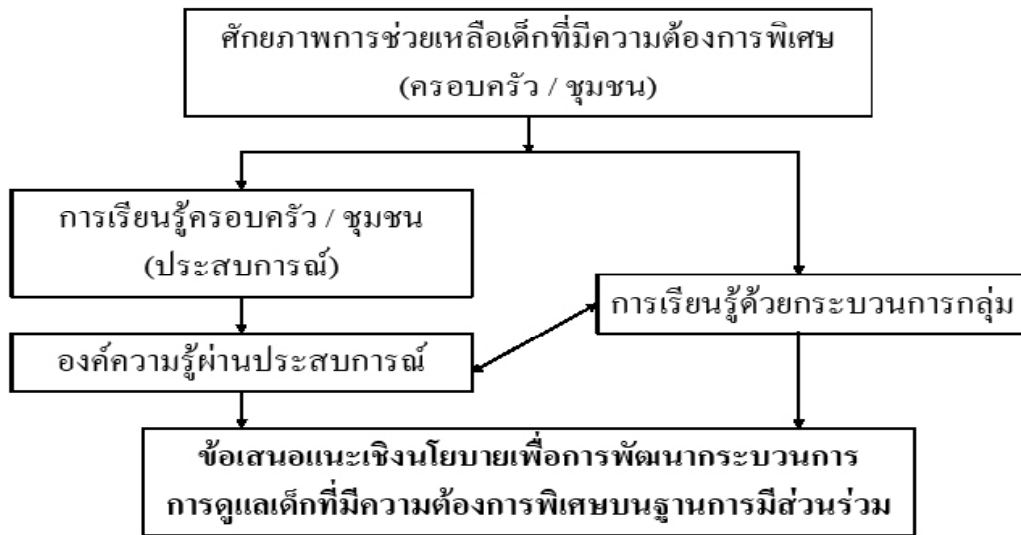
ต้องใส่ใจมากเป็นพิเศษ ซึ่งผู้ปกครองควรเลือกพิจารณาการเรียนรู้อัตลักษณ์ที่เหมาะสมและเอื้อต่อพัฒนาการของลูกที่สุด การให้ลูกเข้าเรียนในโรงเรียนปกติร่วมกับเด็กที่ไม่มีความต้องการพิเศษอาจทำให้ลูกได้รับการดูแลอย่างดีจากคนรอบข้าง แต่ก็อาจทำให้การศึกษาของลูกดำเนินไปอย่างกระท่อนกระถั่น เนื่องจากลูกไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ดีเท่ากับเพื่อนคนอื่น ๆ ดังนั้น การเลือกรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลูกจึงถือเป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องใคร่ครวญและตัดสินใจให้ดี เพราะผลลัพธ์ในระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามธรรมชาติของปัญหาในตัวเด็ก เด็กบางคนอาจมีสุขภาพที่ย่ำแย่ลงเรื่อย ๆ และอาจเสียชีวิตก่อนวัยอันควร หรือเด็กอีกส่วนหนึ่งก็อาจต้องแบกรับลักษณะความผิดปกติไปตลอดชีวิต (ปัญญพัฒน์ จันทร์สว่าง, 2557) การดูแลเด็กกลุ่มนี้ยังพบปัญหาที่ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่จำเป็นในการดูแลที่เหมาะสมรวมถึงการเผชิญปัญหาที่ไม่มีประสิทธิภาพของผู้ปกครอง ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกในทางลบหลายประการในการเลี้ยงดูบุตรหลานของตน (ประภาศรี พงษ์มีผล, ภัทราภรณ์ พงษ์ปันคำ, และ สมบัติ สกุดพรรณ, 2550) โดยการแก้ไขปัญหานี้ผู้ปกครองมักจะส่งต่อปัญหาทั้งหมดให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนที่รับเด็กเรียนร่วม และศูนย์ฝึกเด็กพิเศษที่กระจายในพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งการเข้าถึงบริการการช่วยเหลือเหล่านี้ยังไม่ทั่วถึงและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สภาพปัญหาเด็กที่มีความต้องการพิเศษในพื้นที่องค์กรการบริหารส่วนตำบลสะลงงก็เช่นเดียวกัน โดยมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษจำนวน 8 คน ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการการศึกษาและสุขภาพที่ภาครัฐและชุมชนท้องถิ่นจัดให้ ซึ่งปัญหาที่พบจะเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองขาดความเข้าใจในการดูแลช่วยเหลือบุตรหลานและการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตชุมชน กลไกการบริหารระดับท้องถิ่นไม่เข้าใจบริบทและความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่น รวมถึงไม่มีบุคลากรทางสุขภาพที่มีความรู้ด้านการคัดกรองในหน่วยบริการ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ก็ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสะลงงนอก, 2559) ดังนั้น การดูแลสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้านจึงต้องเข้าถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงถึงบ้าน การเชื่อมโยงหน่วยบริการด้านการศึกษา สุขภาพ ชุมชน และครอบครัว ให้ตระหนักถึงความต้องการของเด็ก การส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้อัตลักษณ์เพื่อเพิ่มศักยภาพการดูแล การเสริมความสามารถให้กับผู้ดูแลและอาสาสมัครผู้ดูแล รวมถึงสร้างระบบข้อมูลด้านสภาพความเป็นอยู่และระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นระบบและทันสมัย เข้าถึงได้ง่าย อันจะส่งผลต่อกระบวนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อทำให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ครอบครัวและเด็กที่มีความต้องการพิเศษในแต่ละชุมชน แต่ความต้องการความช่วยเหลือที่ครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน
2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนากระบวนการการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) โดยใช้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจชนิดการสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross Sectional Survey)

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่ายจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้าน จำนวน 31 คน เข้าสู่วิจัย โดยกลุ่มตัวอย่างเคยปฏิบัติงานช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง ไม่น้อยกว่า 6 เดือน ก่อนการเก็บข้อมูล ทั้งเพศชาย และเพศหญิง สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยและยินดีเข้าร่วมในการศึกษา ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ญาติ จำนวน 8 คน เพื่อนบ้าน จำนวน 10 คน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 13 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด ซึ่งคำถามแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการเข้าถึงสวัสดิการ และด้าน

การฟื้นฟู ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81

1.2.2 ข้อคำถามการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) และการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการเสริมสร้างกระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วม

การศึกษาใช้กระบวนการการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Group Operational Seminar) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียทราบถึงแนวโน้มการช่วยเหลือด้านการศึกษาและสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษในปัจจุบันร่วมคิดและวิจารณ์ รวมถึงสังเคราะห์องค์ความรู้อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการเสริมสร้างกระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมที่กำหนดจากความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คัดเลือกโดยความสมัครใจ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านการศึกษา จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสุขภาพ จำนวน 1 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน และตัวแทนหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์จากองค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง จำนวน 1 คน

2.2 เครื่องมือในการศึกษา ใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis อันเป็นการวิเคราะห์สภาพการช่วยเหลือการศึกษาและสุขภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษของชุมชนในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

การวิเคราะห์จุดแข็งของชุมชน (S - Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในชุมชนนั้นว่าปัจจัยใดภายในชุมชนที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นของชุมชนที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การวิเคราะห์จุดอ่อนของชุมชน (W - Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในชุมชนว่าปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นจุดด้อยหรือข้อเสียเปรียบของชุมชนที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การวิเคราะห์โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O - Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกชุมชนว่าปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการของ

ชุมชนในการช่วยเหลือด้านสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และชุมชนสามารถจกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้

การวิเคราะห์อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T - Threats) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกชุมชนว่าปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งชุมชนจำต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพชุมชนให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2.3 ร่วมกันสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้าน โดยใช้กระบวนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ผลสรุปจากการสัมมนาจะนำไปสู่การกำหนดมาตรการและกิจกรรมในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้านทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การเปรียบเทียบข้อมูลและการตีความข้อมูล โดยตัดแปลงขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาของแมทธิว ไมเคิล และ จอห์นนี่ (Matthew, Michael, & Johnny, 2014) ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการ โดยวิธีการสังเกตสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย และการตรวจบันทึกรายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 66.7) มีอายุเฉลี่ย 53.4 ปี สถานภาพสมรส (ร้อยละ 80.0) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 76.7) ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 60.0) มีรายได้เฉลี่ย 6,073.3 บาทต่อเดือน มีรายจ่ายเฉลี่ย 5,350.0 บาทต่อเดือน ระยะเวลาเฉลี่ยที่อาศัยอยู่ในชุมชน 46.8 ปี จำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือน 4.5 คน เมื่อเจ็บป่วยได้ใช้บริการกับโรงพยาบาล (รัฐและเอกชน) (ร้อยละ 73.3) ปัจจุบันป่วยด้วยโรคทั่วไป (ร้อยละ 66.7) ไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเพื่อตรวจรักษาความเจ็บป่วยเฉลี่ย 0.9 ครั้งต่อเดือน เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน (งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน) เฉลี่ย 3.9 ครั้ง ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนที่หน่วยงานเป็นผู้จัดเฉลี่ย 2.8 ครั้ง ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (ร้อยละ 80.0) ทราบว่าในหมู่บ้านที่รับผิดชอบมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ร้อยละ 50.0 ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (ร้อยละ 80.0) เห็นว่าการดูแลสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษในหมู่บ้านไม่ไ้ขบทนาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ร้อยละ 76.7) เห็นว่าปัญหาเด็กที่มีความต้องการพิเศษในหมู่บ้านต้องเร่งค้นหาโดยเร่งด่วน (ร้อยละ 60.0) เห็นว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องจัดบริการสุขภาพเป็นกรณีเฉพาะ (ร้อยละ 80.0)

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ยังสรุปได้ว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรมีการขึ้นทะเบียนโดยผู้ดูแล และแจ้งให้ผู้รับผิดชอบ โดยเฉพาะ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล สละวงรับทราบ เพื่อการประสานงานในการจัดผู้ช่วยเหลือ และเป็นข้อมูลที่สำคัญให้กับชุมชนในการติดตาม

การช่วยเหลือด้านการสร้างเสริมสุขภาพและการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามผู้ดูแลเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการการดูแล ทั้งนี้ ผู้ดูแลต้องการอาชีพเสริมและเงินสงเคราะห์อื่น ๆ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น อันจะส่งผลต่อการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

1. ศักยภาพการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพัฒนาบนฐานการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

1.1 ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ผลการศึกษาศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่บ้าน จำนวน 31 คน ประกอบด้วยญาติ จำนวน 8 คน เพื่อนบ้าน จำนวน 10 คน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 13 คน พบว่า ผู้เคยปฏิบัติงานมีศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษรวมเฉลี่ยระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.85) โดยมีศักยภาพการปฏิบัติงานด้านการเข้าถึงสวัสดิการ ด้านการฟื้นฟู ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และด้านการศึกษาระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.95 1.72 และ 1.70 ตามลำดับ) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	จำนวน (N= 31)		ศักยภาพการปฏิบัติงาน
	Mean	S.D.	
ด้านการส่งเสริมสุขภาพ	1.72	0.75	ปานกลาง
ด้านการศึกษา	1.70	0.78	ปานกลาง
ด้านการเข้าถึงสวัสดิการ	2.01	0.73	ปานกลาง
ด้านการฟื้นฟู	1.95	0.70	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	1.85	0.74	ปานกลาง

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ยังสรุปได้ว่า ศักยภาพการปฏิบัติงานในการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในส่วนของผู้เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ คือ ความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะการช่วยเหลือเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการที่พึงจะได้รับจากหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบลสะลงยังมีหน่วยงานภาคประชาชนที่ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาและการฟื้นฟู แต่ความช่วยเหลือยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเด็กและผู้ดูแล

1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการช่วยเหลือด้านการศึกษาและสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ใช้กระบวนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 10 คน ประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านการศึกษา จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสุขภาพ จำนวน 1 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน และตัวแทนหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์จากองค์การบริหารส่วนตำบลสะทวง จำนวน 1 คน พบว่า

จุดแข็ง

1. ในชุมชนมีแบบแผนการดำรงชีวิตแบบล้านนาที่ยังคงความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่ใช่วิถีปฏิบัติที่ปฏิบัติกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 10 คน ประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านการศึกษา จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสุขภาพ จำนวน 1 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน และตัวแทนหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์จากองค์การบริหารส่วนตำบลสะทวง จำนวน 1 คน พบว่า

2. การก่อเกิดกระบวนการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ทั้งด้านศาสนาและการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสสะท้อนปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาให้กับตัวแทนชุมชนและหน่วยงานด้านการศึกษา

จุดอ่อน

1. การเคลื่อนย้ายของประชากรต่างถิ่นที่มาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนต้องแข่งขันในการหาเลี้ยงชีพมากขึ้น ปรากฏการณ์นี้ทำให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การที่ชุมชนมีการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและให้ความสำคัญกับรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่บางพื้นที่ ปรากฏการณ์นี้ส่งผลต่อการอยู่อาศัยและการปรับตัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษและครอบครัวอันจะนำไปสู่ปัญหาการเข้าถึงบริการด้านการศึกษา

โอกาส

1. การเข้ามาช่วยเหลือของศูนย์การศึกษาพิเศษเขต 8 เชียงใหม่ และมูลนิธิคิงดอมคิดส์ที่สนับสนุนทั้งงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. นโยบายของภาครัฐด้านการศึกษาที่สนับสนุน และส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนรัฐบาลระดับต่าง ๆ

อุปสรรค

การเปลี่ยนผ่านจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนกึ่งเมือง ทำให้สถานศึกษาในพื้นที่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน อาจส่งผลให้การดำเนินงานด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริง

ศักยภาพของชุมชนในการช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในพื้นที่จากการวิเคราะห์จุดอ่อนจะเห็นได้ว่าวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการแข่งขันในการแสวงหารายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเน้นการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมากกว่าการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดังนั้น การช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องได้รับการสนับสนุน

ทั้งงบประมาณ บุคลากร และแนวทางการปฏิบัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้ การเสริมสร้างกระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วม ควรพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพตัวบุคคล โดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เครือญาติ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งก่อเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างต่อเนื่อง

รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชนต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ด้านชุมชน ผู้มีส่วนได้เสียทั้งผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ดูแลและญาติของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องสะท้อนสภาพปัญหาในเวทีชุมชน ทั้งการประชุมประจำเดือน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อันจะส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนในชุมชน ส่วนหน่วยงานด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ควรให้ข้อมูลที่แท้จริงกับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะแนวทางการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่วนหน่วยงานด้านการศึกษาควรนำวิธีการศึกษาด้านต่าง ๆ ผู้ครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาแผนการสอนเฉพาะบุคคลและแผนการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว โดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนข้อมูลด้านการศึกษา รวมถึงสะท้อนความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรในอันจะก่อเกิดกระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้ และแนวทางการปฏิบัติในการช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนากระบวนการการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 10 คน ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านการศึกษา จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านสุขภาพ จำนวน 1 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน และตัวแทนหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์จากองค์การบริหารส่วนตำบลสะลงง จำนวน 1 คน พบว่า การเสริมสร้างกระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษบนฐานการมีส่วนร่วม ควรสร้างแนวทางที่มีความหลากหลายและให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะนำไปสู่แนวทางดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

2.1 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2.1.1 ควรมีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ใน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โดยใช้สื่อแผ่นภาพจัดทำบอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งลักษณะความต้องการพิเศษและการให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านปฏิสัมพันธ์ในชุมชน และอื่น ๆ

2.1.2 ควรมีการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพตัวบุคคล โดยเฉพาะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เครือญาติ และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอันจะส่งผลต่อการ

มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้ อาจดำเนินการในรูปแบบของการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการเข้าไปร่วมกับนักวิชาการในการดำเนินการวิจัย เป็นต้น

2.1.3 ก่อเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ควรสนับสนุนบุคลากรและสื่อความรู้ที่เกี่ยวข้อง

2.2 การปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชนต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2.2.1 ด้านชุมชน ผู้มีส่วนได้เสียทั้งผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ดูแลและญาติของเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องสะท้อนสภาพปัญหาในเวทีชุมชนทั้งการประชุมประจำเดือน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อันจะส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนในชุมชน

2.2.2 ด้านหน่วยงานในพื้นที่ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และสังคมสงเคราะห์ ควรให้ข้อมูลที่แท้จริงกับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะแนวทางการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในส่วนของหน่วยงานด้านการศึกษาควรนำบริการด้านการศึกษาต่าง ๆ ผู้ครอบครัวยของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักถึงสภาพปัญหาเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้กับเด็กนักเรียน

2.2.3 การพัฒนาแผนการสอนเฉพาะบุคคลและแผนการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัวโดยมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนข้อมูลด้านการศึกษาทั้งการบริการทางการศึกษา การวางแผนการจัดการศึกษา ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษารวมถึงสะท้อนความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรในอันจะก่อเกิดกระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวทางการปฏิบัติในการช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การที่จะแก้ไขปัญหาลูกที่มีความต้องการพิเศษ ผู้มีส่วนได้เสียต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังในการผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวข้างต้นสู่การปฏิบัติ รวมถึงต้องก่อเกิดเวทีและกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งวิถีคิด วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน อันจะนำไปสู่การถอดองค์ความรู้ออกมาเป็นแนวปฏิบัติได้สอดคล้องกับพื้นที่ ในส่วนของหน่วยงานทั้งภาคราชการและภาคประชาชนต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึง

อภิปรายผล

ศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษของผู้เกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมสุขภาพโดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นไปได้ว่าผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ไม่มีข้อมูลด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงบทบาทของครอบครัวและญาติพี่น้องที่มองข้ามด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษในความดูแล อันเนื่องจากวิถีชุมชนที่ต้องแข่งขันในด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ สุจิตรา บางสมบุญ, เตือนใจ แก้วสารพัตติก, และ ภกมน โปธิ์ศรี (2551) พบว่า การให้บริการส่งเสริมพัฒนาการต่อเด็กพิการทางสมองสามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดความก้าวหน้าของพัฒนาการของเด็กพิการทางสมองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมและครอบครัวได้อย่างปกติสุข โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอายุที่เข้ารับบริการ และบทบาทของผู้เลี้ยงดูและครอบครัวที่มีส่วนร่วมใน

กิจกรรมการกระตุ้นพัฒนาการทั้ง 5 ด้านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ในส่วนศักยภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้านการศึกษาอาจเป็นไปได้ว่ามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต 8 เชียงใหม่ และมูลนิธิคอมส์คิดส์เข้าไปให้การช่วยเหลือด้านการศึกษา ทำให้ผู้เกี่ยวข้องรับรู้ข้อมูลและแนวทางในการช่วยเหลือด้านการศึกษาเช่นเดียวกับหน่วยงานด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านสะลงนอกที่ได้เข้าไปช่วยเหลือและส่งเสริมการเข้าถึงสวัสดิการและการฟื้นฟูสภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้จะนำไปสู่การช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ดำเนินชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับ สมพร หวานเสร็จ (2552) พบว่า ระบบสนับสนุนทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา เช่น สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านกรมอง อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ระบบกล่องงานเทคนิคการสื่อสาร โดยการแลกเปลี่ยนภาพ การจัดสภาพแวดล้อมเป็นโครงสร้าง บริการฝึกพูด ตลอดจนกระบวนการจัดการที่ส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้จะส่งผลต่อการช่วยเหลือเด็กออทิสติกให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

ศักยภาพชุมชนในการช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจากการวิเคราะห์ SWOT ได้สะท้อนความต้องการบริการด้านการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในชุมชนที่กำลังเปลี่ยนสู่สังคมเมือง อันมีผลต่อรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คนที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเอง ประชาชนบางส่วนต้องเข้ามาแสวงหารายได้ในเขตเมืองเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการพัฒนาพื้นที่บางส่วนที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนทั้งถนนและระบบสาธารณูปโภคอื่นที่เกี่ยวข้อง ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องลดคุณค่าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกและนโยบายของภาครัฐให้การสนับสนุนการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษยังไม่สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากฐานดั้งเดิมของชุมชนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และสภาพภูมิประเทศ แต่อย่างไรก็ตามยังมีแบบแผนการดำรงชีวิตแบบล้านนาของผู้คนที่ยังคงมีการปฏิบัติและสืบทอดจากรุ่นต่อรุ่น จุดแข็งนี้มีส่วนสนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ดำรงชีวิตประจำวันร่วมกับคนอื่นได้ ทั้งนี้ กระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษของชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐ ชุมชน และท้องถิ่นควรก่อเกิดแนวทางการมีส่วนร่วมและกระจายทรัพยากรที่จำเป็นและสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่และศักยภาพการดูแลของครอบครัวเด็กแต่ละคน ดังนั้น การสร้างแนวทางการช่วยเหลือด้านการศึกษาคควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและต้องได้รับกำลังใจและความช่วยเหลือจากบุคคลในชุมชนที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริง สอดคล้องกับ ภัทรภรณ์ ทุ่งปิ่นคำ และ คณิงนิจ ไชยลังการณ (ม.ป.ป.) พบว่า อุปสรรคในการดูแลเด็กออทิสติกเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะโรคที่เด็กเป็นอยู่ การขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดูแล สถานบริการมีไม่ทั่วถึง ตลอดจนการขาดความเข้าใจจากเจ้าหน้าที่ และบุคคลในสังคม นอกจากนี้ ผู้ดูแลยังแสดงความจำนงถึงความต้องการให้มีสถานบริการที่ดูแลเด็กตลอดชีวิต การรักษาที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจน ความเข้าใจและกำลังใจจากสังคม และ ภัทรกานต์

จันทร์มา และ อุทัย ดุลยเกษม (2559) ที่พบว่า ปัจจัยครอบครัวของนักเรียน ได้แก่ การเอาใจใส่ ติดตามดูแล การให้ความรักและให้กำลังใจ ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนกิจกรรมโรงเรียน การบริจาคทุน การศึกษา ให้สถานที่อยู่กำลังกาย และศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลนครสงขลาและเทศบาลนครหาดใหญ่

ในส่วนของข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเป็นการแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยการบูรณาการทั้ง โครงสร้างทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งนี้ แหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้สนใจเข้าใจและตระหนักถึงสภาพปัญหาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษมากขึ้น ในส่วนของประชาชนในชุมชน ความพยายามให้เกิดกระบวนการยอมรับสภาพปัญหาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยให้ผู้คนในชุมชนเห็นว่าเป็นปัญหาที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจะนำไปสู่แนวทางของครอบครัวและเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ดำรงชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนที่กำลังแปรเปลี่ยนสู่ชุมชนกึ่งเมือง รวมถึงการที่ในพื้นที่มีหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน (NGO) ที่ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องได้เพียงพอ ทั้งนี้ กระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงสภาพปัญหาของเด็กที่ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านการศึกษา ได้อย่างเหมาะสมถึงแม้จะมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่พยายามจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ แต่ก็ยังไม่มีศักยภาพในการปฏิบัติตามบทบาทที่ควรจะดำเนินการมากนัก ในส่วนของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพ สังคม และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. โรงเรียนบ้านสะหลวง กองการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสะหลวง และหน่วยงานด้านการศึกษา หน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์ นำข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่แท้จริง อันเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาแนวทางในการให้ความช่วยเหลือที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์ศักยภาพทั้งผู้เกี่ยวข้องและชุมชนได้สะท้อนบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษภายใต้สภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในปัจจุบัน ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลสะหลวงควรมีการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างระบบการมีส่วนร่วม ซึ่งควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานกระบวนการปฏิบัติการ ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การร่วมกันเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผล อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยความต้องการการช่วยเหลือทั้งด้านองค์ความรู้ และปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของครอบครัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยนำแนวทางชุมชนเป็นฐานมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย
2. ศึกษาปัจจัยด้านสังคมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ อิทธิพลของการขยายพื้นที่ชุมชนกึ่งเมือง รูปแบบการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐและเอกชน ผู้การพัฒนาแนวทางในการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษและครอบครัว
3. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อันจะนำไปสู่แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสะลงงและพื้นที่อื่น

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่สนับสนุนทุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2559 ขอขอบคุณเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประชาชน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านสะลงงนอก เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสะลงงและเจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษาพิเศษเขต 8 เชียงใหม่ ที่ได้ให้ข้อมูลและประสานงานการเก็บข้อมูลการวิจัยจนเกิดความสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2558). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- _____. (2560). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ประภาศรี ทุ่งมีผล, ภัทรารักษ์ ทุ่งปันคำ, และ สมบัติ สกกุลพรรณ. (2550). การสนับสนุนทางสังคม ความพร้อมในการดูแล และความเครียดของมารดาผู้ปกครองกลุ่มอาการออทิสติก. *พยาบาลสาร*, 34(1), 64-75.
- ปิ่นพัฒน จันทร์สว่าง. (2557). *เด็กที่มีความต้องการพิเศษ*. จาก <http://taamkru.com/th/เด็กที่มีความต้องการพิเศษ/>
- ภัทรกานต์ จันทร์มา, และ อุทัย คุลยเกษม. (2559). คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล: กรณีศึกษาเทศบาลนครสงขลาและเทศบาลนครหาดใหญ่. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 14(2), 119-131.
- ภัทรารักษ์ ทุ่งปันคำ, และ คณินิจ ไชยลังการณ. (ม.ป.ป.). *อุปสรรคและความต้องการการช่วยเหลือในการดูแลเด็กออทิสติก*. จาก <http://www.jvkk.go.th/researchnew/qrrsearch.asp?code=0101779>

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสะลงนอก. (2559). รายงานประจำปีงบประมาณ 2559. เชียงใหม่: อัดสำเนา.

สมพร หวานเสร็จ. (2552). การพัฒนารูปแบบชุมชนการเรียนรู้ สำหรับผู้ปกครองของบุคคลออทิสติก ในศูนย์การศึกษาพิเศษ. ขอนแก่น: ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่น.

สุจิตรา บางสมบุญ, เตือนใจ แก้วสารพัฒน์, และ ภคมน โปธิศรี. (2551). ผลการใช้รูปแบบการให้บริการ ส่งเสริมพัฒนาการต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการทางสมอง. จาก <http://www.jvkk.go.th/research/qresearch.asp?code=0103103>

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2555). เปิดสถานการณ์เด็กบกพร่องการเรียนรู้ “แอลดี-ออทิสติก-สมาธิสั้น-เรียนรู้ช้า”. จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/530>

Matthew, B. M., Michael, H., & Johnny, S. (2014). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (3rd ed.). California: SAGE Publications .

National Center for Learning Disabilities. (2014). *The state of learning disabilities facts, trends and emerging issues*. New York: NCLD.

การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) กับตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) และความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สิน

Risk Disclosure: A Comparative Study of Companies Listed on the Stock Exchange of Thailand (SET) and the Market for Alternative Investment (mai) and its Relationship with Cost of Debt

นิตติกร สุวรรณศิลป์^{1*}, ธนัชพร แก้วทอง¹, นवलอนงค์ แก้วสายทอง¹, นันทวดี ลดาพรหมทอง¹, สุภาพร เกาะเต็น¹, และ มัทนชัย สุทธิพันธุ์¹

Nittikorn Suwansin^{1*}, Thanatporn Kaewthong¹, Nuananong Kaewsaitong¹, Nanthawadee Ladapromthong¹, Supaporn Kote¹, and Muttanachai Suttipun¹

Abstract

The objectives of this study were (1) to investigate the extent and level of risk disclosures and (2) to test the relationship between risk disclosures and cost of debt of 77 companies listed on the Stock Exchange of Thailand (SET) and 89 companies listed on the Market for Alternative Investment (mai).

Among the samples, only 107 companies used the Big Four audit firms. A checklist was employed to quantify the risk disclosures in the 2016 annual reports. Descriptive analysis, a t-test, and multiple regression were used to analyze the data.

¹ภาควิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: nittikorn.s@psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 6 มีนาคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2561

This study found that the overall level of risk disclosures is low. The average overall risk disclosure by those listed on the SET was statistically significantly higher than those on mai. The differences in the level of risk disclosures were prominent in operational, information processing and technology, and strategic risk disclosures, but were not found in financial, empowerment, and integrity risk disclosures. Moreover, the average overall risk disclosure by those using Big 4 audit firms was statistically significantly higher than those that did not.

In addition, the study found a significant positive relationship between empowerment, financial risk disclosures, and the cost of debt. No relationship was found between operational, information processing and technology, strategic and integrity risk disclosures, and cost of debt.

Keywords: risk disclosure, cost of debt, the Stock Exchange of Thailand

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา คือ (1) เพื่อศึกษาขอบเขตและระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง และ (2) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) จำนวน 77 บริษัท และบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) จำนวน 89 บริษัท ในกลุ่มนี้มี 107 บริษัทใช้บริการผู้สอบบัญชีในกลุ่ม Big4 ส่วน 59 บริษัทใช้บริการผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 การศึกษาใช้แบบประเมินผลในการเก็บข้อมูลการเปิดเผยความเสี่ยงในรายงานประจำปี พ.ศ. 2559 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา การทดสอบที และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ผลการศึกษาพบระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ โดยบริษัทใน SET มีการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงรวมโดยเฉลี่ยสูงกว่าบริษัทใน mai อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีการเปิดเผยความเสี่ยงต่างกันในการดำเนินงาน ด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี และด้านกลยุทธ์ แต่ไม่พบความแตกต่างกันในการเงิน ด้านการมอบอำนาจ และด้านความซื่อสัตย์ และยังพบว่าบริษัทที่ใช้บริการผู้สอบบัญชีในกลุ่ม Big4 มีการเปิดเผยความเสี่ยงโดยรวมมากกว่าบริษัทที่ใช้บริการผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจและการเงินกับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน ด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี ด้านกลยุทธ์ และด้านความซื่อสัตย์ กับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง, ต้นทุนหนี้สิน, ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

บทนำ

ในการดำเนินธุรกิจ ผู้มีส่วนได้เสียของกิจการสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับกิจการหรือรับผลกระทบจากกิจกรรมของกิจการ โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มย่อมมีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้น กิจการควรกำหนดนโยบายความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติต่อผู้มีส่วนได้เสียให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม เพราะการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียจะสนับสนุนให้กิจการประสบ

ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Freeman, 1984) โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มผู้ให้เงินทุนแก่บริษัท ซึ่งแหล่งของเงินทุนมาจากสองแหล่งใหญ่ คือ ส่วนของหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น ในที่นี้กลุ่มเจ้าหนี้ เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญโดยกลุ่มนี้ได้แก่ สถาบันการเงินต่าง ๆ ที่มีเงินฝากในมือและพร้อมจะปล่อยกู้ให้แก่ผู้ที่ต้องการใช้เงิน โดยบริษัทที่กู้เงินต้องมีภาระในการจ่ายคืนดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ มีหลายปัจจัยที่ทำให้บริษัทได้รับอนุมัติเงินกู้จากเจ้าหนี้ เช่น การพิจารณาลักษณะของผู้กู้ การดูความสามารถในการชำระหนี้ ส่วนของทุนที่มีอยู่ หลักประกัน เป็นต้น (บุญหลาย จตุรัส, 2556) ซึ่งรายงานทางการเงินต่าง ๆ ของบริษัท เช่น งบการเงิน รายงานประจำปี เป็นปัจจัยหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ประกอบการพิจารณาให้กู้เงิน โดยข้อมูลที่เปิดเผยอยู่ในรายงานทางการเงินต้องมีครบถ้วน และเป็นไปตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี

จะเห็นได้ว่าข้อมูลของบริษัทที่เปิดเผยออกมามีความสำคัญต่อเจ้าหนี้เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาให้เงินกู้ แต่การเปิดเผยข้อมูลของบริษัทต่าง ๆ นั้น มีมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าถูกบังคับจากหน่วยงานไหน ส่วนของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทยทั้งส่วนของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) และตลาดหลักทรัพย์เอ็ม เอ ไอ (mai) นั้น อยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) โดยบริษัทจดทะเบียนใน SET หมายถึง บริษัทที่มีทุนชำระแล้ว 300 ล้านบาทขึ้นไป ในขณะที่ mai เป็นบริษัทที่มีทุนชำระแล้ว 50 ล้านบาทขึ้นไป (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2561) ถึงแม้จะมีความแตกต่างในเรื่องของขนาดทุนชำระแล้วแต่แนวทางการปฏิบัติภายหลังการเข้าจดทะเบียนแล้วไม่มีความแตกต่างกัน โดยในปี 2555 ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ออกหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน ซึ่งประกอบด้วยหลักการและแนวทางปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการกำกับดูแลกิจการ โดยกำหนดให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ทั้งข้อมูลทางการเงินและข้อมูลที่มีใช้ข้อมูลทางการเงินอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ทันเวลา โปร่งใส ผ่านช่องทางที่เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย มีความเท่าเทียมกันและน่าเชื่อถือ โดยหนึ่งในข้อมูลที่สำคัญ คือ การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงผ่านช่องทางการสื่อสารของบริษัท อาทิ รายงานประจำปี เป็นต้น (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2555) ในการพิจารณาให้เงินกู้ของสถาบันการเงินนั้นต้องมีการพิจารณาความเสี่ยงของผู้กู้ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งสถาบันการเงินย่อมไม่ต้องการปล่อยกู้ให้กับกิจการที่มีความเสี่ยงสูง โดยสถาบันการเงินแต่ละแห่งมีเครื่องมือในการพิจารณาคุณภาพของผู้ขอู้ เพื่อประกอบการพิจารณาว่าการปล่อยสินเชื่อในแต่ละครั้งมีความเสี่ยงมากน้อยเพียงใด ซึ่งส่งผลต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ (ปิยะมาศ ม่วงเปลียน และ ชนงกรณ์ ฤกษ์ทลบุตร, 2558) เพราะถือเป็นต้นทุนหนี้สิน อย่างไรก็ตาม การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงถึงแม้จะมีการบังคับจากหน่วยงานกำกับดูแลแล้วควรเปิดเผยรายการใดบ้าง แต่บริษัทก็อาจเลือกที่จะไม่เปิดเผยในบางเรื่องหรือมีการเปิดเผยที่ไม่ชัดเจน ขึ้นกับหลายปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น โครงสร้างการกำกับดูแล ขนาดของบริษัท อายุดำเนินงาน เป็นต้น โดยขนาดของบริษัทเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนมีความแตกต่างกัน ซึ่งพบว่า บริษัทขนาดใหญ่มีการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก (ธนเกียรติพรพิพัฒน์พงศ์, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับ โชติธัญญ์ หิตะพงศ์ (2549) ที่พบว่า บริษัทขนาดใหญ่มีระดับการเปิดเผยข้อมูลที่สูงกว่าบริษัทขนาดเล็กเช่นกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา (1) ขอบเขตและระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) เปรียบเทียบกับตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) และ (2) ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนกับต้นทุนหนี้สิน โดยเนื้อหาในบทความประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมและพัฒนาสมมติฐาน วิธีการศึกษา วิจัย ผลการศึกษา การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การทบทวนวรรณกรรมและพัฒนาสมมติฐาน

การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง

มีงานวิจัยหลายงานที่ทำการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในรายงานประจำปีโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Mohobbot, 2005; Linsley & Shrivs, 2006; Abraham & Cox, 2007; Adamu, 2013; Ali & Taylor, 2014) ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการสร้างเครื่องมือและแบ่งความเสี่ยงออกเป็นด้านต่าง ๆ (Linsley & Shrivs, 2006; Abraham & Cox, 2007) Linsley and Shrivs (2006) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในรายงานประจำปีของบริษัทและแบ่งประเภทของความเสี่ยงออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ ความเสี่ยงทางการเงินและไม่ใช่ทางการเงิน ในส่วนของความเสี่ยงที่ไม่ใช่ความเสี่ยงทางการเงินยังแบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ ความเสี่ยงจากการดำเนินงาน ความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ ความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์ และความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ และพบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับขนาดของกิจการ แต่เมื่อได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ใช้วัดความเสี่ยง เช่น อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน อัตราส่วนราคาบัญชีต่อราคาตลาด กลับไม่พบความสัมพันธ์ Adamu (2013) ได้ศึกษาการเปิดเผยความเสี่ยงในรายงานประจำปี โดยแบ่งประเภทความเสี่ยงเป็น 3 ด้าน คือ ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน และความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ ผลการศึกษาไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ แสดงให้เห็นว่าขนาดของกิจการไม่มีอิทธิพลต่อการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง Ali and Taylor (2014) ได้ศึกษาการรายงานข้อมูล ทั้งลักษณะและขอบเขตการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในรายงานประจำปี โดยได้แบ่งความเสี่ยงออกเป็น 4 ประเภท คือ ความเสี่ยงจากการดำเนินงาน ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงด้านการเงิน และความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ ผลการศึกษาพบว่า บริษัทนั้นเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงินและความเสี่ยงด้านการดำเนินงานมากกว่าความเสี่ยงเชิงกลยุทธ์และความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนในประเทศไทย สายสุนีย์ อโนมาศ (2554) ได้อ้างอิงประเภทของความเสี่ยงตามงานวิจัยของ Linsley and Shrivs (2006) โดยแบ่งความเสี่ยงออกเป็นทางการเงิน 1 ด้าน และไม่ใช่งานการเงิน 5 ด้าน จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า หลายบริษัท ไม่ได้เปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วน ดังนั้น ผู้ใช้รายงานประจำปีอาจไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้ โดยเฉพาะข้อมูลที่ค่อนข้างจำกัดหรือคลุมเครือในบางความเสี่ยง ซึ่งอาจทำให้มีผลต่อการตัดสินใจ

การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนเงินทุน

จากงานวิจัยในอดีตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนเงินทุน

ส่วนใหญ่พบว่า กิจการที่มีการกำกับดูแลที่ดีรวมไปถึงมีการเปิดเผยข้อมูลและมีการบริหารความเสี่ยงที่ดีช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลข่าวสาร และนำไปสู่ต้นทุนทางการเงินที่ต่ำ (Diamond & Verrecchia, 1991; Botosan, 1997) ในประเทศไทย Limpabandh and Issarawornrawanich (2016) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติของคณะกรรมการตรวจสอบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับต้นทุนเงินทุน จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการเงิน จะช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลข่าวสาร เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของกิจการ ลดการตกแต่งบัญชี ส่งผลให้รายงานทางการเงินมีคุณภาพมากขึ้น ช่วยลดความเสี่ยงของนักลงทุน ทำให้นักลงทุนคาดหวังผลตอบแทนน้อยลง จนนำไปสู่ต้นทุนเงินทุนที่ลดลง Abdel-Azim and Abdelmoniem (2015) พบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงของกิจการโดยสมัครใจ ทำให้ต้นทุนเงินทุนต่ำลงส่งผลให้มูลค่ากิจการสูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ากิจการที่มีคุณภาพของการเปิดเผยข้อมูลที่สูงจะมีต้นทุนในการออกระดมทุนด้วยตราสารหนี้ที่ต่ำ (Sengupta, 1998) ซึ่ง Guo (2003) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงที่มีต่อต้นทุนหนี้สิน พบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงตลาดมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับต้นทุนหนี้สิน ในกิจการที่ไม่ได้มีการป้องกันความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผลในทิศทางตรงกันข้ามในกิจการที่มีการป้องกันความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ Francis, Khurana, and Pereira (2005) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลกับต้นทุนทั้งต้นทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้นและต้นทุนหนี้สิน พบว่า กิจการที่มีความต้องการเงินทุนจากภายนอกสูงจะมีการเปิดเผยข้อมูลมาก และมีต้นทุนเงินทุนทั้งจากส่วนของผู้ถือหุ้นและส่วนของผู้ถือหุ้นต่ำ Cabedo and Tirado (2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงกับต้นทุนเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงินกับต้นทุนเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น แต่กลับไม่พบความสัมพันธ์เมื่อทำการทดสอบกับความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงิน

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การเปิดเผยความเสี่ยงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับขนาดของกิจการ โดยกิจการที่มีขนาดใหญ่มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่ากิจการที่มีขนาดเล็ก (ชนเกียรติพรพิพัฒน์พงศ์, 2549; โชติญาณ หิตะพงศ์, 2549; Linsley & Shrivies, 2006) และในการศึกษารุ่นนี้ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มตามทุนชำระแล้ว โดยกลุ่มที่มีทุนชำระแล้วสูงกว่าถือว่ามีขนาดใหญ่กว่า ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยในข้อที่หนึ่ง จึงตั้งสมมติฐานได้ว่า

H1: บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่าบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai)

การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของกิจการไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้ข้อมูลความเสี่ยงที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงผลกระทบที่ตามมาจากการเปิดเผยนั้นด้วย ถึงแม้มีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนเงินทุน แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับต้นทุนเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น (Botosan, 1997; Richardson & Welker, 2001; Botosan & Plumlee, 2002; Gietzmann & Trombetta, 2003; Cabedo & Tirado, 2014; Nahar & Azim, 2016) และยังไม่มีการศึกษาที่ชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงกับต้นทุนของหนี้สิน ประเด็นนี้จึงเป็นที่สนใจของคณะผู้วิจัยที่ทำการศึกษาและนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักในข้อที่

สอง โดยการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเภทความเสี่ยงออกเป็น 6 ด้าน ตามงานวิจัยของ Linsley and Shrivies (2006) โดยประกอบด้วย ความเสี่ยงจากการดำเนินงาน ความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ ความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์ ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ และความเสี่ยงด้านการเงิน และตั้งสมมติฐานว่าการเปิดเผยความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงินแต่แต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน จากเหตุผลที่ว่า การเปิดเผยข้อมูลสามารถช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลข่าวสาร และทำให้ต้นทุนเงินทุนต่ำลง (Botosan, 1997) ดังนั้น สมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูล ความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สิน คือ

H2: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

H3: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

H4: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

H5: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านกลยุทธ์มีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

H6: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์มีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

H7: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงิน โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน

ในส่วนของความเสี่ยงทางการเงินนั้นมีลักษณะที่แตกต่างออกไป เนื่องจากความเสี่ยงทางการเงินเป็นความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้กู้ยืมเงินของสถาบันการเงิน เช่น ความเสี่ยงด้านเครดิต ความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง เป็นต้น ดังนั้น จึงคาดการณ์ว่าการที่กิจการมีความเสี่ยงเหล่านี้มาก จะส่งผลให้ความสามารถในการจ่ายคืนหนี้ที่น้อยลง (Azeddin, 2017) และอาจทำให้ต้นทุนทางการเงินสูงขึ้น ดังนั้น จึงตั้งสมมติฐานว่า

H8: การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับต้นทุนหนี้สิน

ในส่วนของตัวแปรควบคุมในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน อัตราส่วนกำไรสุทธิ ต่อยอดขาย ขนาดกิจการ ประเภทตลาด และประเภทผู้สอบบัญชี ตัวแรกคือ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E) ตัวแปรตัวนี้ถือเป็นตัวแปรที่สะท้อนความเสี่ยงตลาดอีกตัวหนึ่ง โดยเป็นที่คาดว่าบริษัทที่มีหนี้สูงย่อมมีความเสี่ยงที่สูงตามมา และถ้ามีความเสี่ยงสูงย่อมเป็นที่คาดหวังจากนักลงทุนว่าต้องได้รับผลตอบแทนสูงเพื่อชดเชยความเสี่ยงที่จะได้รับ (Fama & French, 1992) มีงานวิจัยหลายงานที่พบความสัมพันธ์ของตัวแปรนี้กับต้นทุนหนี้สินในทิศทางเดียวกัน (Sengupta, 1998; Limpabandh & Issarawornrawanich, 2016) ต่อมาคือ อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย อัตราส่วนนี้แสดงให้เห็นประสิทธิภาพในการดำเนินงานของบริษัทในการทำกำไร ถ้าอัตราส่วนตัวนี้สูงก็จะเป็นที่เชื่อมั่นว่ากิจการจะมีเงินเพียงพอในการจ่ายชำระหนี้ ความเสี่ยงก็จะน้อยลง ทำให้บริษัทสามารถจัดหาเงินทุนด้วยต้นทุนที่ต่ำลงได้ (Sengupta, 1998) ตัวแปรถัดมาคือ ขนาดของกิจการ ซึ่งวัดจากสินทรัพย์รวม เป็นที่เชื่อว่าบริษัทที่มีขนาดใหญ่มักจะมีฐานะที่เชื่อถือว่าสูงกว่าบริษัทขนาดเล็ก โดยขนาดบริษัทที่ใหญ่จะมีความเสี่ยงตลาดที่ลดลง ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น (Sengupta, 1998) ดังนั้น ในการจัดหาเงินทุนจึงมักได้รับต้นทุนทางการเงินที่ต่ำกว่าบริษัทขนาดเล็ก (Bozec & Bozec, 2011; Limpabandh & Issarawornrawanich, 2016) นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ประกอบด้วย บริษัทจาก SET100 และ mai ซึ่งใช้ทุนชำระแล้วเป็นเกณฑ์ในการแบ่งออกเป็นแต่ละตลาด ประเภทตลาด

จึงถูกใช้เป็นหนึ่งในตัวแปรควบคุมในครั้งนี้ ส่วนตัวแปรควบคุมตัวสุดท้าย คือ ประเภทของผู้สอบบัญชี จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ Big4 มีแนวโน้มที่จะยอมให้ลูกค้าตกแต่งกำไรมากกว่าผู้สอบบัญชี Big4 เนื่องจากผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ Big4 มีต้นทุนในด้านการเสียชื่อเสียงน้อยกว่า (DeFond & Jiambalvo, 1991) การตกแต่งกำไรจะนำไปสู่การเสียชื่อเสียงและลดความน่าเชื่อถือลงจนนำไปสู่ต้นทุนทางการเงินที่สูงขึ้นได้

วิธีการศึกษาวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ข้อมูล ณ วันที่ 11 กันยายน 2560 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) มีจำนวนทั้งสิ้น 529 บริษัท และบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) มีจำนวน 139 บริษัท การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) จำนวน 100 บริษัท จากกลุ่ม SET100 และเป็นบริษัทที่ถูกรวมในการคำนวณดัชนีราคาตลาดหลักทรัพย์ SET100 ระหว่าง 1 กรกฎาคม 2559 ถึง 31 ธันวาคม 2559 และทำการเลือกบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) อีก 100 บริษัท โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง จาก 100 บริษัทแรกเรียงตามตัวย่ออักษรภาษาอังกฤษที่ส่งรายงานประจำปี (แบบ 56-2) ประจำปี พ.ศ. 2559 ต่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แต่ตัดบริษัทที่เป็นสถาบันการเงินและบริษัทที่ไม่ได้ปีบัญชี ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2559 ออกไป จึงทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่าง 166 บริษัท โดยแบ่งเป็น SET100 จำนวน 77 บริษัท และ mai จำนวน 89 บริษัท โดยในจำนวนนี้มี 107 บริษัทใช้บริการผู้สอบบัญชีในกลุ่ม Big4 ส่วน 59 บริษัทใช้บริการผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 การศึกษาครั้งนี้ใช้การเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากรายงานประจำปี พ.ศ. 2559 และงบการเงินของบริษัทในปี พ.ศ. 2558 และ 2559

ตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากการทบทวนวรรณกรรม คณะผู้วิจัยแบ่งประเภทความเสี่ยงเป็น 6 ด้าน คือ ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน ความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ ความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์และความเสี่ยงด้านการเงิน การวิเคราะห์ข้อมูลทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบประเมินผล (Checklist) ที่ดัดแปลงมาจาก Linsley and Shrivies (2006) และ สายสุนิย์ โนมาศ (2554) โดยหากมีการเปิดเผยข้อมูลตามแบบประเมินผลให้คะแนนเท่ากับ 1 แต่หากไม่มีการเปิดเผยข้อมูลตามแบบประเมินผลให้คะแนนเท่ากับ 0 ซึ่งมีการคำนวณดัชนีการเปิดเผยข้อมูลโดยเอาคะแนนจริงที่ได้หารด้วยคะแนนรวมในแต่ละด้าน และแบ่งระดับการเปิดเผยข้อมูลเป็นระดับสูง (0.66-1.00) ปานกลาง (0.45-0.65) และ ต่ำ (0-0.44) (ฉัฐวรรณ ศิริพานันท์ และ จินดา ชันทอง, 2550) ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ ต้นทุนหนี้สิน (Cost of Debt) วัดจากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม (k_d) สามารถคำนวณได้โดยนำดอกเบี้ยจ่ายหารด้วยหนี้สินที่มีดอกเบี้ยเฉลี่ย 2 ปี แต่ดอกเบี้ยที่กิจการต้องจ่ายให้กับผู้ลงทุนเป็นค่าใช้จ่ายที่นำมาหักภาษีได้ ดังนั้น ต้นทุนของหนี้สินจึงมีสูตร $k_d(1-T)$ ค่าที่ได้เป็นต่อปี เนื่องจากดอกเบี้ยที่ใช้เป็น

ดอกเบี๋ยใน 1 ปี โดยมีการสรุปการวัดค่าของตัวแปรไว้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวัดค่าตัวแปรในการศึกษา

ตัวแปร	คำย่อ	การวัดค่า
ตัวแปรตาม		
1. ต้นทุนของหนี้สิน	Y	อัตราส่วนดอกเบี๋ยจ่ายหารหนี้สินที่มีภาระดอกเบี๋ยจ่ายเฉลี่ย
ตัวแปรอิสระ		
1. ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน	X1	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
2. ความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ	X2	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
3. ความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี	X3	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
4. ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์	X4	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
5. ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์	X5	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
6. ความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงินโดยรวม	X6	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
7. ความเสี่ยงด้านการเงิน	X7	การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นค่าคะแนน 1= เปิดเผย, 0 = ไม่เปิดเผย
ตัวแปรควบคุม		
1. อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น	X8	อัตราส่วนหนี้สินรวมหารส่วนของผู้ถือหุ้น
2. อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย	X9	อัตราส่วนกำไรสุทธิหารยอดขาย
3. สินทรัพย์รวม	X10	ค่าลอการิทึมฐานธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
4. ประเภทของตลาด	X11	1 = บริษัทในกลุ่ม SET, 0 = บริษัทในกลุ่ม mai
5. ประเภทของผู้สอบบัญชี	X12	1 = ผู้สอบบัญชี Big 4, 0 = อื่น ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยวิเคราะห์ความถี่ ค่าเฉลี่ยและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อแรกใช้การทดสอบที เพื่อทดสอบความแตกต่างของการเปิดเผยความเสี่ยงในแต่ละด้านเปรียบเทียบ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างจาก SET และ mai ซึ่งการวิเคราะห์ความแตกต่างของการเปิดเผยความเสี่ยงแต่ละด้าน นอกจากวิเคราะห์ตามประเภทของตลาดซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในข้อแรกแล้วมีการวิเคราะห์ตาม ประเภทของผู้สอบบัญชี ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแปรควบคุมเพื่อประโยชน์สำหรับผู้สนใจ และส่วนของ วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่สองใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ วิธี Enter ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สิน โดยแบ่งการทดสอบออกเป็น 4 โมเดล

เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในข้อที่สองของงานวิจัยนี้ คือ ต้องการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนของหนี้สิน ในโมเดลที่ 1 จึงต้องการวัดอิทธิพลของความเสี่ยง 2 ประเภทหลัก คือ ความเสี่ยงทางการเงินและความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงินกับต้นทุนของหนี้สิน เพื่อศึกษาว่าความเสี่ยงทั้ง 2 ประเภทมีอิทธิพลต่อต้นทุนหนี้สินมากน้อยเพียงใด ต่อมาในโมเดลที่ 2 ได้เพิ่มตัวแปรควบคุม 5 ตัว ที่เกิดจากการทบทวนวรรณกรรม และคาดว่าตัวแปรเหล่านี้มีอิทธิพลต่อต้นทุนหนี้สินเพื่อ ทดสอบว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับตัวแปรตามมีผลมาจากตัวแปรอิสระหรือตัวแปรควบคุมมากน้อย เพียงใด ส่วนการเปิดเผยความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงิน คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภทย่อย ในโมเดล ที่ 3 จึงเป็นการทดสอบอิทธิพลของความเสี่ยงแต่ละด้านที่มีต่อต้นทุนหนี้สินแทนที่จะใช้ตัวแปรความเสี่ยง ที่ไม่ใช่การเงินรวม และต้องการทดสอบเฉพาะตัวแปรการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงเท่านั้น โดยไม่มีตัวแปร- ควบคุมเข้ามาเกี่ยวข้อง สำหรับโมเดลสุดท้าย นอกจากมีการแบ่งความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงินออกเป็น ด้านต่าง ๆ แล้ว ยังต้องการทดสอบว่าถ้าเพิ่มตัวแปรควบคุมที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อต้นทุนหนี้สินเข้าไปด้วย จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร จากเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบเป็น 4 โมเดล ดังนี้

$$Y = a + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \epsilon \quad (\text{โมเดลที่ 1})$$

$$Y = a + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \beta_{12} X_{12} + \epsilon \quad (\text{โมเดลที่ 2})$$

$$Y = a + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_7 X_7 + \epsilon \quad (\text{โมเดลที่ 3})$$

$$Y = a + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \beta_{12} X_{12} + \epsilon \quad (\text{โมเดลที่ 4})$$

โดยที่ Y คือ ต้นทุนของหนี้สิน X_1 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการดำเนินงานของ บริษัท X_2 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจของบริษัท X_3 คือ ระดับการเปิดเผย ข้อมูลความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยีของบริษัท X_4 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความ- เสี่ยงด้านกลยุทธ์ของบริษัท X_5 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์ของบริษัท X_6 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่ไม่ใช่ด้านการเงินโดยรวม X_7 คือ ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง ด้านการเงินของบริษัท X_8 คือ อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน X_9 คือ อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย X_{10} คือ สินทรัพย์รวม X_{11} คือ ประเภทของตลาด (SET หรือ mai) X_{12} คือ ประเภทของผู้สอบบัญชี (Big4 หรือ Non-Big4)

ผลการศึกษา

การเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 166 บริษัท จากรายงานประจำปี 2559 โดยแบ่งเป็น SET100 ทั้งหมด 77 บริษัท และ mai ทั้งหมด 89 บริษัท โดยบริษัทส่วนใหญ่ 107 บริษัท ใช้บริการการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีในกลุ่ม Big4 ส่วนอีก 59 บริษัทจากกลุ่มตัวอย่างใช้บริการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทในภาพรวมทั้งสองตลาด คือ SET100 และ mai โดยพบว่า ระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงโดยเฉลี่ยรวมทั้งสองตลาด เท่ากับ 12.16 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 37) คิดเป็นร้อยละ 33 ซึ่งถือว่ามีการเปิดเผยอยู่ในระดับต่ำ โดยพบว่ากิจการส่วนใหญ่มีดัชนีการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงิน ด้านกลยุทธ์ และด้านการดำเนินงานมากที่สุด โดยมีดัชนีการเปิดเผยเฉลี่ยอยู่ที่ 0.44 0.37 และ 0.35 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์เชิงพรรณนาของการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของกิจการ

การเปิดเผยความเสี่ยงปี พ.ศ. 2559 รวมทั้งสองตลาด	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ดัชนี	ระดับการเปิดเผย ข้อมูล	Rank
ด้านการดำเนินงาน	3.17	2	0.35	ต่ำ	3
ด้านการมอบอำนาจ	1.33	1.07	0.27	ต่ำ	4
การประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี	0.54	1.06	0.14	ต่ำ	6
ด้านกลยุทธ์	4.11	2.27	0.37	ต่ำ	2
ด้านความซื่อสัตย์	0.79	0.84	0.26	ต่ำ	5
รวมความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงิน	9.95	5.18	0.31	ต่ำ	
ด้านการเงิน	2.2	1.41	0.44	ต่ำ	1
ความเสี่ยงรวม	12.16	5.61	0.33	ต่ำ	

ดัชนีระดับสูง 0.66-1.00 ระดับปานกลาง 0.45-0.65 ระดับต่ำ 0-0.44

ตารางที่ 3 ใช้ทดสอบความแตกต่างของการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในแต่ละด้านเปรียบเทียบระหว่างตลาด 2 ตลาด คือ SET100 และ mai โดยใช้ Independent Samples t-test ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อแรก โดยพบว่า กิจการมีการเปิดเผยความเสี่ยงแตกต่างกันในด้านการดำเนินงาน ด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี และด้านกลยุทธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 โดยพบว่า ในการเปิดเผยทั้ง 3 เรื่องนั้น กลุ่มตัวอย่างจาก SET100 มีการเปิดเผยข้อมูลมากกว่ากลุ่มตัวอย่างจาก mai แต่ไม่พบความแตกต่างของการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงิน ด้านการมอบอำนาจ และด้านความซื่อสัตย์ และในภาพรวมของการเปิดเผยความเสี่ยงทุกด้านพบว่า กลุ่ม SET100 มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่า mai อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.01 ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ตั้งไว้ และเมื่อทำการทดสอบเพิ่ม

เดิมถึงความแตกต่างของการเปิดเผยความเสี่ยงแต่ละด้านเปรียบเทียบระหว่างกิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 กับกิจการที่ใช้บริการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 พบว่า มีการเปิดเผยที่ต่างกันในด้านการค้าเงินงาน และด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 และด้านการเงินที่ระดับ < 0.10 โดยพบว่า กิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่ากิจการที่ใช้บริการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 ส่วนอีก 3 ด้านที่เหลือไม่พบความแตกต่าง และในภาพรวมของการเปิดเผยความเสี่ยงทุกด้าน พบว่า กิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีกลุ่ม Big4 มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่ากิจการที่ใช้บริการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวรรณ ศิริธำนันท์ และ จินดา ชันทอง (2550) ที่พบว่า ประเภทผู้สอบบัญชีมีผลเชิงบวกกับระดับการเปิดเผยข้อมูล

ตารางที่ 3 ความแตกต่างของการเปิดเผยความเสี่ยงแต่ละด้าน

ประเภทความเสี่ยง	ตลาด	ค่าเฉลี่ย	t	sig	ประเภทผู้สอบ	ค่าเฉลี่ย	t	sig
ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน	SET	3.53	2.164	0.032**	Big4	3.42	2.153	0.033**
	mai	2.86			NonBig4	2.73		
ความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ	SET	1.42	0.939	0.349	Big4	1.33	-0.068	0.946
	mai	1.26			NonBig4	1.34		
ความเสี่ยงด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี	SET	0.77	2.518	0.013**	Big4	0.65	2.052	0.042**
	mai	0.35			NonBig4	0.34		
ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์	SET	4.51	2.090	0.038**	Big4	4.28	1.27	0.206
	mai	3.77			NonBig4	3.81		
ความเสี่ยงด้านความซื่อสัตย์	SET	0.83	0.600	0.549	Big4	0.78	-0.278	0.781
	mai	0.75			NonBig4	0.81		
รวมความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงิน	SET	11.05	2.587	0.011**	Big4	10.46	1.704	0.09*
	mai	9			NonBig4	9.03		
ความเสี่ยงด้านการเงิน	SET	2.38	1.468	0.144	Big4	2.35	1.748	0.082*
	mai	2.06			NonBig4	1.95		
ความเสี่ยงรวม	SET	13.43	2.769	0.006***	Big4	12.8	2.018	0.045**
	mai	11.06			NonBig4	10.98		

*** ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 ** ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 * ระดับนัยสำคัญที่ 0.10

ตารางที่ 4 ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของกิจการกับต้นทุนหนี้สิน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่สอง ในการทดสอบทำการทดสอบ Multicollinearity ว่าตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาทุกตัวมีความเกี่ยวข้องเป็นตัวแปรเดียวกันหรือไม่ โดยใช้ Variance Inflation Factor (VIF) จากผลการทดสอบพบว่า VIF สูงสุดเท่ากับ 4.272 ซึ่งจากทฤษฎีค่า VIF ไม่ควรเกิน 10 (ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555) แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน สามารถนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณได้ โดยผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 โมเดล

โมเดลที่ 1 ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนหนี้สินกับตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ การเปิดเผยความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงิน กับ การเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงิน ผลการศึกษาไม่สามารถบอกได้ว่าการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงินโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางลบกับต้นทุนหนี้สิน จึงปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 7 แต่พบว่าการเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงินมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับต้นทุนหนี้สิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 8 แสดงให้เห็นว่า กิจการที่มีการเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงินสูงจะมีต้นทุนหนี้สินที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cabedo and Tirado (2014) ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงินกับต้นทุนเงินทุนแต่ไม่พบความสัมพันธ์เมื่อทำการทดสอบกับความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงิน ซึ่งอธิบายได้ว่านักลงทุนหรือเจ้าหนี้พิจารณาความเสี่ยงทางการเงินของกิจการว่ามีส่วนต่อการจ่ายชำระคืนเงินกู้ในอนาคต ซึ่งในบริบทของประเทศไทยยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์นี้โดยตรงแต่ก็มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นประโยชน์ของการเปิดเผยข้อมูลว่า เพื่อที่จะให้ผู้ซึ่งบการเงินอย่างเช่นสถาบันการเงินสามารถประเมินความสามารถของกิจการในการจ่ายดอกเบี้ยและนำผลการประเมินนี้มาใช้พิจารณาในการตัดสินใจให้สินเชื่อ (กานดา และกระโทก, 2548)

โมเดลที่ 2 ได้เพิ่มตัวแปรควบคุมไป 5 ตัวคือ อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย สินทรัพย์รวม ประเภทตลาดและประเภทผู้สอบบัญชี ผลการศึกษาพบว่า นอกจากต้นทุนหนี้สิน จะมีความสัมพันธ์กับระดับการเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.01 ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 8 แล้ว ยังมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Sengupta (1998) Cabedo and Tirado (2014) Limpabandh and Issarawornrawanich (2016) โดยนักลงทุนมองตัวแปรนี้ว่าเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงความเสี่ยงของกิจการ ดังนั้นจึงคาดหวังผลตอบแทนที่สูงเพื่อชดเชยความเสี่ยงนี้ ต้นทุนหนี้สินยังมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.01 ซึ่งอธิบายได้ว่ากิจการที่มีกำไรสูงจะมีความสามารถที่จะจ่ายชำระหนี้ได้ดีกว่ากิจการที่มีกำไรต่ำ ดังนั้นจึงได้รับความน่าเชื่อถือและมีต้นทุนเงินทุนที่ต่ำกว่า นอกจากนี้ต้นทุนหนี้สินยังมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับประเภทผู้สอบบัญชีที่กิจการเลือกใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 โดยกิจการที่เลือกใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีที่มาจาก Big4 จะมีต้นทุนหนี้สินที่ลดลง ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่างบการเงินของกิจการที่ถูกรตรวจสอบจากผู้ตรวจสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 อาจจะมีการตกแต่งกำไรน้อยกว่ากลุ่ม non-Big4

(Defond & Jiambalvo, 1991) ทำให้งบการเงินมีความน่าเชื่อถือมากกว่า ส่งผลให้ความเสี่ยงน้อยลงและมีต้นทุนเงินทุนที่ต่ำกว่า

สำหรับโมเดลที่ 3 จะมีการแตกตัวแปรความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงินออกเป็น 5 ด้าน และมีตัวแปรความเสี่ยงทางการเงินอีก 1 ด้าน ส่วนตัวแปรตามคือ ต้นทุนหนี้สิน โดยไม่มีตัวแปรควบคุมอื่น ผลการทดสอบพบว่าในภาพรวมตัวแปรอิสระมีความสามารถในการพยากรณ์ตัวแปรตาม 7.0% เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปรพบว่า ต้นทุนหนี้สิน มีความสัมพันธ์กับการเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงินในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 8 หมายความว่าถ้ากิจการมีความเสี่ยงทางการเงินมากขึ้นจะส่งผลให้ต้นทุนหนี้สินสูงขึ้น ในส่วนของการเปิดเผยความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงินทั้ง 5 ด้านนั้นพบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงด้านการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.10 ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 2 สอดคล้องกับงานในอดีตที่ระบุว่า การเปิดเผยข้อมูลช่วยทำให้ต้นทุนเงินทุนต่ำลงได้ (Botosan, 1997; Sengupta, 1998; Francis et al., 2005) เนื่องจากสามารถช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้พบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงในเรื่องการมอบอำนาจมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.10 ซึ่งแย้งกับสมมติฐานข้อที่ 3 กรณีนี้สามารถอธิบายได้ว่า ถ้าผู้บริหารขององค์กรมีความสามารถในการบริหารจัดการและดูแลควบคุมพนักงานไม่ดีพอหรือการขาดความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ทั้งภายนอกและภายในที่เปลี่ยนแปลงไปก็จะส่งผลให้องค์กรขาดความน่าเชื่อถือและมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนเงินทุนสูงขึ้นได้

ตารางที่ 4 Multiple Regression

ตัวแปร	โมเดลที่ 1		โมเดลที่ 2		โมเดลที่ 3		โมเดลที่ 4	
	B	t (sig)	B	t (sig)	B	t (sig)	B	t (sig)
ค่าคงที่	2.994	8.04(.000)	1.960	.72(.471)	2.924	7.73(.000)	1.376	.50(.615)
X1	-	-	-	-	-.152	-1.66(.099*)	-.103	-1.19(.238)
X2	-	-	-	-	.292	1.81(.072*)	.309	2.04(.044**)
X3	-	-	-	-	-.171	-1.11(.269)	-.110	-.74(.461)
X4	-	-	-	-	.023	.28(.781)	-.004	-.05(.963)
X5	-	-	-	-	-.053	-.26(.796)	-.082	-.43(.668)
X6	-.022	-.76(.451)	-.009	-.32(.753)	-	-	-	-
X7	.263	2.44(.016**)	.292	2.84(.005***)	.255	2.36(.02**)	.277	2.68(.008***)
X8	-	-	.208	2.06(.041**)	-	-	.199	1.98(.049**)
X9	-	-	-.738	-3.37(.001***)	-	-	-.772	-3.51(.001***)

ตัวแปร	โมเดลที่ 1		โมเดลที่ 2		โมเดลที่ 3		โมเดลที่ 4	
	B	t (sig)	B	t (sig)	B	t (sig)	B	t (sig)
X10	-	-	.058	.43(.665)	-	-	.083	.62(.538)
X11	-	-	-.492	-.89(.372)	-	-	-.542	-.99(.325)
X12	-	-	-.742	-2.34(.021)**	-	-	-.653	-2.04(.043)**
R ²	0.036		0.187		0.070		0.214	
Adjust R ²	0.024		0.151		0.035		0.158	
F(sig.)	3.015(.052*)		5.195(.000***)		2.003(.068*)		3.811(.000***)	
Max VIF	1.035		4.215		1.615		4.272	

*** ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 ** ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 * ระดับนัยสำคัญที่ 0.10

ในส่วนของโมเดลที่ 4 ได้เพิ่มตัวแปรควบคุมไป 5 ตัว คือ อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย สินทรัพย์รวม ประเภทตลาดและประเภทผู้สอบบัญชี โดยที่ตัวแปรอิสระยังคงเป็นความเสี่ยงต่าง ๆ ทั้ง 6 ด้าน โดยมีตัวแปรตามคือ ต้นทุนหนี้สิน ผลการศึกษาพบว่าในภาพรวมตัวแปรอิสระและตัวแปรควบคุมมีความสามารถในการพยากรณ์ตัวแปรตาม 21.4% เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปรพบว่า การเปิดเผยความเสี่ยงทางการเงิน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ <math>< 0.01</math> ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 8 และพบว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่ไม่ใช่การเงินเพียง 1 ตัว คือ การเปิดเผยความเสี่ยงในเรื่องการมอบอำนาจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ <math>< 0.05</math> ซึ่งแย้งกับสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ตั้งไว้ ผลการศึกษาไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน ด้านการประมวลผลข้อมูลและเทคโนโลยี ด้านกลยุทธ์ และด้านความซื่อสัตย์กับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำให้ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 2, 4, 5, และ 6 หมายความว่า การเปิดเผยความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าต้นทุนหนี้สินมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับอัตราส่วนหนี้สินต่อทุน และมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขายและประเภทของผู้สอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษารุ่นนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาขอบเขตและระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในรายงานประจำปี พ.ศ. 2559 ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) เปรียบเทียบกับตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ (mai) และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนกับต้นทุนหนี้สิน ผลการศึกษาพบว่าระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงโดยเฉลี่ยรวมทั้งสองตลาดอยู่ในระดับต่ำ โดยกิจการส่วนใหญ่ มีดัชนีการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้าน

การเงิน ด้านกลยุทธ์ ด้านการดำเนินงาน มากที่สุดตามลำดับ เมื่อแยกตามประเภทตลาดพบว่า กลุ่ม SET100 มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่า mai อย่างมีนัยสำคัญ ตรงตามสมมติฐานในข้อที่ 1 นอกจากนี้จากการศึกษาเพิ่มเติมยังพบว่า กิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 มีการเปิดเผยความเสี่ยงมากกว่ากิจการที่ใช้บริการสอบบัญชีจากผู้สอบบัญชีนอกกลุ่ม Big4 อย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนหนี้สินตามวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่สอง จากผลการศึกษาดังกล่าวตามตารางที่ 4 โมเดลที่ 4 ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) สูงสุด พบว่าการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญซึ่งตรงข้ามกับสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ความเสี่ยงด้านนี้แสดงให้เห็นถึงการขาดทักษะด้านผู้นำและด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร การขาดการจูงใจพนักงานในการปฏิบัติงาน หรือการไม่พร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งในและนอกองค์กร จึงอาจทำให้องค์กรมีความน่าเชื่อถือลดลงและส่งผลกระทบต่อต้นทุนหนี้สินที่สูงขึ้นได้ ในส่วนของความเสี่ยงที่ไม่ใช่ทางการเงินอื่นๆ อีก 4 ด้านนั้นไม่พบความสัมพันธ์กับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ จึงทำให้ปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 2, 4, 5, 6 รวมไปถึงข้อที่ 7 ด้วย แสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่เปิดเผยนั้นไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การเปิดเผยข้อมูลสามารถช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลข่าวสารและทำให้ต้นทุนเงินทุนต่ำลง ผลการศึกษายอมรับสมมติฐานข้อที่ 8 คือ การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงด้านการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับต้นทุนหนี้สิน เนื่องจากความเสี่ยงทางการเงินนั้นจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของกิจการ ส่งผลให้ความน่าเชื่อถือน้อยลงและทำให้มีต้นทุนในการกู้ยืมเงินมากขึ้น ในส่วนของตัวแปรควบคุมนั้นพบว่าถ้ากิจการมีอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนสูงแสดงว่ากิจการมีภาระผูกพันทางการเงินมาก ทำให้การระดมทุนโดยการก่อหนี้ทำได้ยาก หรือเจ้าหนี้ อาจพิจารณาให้กู้โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูง ในส่วนของอัตรากำไรสุทธิต่อยอดขายนั้นถ้ามีมากแสดงว่ากิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงและมีโอกาสที่จะจ่ายคืนหนี้ได้มากขึ้นแสดงถึงความเสี่ยงที่น้อยลง ทำให้มีต้นทุนหนี้สินที่ลดลง และในส่วนของกิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีที่มาจากกลุ่ม Big4 พบว่างบการเงินจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่ากิจการที่ใช้บริการผู้ตรวจสอบบัญชีที่มาจากนอกกลุ่ม Big4 ซึ่งจะนำไปสู่ความเสี่ยงที่ลดลงส่งผลให้มีต้นทุนทางการเงินที่ต่ำลง โดยสรุปคือพบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยความเสี่ยงด้านการมอบอำนาจ ความเสี่ยงทางการเงิน อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย และประเภทผู้สอบบัญชี กับต้นทุนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ

การนำผลวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ (1) สถาบันการเงินหรือเจ้าหนี้สามารถนำไปใช้ประกอบการประเมินความเสี่ยงและการตัดสินใจ โดยอาจเลือกพิจารณาการเปิดเผยความเสี่ยงของบริษัทผู้กู้ในรายงานประจำปีในด้านที่มีความสัมพันธ์กับต้นทุนของหนี้สินก่อนการตัดสินใจให้กู้ (2) บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยสามารถนำไปประกอบการพิจารณาการเปิดเผยความเสี่ยงในรายงานประจำปีเพื่อให้ข้อมูลที่เปิดเผยสะท้อนความเป็นจริงและเป็นประโยชน์ต่อบริษัทและผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะเจ้าหนี้มากที่สุด (3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการออกกฎระเบียบของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย เป็นต้น นำไปประกอบการพิจารณาปรับปรุง แก้ไข

กฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้มีการกำหนดรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยง เพื่อให้คุณภาพของการเปิดเผยความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดและการขยายผลการศึกษาต่อข้อจำกัดของการศึกษาในครั้งนี้ คือ (1) แหล่งข้อมูลการเปิดเผยความเสี่ยงมีน้อย การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาจากข้อมูลที่เปิดเผยในรายงานประจำปี (แบบ 56-2) ประจำปี พ.ศ. 2559 เท่านั้น ในอนาคตหากมีการกำหนดให้การเปิดเผยความเสี่ยงเป็นแบบบังคับอาจจะมีแหล่งข้อมูลที่มากขึ้นในการพิจารณาการเปิดเผยความเสี่ยง (2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีแบบ Checklist เพื่อวัดระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัท แต่ยังมีวิธีการอื่น ๆ ในการวัดระดับการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงได้เช่นกัน ได้แก่ การนับคำ หรือการนับโดยจัดประเภทตามระดับคุณภาพ เป็นต้น (3) ข้อมูลการเปิดเผยความเสี่ยงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหาร จึงไม่สามารถสรุปได้ว่าการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงของบริษัทนั้นครบถ้วนหรือไม่ เนื่องจากบริษัทอาจจะปกปิดความเสี่ยงบางอย่างเพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคู่แข่งหรือเปิดเผยความเสี่ยงเกินความเป็นจริงเพื่อผลประโยชน์ในอนาคต ดังนั้น การศึกษาในอนาคตจึงควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงกับต้นทุนเงินทุน โดยใช้สื่ออื่น เช่น เว็บไซต์ มาเปรียบเทียบกับรายงานประจำปี เพิ่มกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมมากขึ้น รวมทั้งใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กานดา แตะกระโทก. (2548). การเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินตามมาตรฐานบัญชี ฉบับที่ 35 ของบริษัทที่มี
การจัดการดีเด่นประจำปี 2545-2546 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย, กรุงเทพฯ.
- โชติญาณ หิตะพงศ์. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของบริษัท กับระดับของการเปิดเผยข้อมูล
ใน “บทรายงานและการวิเคราะห์ของฝ่ายบริหาร” ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่ง
ประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2555). หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี สำหรับบริษัทจดทะเบียน ปี 2555.
จาก https://www.set.or.th/sustainable_dev/th/cg/files/2013/CGPrinciple2012Thai-Eng.pdf
_____. (2561). ความแตกต่างระหว่างตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) และตลาดหลักทรัพย์
เอ็ม เอ ไอ (mai). จาก http://www.set.or.th/th/faqs/listing_p1.html
- ณัฐวรรณ ศิริธำนันท์, และ จินดา ชันทอง. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์, 1(1), 9-16.
- ชนเกียรติ พรพิพัฒน์พงศ์. (2549). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการเปิดเผยความเสี่ยงของบริษัทที่จดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ:
บิสิเนสสตาร์ แอนด์ ดี.

- บุญหลาย จัตุรัส. (2556). การศึกษาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสินเชื่อและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์สินเชื่อเพื่อธุรกิจ SMEs ของธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร ฉบับพิเศษ. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 5*, (หน้า 91-99).
- ปิยะมาส ม่วงเปลี่ยน, และ ชนงกรณ์ กุณฑลบุตร (2558). การบริหารความเสี่ยงด้านสินเชื่อเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของธนาคารออมสิน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารวิชาการ RMUTT Global Business and Economics Review*, 10(2), 153-170.
- สายสุนีย์ อโนมาศ. (2554). การเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงในรายงานประจำปีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกลุ่ม SET-100 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Abdel-Azim, M. H., & Abdelmoniem, Z. (2015). Risk management and disclosure and their impact on firm value: The case of Egypt. *International Journal of Business, Accounting, and Finance*, 9(1), 1-14.
- Abraham, S., & Cox, P. (2007). Analysing the determinants of narrative risk information in UK FTSE 100 annual reports. *The British Accounting Review*, 39(3), 227-248.
- Adamu, M. U. (2013). Risk reporting: A study of risk disclosures in the annual reports of listed companies in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 4(16), 140-147.
- Ali, & Taylor. (2014). *Content analysis of corporate risk disclosure in Malaysia*. 4th Annual International Conference on Accounting and Finance. Thailand.
- Azeddin, T. T. A. (2017). The effect of financial risk on the cost of capital. *International Journal of Management and Commerce Innovations*, 5(1), 532-543.
- Botosan, C. (1997). Disclosure level and the cost of equity capital. *Accounting Review*, 72(3), 323-349.
- Botosan, C., & Plumlee, M. A. (2002). A re-examination of disclosure level and expected cost of equity capital. *Journal of Accounting Research*, 40(1), 21-40.
- Bozec, Y., & Bozec, R. (2011). Corporate governance quality and the cost of capital. *International Journal of Corporate Governance*, 2(3/4), 217-236.
- Cabedo, S. D., & Tirado, B. M. (2014). Risk disclosure and cost of equity: The Spanish case. *Contaduría y administración (Accounting and Management)*, 59(4), 105-135.
- DeFond, M. L., & Jiambalvo, J. (1991). Incidence and circumstances of accounting errors. *The Accounting Review*, 66(3), 643-655.
- Diamond, D. W., & Verrecchia, R. E. (1991). Disclosure, liquidity, and the cost of capital. *The Journal of Finance*, 46(4), 1325-1359.
- Fama, E. F., & French, K. R. (1992). The cross-section of expected stock returns. *The Journal of Finance*, 47(2), 427-468.
- Francis, J., Khurana, I. K., & Pereira, R. (2005). Disclosure incentives and effects on cost of capital around the world. *The Accounting Review*, 80(4), 1125-1162.

- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. MA: Pitman.
- Gietzmann, M., & Trombetta, M. (2003). Disclosure interactions: Accounting policy choice and voluntary disclosure effects on the cost of raising capital. *Accounting and Business Research*, 33(3), 187-205.
- Guo, H. (2003). *Quantitative market risk disclosure, bond default risk and the cost of debt: Why value at risk?* Working Paper, Baruch College.
- Limpabandh, P., & Issarawornrawanich, P. (2016). The association of board's characteristics in terms of audit committee to cost of capital: Empirical evidence from Thailand. *Journal of Accounting Profession*, 12(33), 64-80.
- Linsley, P. M., & Shrives, P. J. (2006). Risk reporting: A study of risk disclosure in the annual report of UK companies. *The British Accounting Review*, 38(4), 387-404.
- Mohobbot, A. M. (2005). Corporate risk reporting practices in annual reports of Japanese companies. *Journal of Japanese Association for International Accounting Studies*. 113-133.
- Nahar, S., & Azim, M. (2016). Risk disclosure, cost of capital and bank performance. *International Journal of Accounting & Information Management*, 24(4), 476-494.
- Richardson, A., & Welker, M. (2001). Social disclosures, financial disclosures and the cost of equity capital. *Accounting, Organizations and Society*, 26(7 & 8), 597-616.
- Sengupta, P. (1998). Corporate disclosure quality and the cost of debt. *Accounting review*, 73(4), 459-474.

ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว:
กรณีศึกษา ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

**Factors on Choosing Tourist Attractions Online: A Case Study of the Klong
Dan Community, Ranod District, Songkhla Province**

วัชร ชัยเขต^{1*}, ธัญดา แก้วชนะ¹, ยูนิดา วิริโย¹, และ พล เหลืองรังษี²

Wachara Chaiyakhet^{1*}, Thiyada Kaewchana¹, Yunida Viriyo¹, and Pol Luangrangsee²

Abstract

The objectives of the research are to 1) study tourism of the Klong Dan community, 2) analyze tourists' factors on choosing attractions online, and 3) compare the differences of the factors classified by different personal background.

The study found that the tourism of the community is under the campaign “Klongdan: the Buddhist Community”, operated following the Community-Based Tourism model.

There are several tourism activities such as activities for learning the community's local wisdom, culture and traditions, natural resources, and the floating market, in particular. These activities were effectively attractive.

Factor Analysis reveals that there are two main affective factors on choosing attractions online: (1) the users' shared experiences about tourism and 2) their consumption behavior of information.

The comparative analysis between differences of tourists' personal background results that the difference of ages and occupations of the tourists is statistically effective to the choosing, at 0.05 levels of

¹สาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว วิทยาลัยนานาชาติดิษชะศรีน, ²สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์

^{1,2}มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: wachara@hu.ac.th)

รับบทความวันที่ 17 มกราคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 4 กันยายน 2561

significance. Moreover, the analysis of different decision making and other variables for choosing the attractions finds no such effect.

Keyword: *choosing tourist attractions, online social media, community-based tourism*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว และ 3) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า บริบทการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดนภายใต้แคมเปญ “ชุมชนวิถีพุทธ คลองแดน” มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักการและรูปแบบของการท่องเที่ยว โดยชุมชน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเพณีและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ตลาดน้ำคลองแดน ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงองค์ประกอบ (Factor Analysis) พบว่า มี 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว และ 2) ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ ผลทดสอบสมมุติฐาน การเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ และอาชีพ แตกต่างกัน มีปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ไม่พบความแตกต่างของพฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในตัวแปรด้านอื่น ๆ

คำสำคัญ: *พฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยว, สื่อสังคมออนไลน์, การท่องเที่ยวโดยชุมชน*

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และสามารถสร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศไทย โดยปี 2559 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสร้างรายได้กว่า 2.5 ล้านล้านบาท และในปี 2560 คาดการณ์ว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่า 7% (TAT Academy, 2560) จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทำให้ภาครัฐผลักดันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ใช้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ ในปี 2561 โดยได้รับความเห็นชอบให้เป็นปีท่องเที่ยวภายใต้แคมเปญ “ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก้อย่างยั่งยืน” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560) โดยเน้นนำเสนอ 7 รูปแบบการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงทะเล การท่องเที่ยวเชิงอาหาร การท่องเที่ยวของคู่รัก การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนั้น ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเน้นนำเสนอ

เอกลักษณ์ความเป็นไทยให้กับนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการบริหารจัดการโดยสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การเรียนรู้ การจัดการ และโครงสร้างการดำเนินงาน ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถนำเสนอเอกลักษณ์วิถีไทยได้เป็นอย่างดี อาทิ วิถีชีวิตของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมและอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากเกิดการประจักษ์ต่อคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นการสร้างจิตสำนึกต่อคนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559)

ในขณะที่ปัจจุบันการพัฒนาของเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ส่งผลให้พฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลง อาทิ การพัฒนาระบบการขนส่ง การเข้าถึงข้อมูล แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงข้อมูลสำหรับการวางแผนเดินทางของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบันส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการทำธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) จากการสำรวจ พบว่า ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีสถิติการทำธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ที่เติบโตขึ้นจากปี พ.ศ. 2557 ร้อยละ 3.65 และจากการสำรวจยังพบอีกว่าคนไทยสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ ร้อยละ 64.90 นอกจากนี้ ยังพบว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เช่น Facebook, Instagram และ Line ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 82.70 (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2559) ทั้งนี้ จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า การซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์นั้นมีการซื้อสินค้าและบริการของการท่องเที่ยวอยู่ในลำดับที่ 4 รองจากการซื้อสินค้าด้านแฟชั่น สินค้าด้านไอที และสินค้าด้านสุขภาพและความงาม จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีมีผลต่อพฤติกรรมในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ชุมชนคลองเตยเป็นหนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา (ประมาณ เทพสงเคราะห์, 2559) มีพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำ ลำคลอง เป็นสายหลักในการดำรงชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพ โดยมีลำคลองขนาดใหญ่กั้นระหว่าง อ.ระโนด จ.สงขลา และ อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ตำบลนี้จึงใช้ชื่อตำบลคลองเตย (ไทยตำบลดอทคอม, 2559) โดยมีการดำเนินการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “ชุมชนท่องเที่ยววิถีพุทธ” ซึ่งมีกิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ การศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และตลาดน้ำคลองเตย (กรมการท่องเที่ยว, 2559)

จากการศึกษาข้อมูลผู้บริโภค พบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยมีสถิติเพิ่มขึ้น อีกทั้งพฤติกรรมในการเลือกซื้อสินค้าและบริการออนไลน์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รวมถึงการซื้อสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2559) ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการศึกษาปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยวนั้นจะเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้นบนพื้นฐานการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และเป็นโอกาสให้แหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย คือ ชุมชนคลองเตยได้นำข้อมูลผลงานวิจัย

ไปพัฒนา ใช้เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว
3. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมุติฐานการวิจัย

นักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือว่าได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นหนึ่งในเครื่องมือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งผ่านระบบการจัดการของคนในชุมชน ซึ่งมีการนิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

พจนานุกรม (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2559) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2559) ได้กำหนดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งประกอบด้วย 4 ด้านหลัก คือ

1. ด้านศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านศักยภาพของชุมชน หมายถึง ชุมชนมีสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงความรู้สึกรักการเป็นเจ้าของและการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

3. ด้านศักยภาพการบริหารจัดการ หมายถึง มืองค์กร หรือระบบและกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านศักยภาพการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและผู้มาเยือน รวมถึงสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

แนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2538) กล่าวว่า ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ เป็นเกณฑ์ที่นิยมใช้ในการแบ่งส่วนตลาด ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรด้าน เพศ อายุ รายได้ และระดับการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ ลักษณะของประชากรศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดตลาดของกลุ่มเป้าหมายของนักการตลาด อีกทั้งยังเป็นตัวแปรที่ง่ายต่อการวัดเมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรด้านอื่น ๆ โดยตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ที่สำคัญประกอบด้วย

1. อายุ (Age) นักการตลาดสามารถใช้ประโยชน์จากการแบ่งแยกอายุของผู้บริโภคในการกำหนดกลยุทธ์ หรือศึกษาความต้องการสินค้าของผู้บริโภค ศึกษาการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค เนื่องจากผู้บริโภคในแต่ละช่วงอายุจะมีความต้องการเลือกซื้อสินค้า และมีความตระหนักต่อความจำเป็นของสินค้าที่แตกต่างกัน

2. เพศ (Sex) ถือเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญในการแบ่งส่วนตลาด ซึ่งความแตกต่างของเพศเป็นตัวแปรสำคัญที่บ่งชี้ถึงความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน เพราะลักษณะของเพศที่ต่างกันของผู้บริโภคในปัจจุบันสามารถอธิบาย และแยกแยะการตอบสนองของผู้บริโภคที่ต่างกันได้ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากเพศชายและเพศหญิงจะมีความนิยม ความคิด วิถีคิด วิธีการตัดสินใจ และทัศนคติที่แตกต่างกันในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า

3. สถานภาพการสมรส (Marital Status) ประเภทของสภาพสมรสจะมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคล เนื่องจากวิถีคิด ทัศนคติ ความจำเป็น หรือแนวทางการตัดสินใจ หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามแต่สภาพการสมรส เช่น บุคคลที่มีสถานภาพโสดจะมีอิสระทางความคิดสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง การตัดสินใจต่าง ๆ มีอิสระ และใช้เวลาน้อยกว่าคนที่สมรสแล้ว เป็นต้น

4. รายได้ การศึกษา และอาชีพ (Income, Education and Occupation) การแบ่งส่วนตลาดโดยใช้เกณฑ์ด้านรายได้อย่างเดียวอาจไม่เหมาะสมต่อการศึกษาดตลาด เพราะรายได้จะกลายเป็นตัวชี้วัดการมีหรือไม่มีความสามารถในการซื้อสินค้าของผู้บริโภค ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การเลือกซื้อสินค้าอาจจะมาจากรูปแบบของการดำรงชีวิต อาชีพ การศึกษา ทัศนคติส่วนตัว เป็นต้น นักการตลาดส่วนใหญ่จึงมักใช้ตัวแปร

ด้านรายได้รวมกับตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ตัวอื่น ๆ เพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มรายได้ อาจเกี่ยวข้องกับเกณฑ์อายุ และอาชีพ ร่วมกัน เป็นต้น

ยูล เบ็ญจรงค์กิจ (2542) ได้อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่แสดงออกมานั้นเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก และมีความเชื่อที่ว่าลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมแตกต่างกัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งของนักท่องเที่ยว หรือกระบวนการการตัดสินใจเลือกสินค้าและบริการของการท่องเที่ยว ซึ่งจากการศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของ Schmol (อ้างถึงใน เลิศพร ภาระสกุล, 2555) พบว่า สามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติ ซึ่งแต่ละมิตินี้มีลักษณะเฉพาะที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่

1. มิติด้านสิ่งรบกวนทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การสื่อสารการตลาด สื่อด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ การแนะนำจากผู้คนรอบข้างนักท่องเที่ยว

2. มิติด้านปัจจัยทางสังคมและปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายต่าง ๆ ในการท่องเที่ยว ความคาดหวังจากการท่องเที่ยว หรือความเสี่ยงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

3. มิติด้านตัวแปรภายนอก ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อผู้ให้บริการ ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ประสบการณ์ที่ผ่านมา ข้อจำกัดของนักท่องเที่ยว เช่น ค่าใช้จ่าย ครอบครัว และเวลา เป็นต้น

4. มิติด้านคุณลักษณะต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ องค์ประกอบต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การบริการ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก

ปริญ ลักขิตานนท์ (2553) กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การทราบถึงปัญหา
2. การเสาะหาข้อมูลเพิ่มเติม
3. การเลือกประเมินค่า
4. การตัดสินใจซื้อ
5. การประเมินผลการซื้อ

กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว คือ การตัดสินใจเลือกขั้นสุดท้ายของนักท่องเที่ยว ซึ่งถูกกระตุ้นจากปัจจัยภายใน เช่น ความคาดหวัง หรือความต้องการแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ของนักท่องเที่ยว และปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อมของสังคม ครอบครัว เป็นต้น นอกจากนี้ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวนับเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว ภูมิศึกษาชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา คณะผู้วิจัยใช้วิธีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method Approach) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนคลองแดน จำนวน 400 ตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว 2) แกนนำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) เกี่ยวกับบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ แล้วอธิบายตามวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยอาศัยวิธีการทางสถิติทั้งสถิติเชิงพรรณนา เช่น การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และสถิติเชิงอนุมาน เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) วิเคราะห์ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว การเปรียบเทียบโดยใช้ สถิติ t-test และ F-test เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยสามารถแบ่งได้ ดังนี้ สถิติ t-test ใช้ทดสอบปัจจัยด้าน เพศ และสถานะ สำหรับสถิติ F-test ใช้ทดสอบปัจจัยด้านอายุ และอาชีพ ของนักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถาม นอกจากนี้ ได้นำข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คัดกรองข้อมูล และจัดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ค้นพบ (Topic) หลังจากนั้นจึงนำมาพรรณนาเชิงอุปนัย (Inductive) การทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability Test) โดยใช้การทดสอบของ Cronbach's Alpha จากผลการทดสอบข้อคำถามในแบบสอบถาม จำนวน 15 ข้อ พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.94

ผลการศึกษา

บริบทการท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน

ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดนเป็นชุมชนท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้น จึงเป็นที่มาของชื่อ “เมืองสามคลอง สองน้ำ” การท่องเที่ยวในชุมชนคลองแดนเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีพื้นฐานมาจากความต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งต่อมาได้ดำเนินการภายใต้แนวคิด “ชุมชนท่องเที่ยววิถีพุทธ” โดยมีการจัดกิจกรรมตลาดริมน้ำทุกเย็นวันเสาร์ ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง และ สตูล เป็นต้น การท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดนมีการบริหารจัดการอย่างมีระบบ มีการขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการของชุมชน มีการปลูกฝังค่านิยมให้กับลูกหลานในชุมชนให้มีความหวงแหนในเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน นอกจากตลาดริมน้ำแล้ว ยังมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น เส้นทางจักรยานศึกษาวิถีชีวิตชุมชน กลุ่มงานฝีมือ หรือกลุ่มขนมโบราณ ซึ่งเป็นการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมาส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน นอกจากนี้ มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแห่ขันหมาก-ปฐุม ซึ่งเป็นประเพณีการแห่ขันหมากโบราณที่สูญหายไปกว่า 30 ปี ให้กลับมาเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีโบราณ และยังสามารถ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถสรุปได้ดังนี้ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากส่งผลดีในระยะยาวต่อชุมชน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนคลองแดนมีการจัดวางโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการจัดการชุมชน มีโครงสร้างของแกนนำชุมชนอย่างชัดเจน มีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวคืนสู่ชุมชน ซึ่งทำให้คนในชุมชนต่างได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

ด้านปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันคือ ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในการดำเนินการการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน เป็นเรื่องของการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของงบประมาณ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองกว่า 100 กิโลเมตร ทำให้การพัฒนาและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปได้ล่าช้า หรือขาดการสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้การดำเนินการการท่องเที่ยวในชุมชนได้รับผลกระทบ

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากผลการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 53.4 ที่เหลือเป็นเพศหญิง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 46.6 มีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 46.1 รองลงมา คือ ช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และช่วงอายุไม่เกิน 20 ปี จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 ตามลำดับ สถานภาพส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสถานภาพโสด จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 52.2 และอยู่ในสถานภาพสมรส จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 33.67 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 และระดับ ปวช./ปวศ. จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3 ตามลำดับ อาชีพส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 รองลงมา คือ พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และอาชีพรับจ้าง จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 14.8 ตามลำดับ มีรายได้เฉลี่ย 14,198.93 ต่อคนต่อเดือน

ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวแปรอิสระการวิเคราะห์ปัจจัยการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว

ตัวแปร

1. สามารถวางแผนการเดินทางจากข้อมูลของสื่อสังคมออนไลน์ได้
2. สื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ
3. ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มีความทันสมัย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร

4. การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประหยัดเวลา
 5. ครอบครัว/คนรักมีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว
 6. เพื่อนมีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว
 7. ดารา/นักแสดง มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว
 8. การแบ่งปันรูปถ่าย หรือวิดีโอกิจกรรมท่องเที่ยวลงบนสื่อสังคมออนไลน์
 9. การ check-in ตามแหล่งท่องเที่ยวเป็นประจำ
 10. การแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์
 11. การใช้สื่อสังคมออนไลน์แบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับผู้อื่นเป็นประจำ
 12. การใช้สื่อสังคมออนไลน์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแก่เพื่อน และคนรู้จักเป็นประจำ
 13. การใช้ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเปรียบเทียบราคาและความคุ้มค่าของกิจกรรมท่องเที่ยว
 14. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์มีผลต่อแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว
 15. การใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อสังคมออนไลน์ประกอบการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นประจำ
-

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยวโดยใช้การวิเคราะห์เชิงองค์ประกอบ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมในการวิเคราะห์ตัวประกอบ KMO and Bartlett's Test โดยใช้ค่าสถิติแจกแจงแบบ Chi-square ซึ่งพบว่าค่า Bartlett's Test มีการแจกแจงแบบ Chi-Square ซึ่งมีค่าเท่ากับ 3554.955 และ ค่า Sig = .001 ดังนั้น ตัวแปรทั้ง 15 ตัวแปร จึงมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับการนำมาวิเคราะห์เชิงองค์ประกอบ ต่อไป

2. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ร่วมกันระหว่างตัวแปร Communalities ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปร การแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีค่า Extraction สูงสุด คือ .716 และตัวแปร ดารา/นักแสดง มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว มีค่า Extraction ต่ำสุด คือ .509 แต่ตัวแปรดังกล่าวอาจยังคงสามารถจัดอยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งได้

3. การวิเคราะห์ความแปรปรวน Total Variance Explained ผลการวิเคราะห์พบว่า จากการวิเคราะห์สามารถจำแนกองค์ประกอบได้ 2 องค์ประกอบ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีค่า Eigen มากกว่า 1 และมีค่าความแปรปรวนสะสมเท่ากับ 61.194

4. ผลการแสดงค่า Rotated Component Matrix ซึ่งนำไปวิเคราะห์ปัจจัยโดยใช้วิธี Varimax with Kaiser Normalization ซึ่งจากผลการวิเคราะห์พบว่าในปัจจัยที่ 1 มีตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักปัจจัย Factor Loading มาก ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ ดังนี้ 1) การแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 2) การใช้สื่อสังคมออนไลน์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแก่เพื่อน และคนรู้จักเป็นประจำ 3) การ check-in ตามแหล่งท่องเที่ยวเป็นประจำ 4) การใช้สื่อสังคมออนไลน์แบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับผู้อื่นเป็นประจำ 5) การแบ่งปันรูปถ่าย หรือวิดีโอกิจกรรมท่องเที่ยวลงบนสื่อสังคมออนไลน์ 6) ดารา/นักแสดง มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว และ 7) การใช้ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเปรียบเทียบราคาและความคุ้มค่าของกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งจากผลการวิเคราะห์พบว่ากลุ่มตัวแปรที่ 1 เป็นตัวแปรเกี่ยวกับการสื่อสารประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวจึงกำหนดให้ปัจจัยที่ 1 คือ ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว

ส่วนปัจจัยที่ 2 ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ ดังนี้ 1) การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประหยัดเวลา 2) ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มีความทันสมัย 3) ครอบครัว/คนรัก มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว 4) สื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 5) สามารถวางแผนการเดินทางจากข้อมูลของสื่อสังคมออนไลน์ได้ 6) เพื่อนมีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว 7) ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์มีผลต่อแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว และ 8) การใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อสังคมออนไลน์ประกอบการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นประจำ ซึ่งจากผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวแปรในปัจจัยที่ 2 เป็นตัวแปรเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จึงกำหนดให้ปัจจัยที่ 2 คือ ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เชิงองค์ประกอบ

Factor	Factor Loading	Eigenvalues	Variance Explained
ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว		8.004	31.121
no410 การแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์	.769		
no412 การใช้สื่อสังคมออนไลน์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแก่เพื่อน และคนรู้จักเป็นประจำ	.758		
no49 การ check-in ตามแหล่งท่องเที่ยวเป็นประจำ	.748		
no411 การใช้สื่อสังคมออนไลน์แบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับผู้อื่นเป็นประจำ	.738		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

Factor	Factor Loading	Eigenvalues	Variance Explained
no48 การแบ่งปันรูปถ่าย หรือวิดีโอกิจกรรมท่องเที่ยวลงบนสื่อสังคมออนไลน์	.679		
no47 ดารา/นักแสดง มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว	.679		
no413 การใช้ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเปรียบเทียบราคาและความคุ้มค่าของกิจกรรมท่องเที่ยว	.637		
ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์		1.175	61.194
no44 การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้ประหยัดเวลา	.770		
no43 ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มีความทันสมัย	.761		
no45 ครอบครัว/คนรัก มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว	.759		
no42 สื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ	.726		
no41 สามารถวางแผนการเดินทางจากข้อมูลของสื่อสังคมออนไลน์ได้	.693		
no46 เพื่อนมีอิทธิพลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว	.687		
no414 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์มีผลต่อแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว	.561		
no415 การใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อสังคมออนไลน์ประกอบการตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นประจำ	.528		

เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามเพศ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันทั้งสองด้าน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จำแนกตามเพศ

ตัวแปร	การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอด ประสบการณ์การท่องเที่ยว					ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อ สังคมออนไลน์				
	n	Mean	S.D.	t	Sig	n	Mean	S.D.	t	Sig
ชาย	211	3.85	.53	-1.992	.851	210	3.81	.54	-1.633	.421
หญิง	184	3.95	.54			184	3.90	.58		

2. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามอายุ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกัน มีปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 4 จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ด้วยวิธี Scheffe ซึ่งผลการวิเคราะห์ไม่พบความแตกต่างกันของตัวแปรรายคู่ ดังตารางที่ 5 และ ตารางที่ 6

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามอายุ

ปัจจัย	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว	ระหว่างกลุ่ม	5	4.789	.958	3.456	.005**
	ภายในกลุ่ม	390	108.091	.277		
	รวม	395	112.880			
ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์	ระหว่างกลุ่ม	5	3.635	.727	2.369	.039*
	ภายในกลุ่ม	389	119.378	.307		
	รวม	394	123.013			

* $p < .05$

** $< .01$

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์จำแนกตามอายุ

อายุ	Mean	ไม่เกิน 20 ปี	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี	มากกว่า 60 ปี
		4.00	3.98	3.76	3.81	3.73	3.88
ไม่เกิน 20 ปี	4.00	-	0.02	0.24	0.19	0.28	0.13
21-30 ปี	3.98		-	0.22	0.17	0.26	0.11
31-40 ปี	3.76			-	0.05	0.03	0.11
41-50 ปี	3.81				-	0.09	0.06
51-60 ปี	3.73					-	0.15
มากกว่า 60 ปี	3.88						-

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์จำแนกตามอายุ

อายุ	Mean	ไม่เกิน 20 ปี	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี	มากกว่า 60 ปี
		3.90	3.95	3.74	3.75	3.73	3.90
ไม่เกิน 20 ปี	3.90	-	0.08	0.12	0.12	0.14	0.04
21-30 ปี	3.95		-	0.21	0.20	0.22	0.05
31-40 ปี	3.74			-	0.01	0.02	0.16
41-50 ปี	3.75				-	0.02	0.15
51-60 ปี	3.73					-	0.17
มากกว่า 60 ปี	3.90						-

3. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ไม่มีมีความแตกต่างกันทั้งสองด้าน ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบปัจจัยในเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามสถานภาพ

ตัวแปร	การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอด ประสบการณ์การท่องเที่ยว					ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อ สังคมออนไลน์				
	n	Mean	S.D.	t	Sig	n	Mean	S.D.	t	Sig
โสด	205	3.97	.53	2.861	.847	205	3.97	.59	1.261	.403
สมรส	188	3.82	.52			188	3.82	.52		

4. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามระดับการศึกษา

ปัจจัย	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการ ถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว	ระหว่างกลุ่ม	5	1.179	.346	1.211	.303
	ภายในกลุ่ม	389	121.657	.286		
	รวม	394	122.836			
ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อ สังคมออนไลน์	ระหว่างกลุ่ม	5	1.730	.236	.752	.585
	ภายในกลุ่ม	388	111.140	.314		
	รวม	393	112.869			

5. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามอาชีพ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกัน มีปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว และปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ดังตารางที่ 9 จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ด้วยวิธี Scheffe ดังตารางที่ 10 และตารางที่ 11

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามอาชีพ

ปัจจัย	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว	ระหว่างกลุ่ม	7	11.891	1.699	7.192	.000***
	ภายในกลุ่ม	379	89.520	.236		
	รวม	386	101.411			
ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์	ระหว่างกลุ่ม	7	8.356	1.194	4.340	.000***
	ภายในกลุ่ม	378	103.972	.275		
	รวม	385	112.328			

*** $p < .001$

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	Mean	นักเรียน/ นักศึกษา	รับ ราชการ	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	เกษตรกร	รับจ้าง	พนักงาน บริษัท เอกชน	เกษียณ	ประกอบ ธุรกิจส่วนตัว
		4.11	3.89	4.11	3.77	3.60	3.96	4.13	3.81
นักเรียน/ นักศึกษา	4.11	-	0.22	0.002	0.34	0.50*	0.14	0.02	0.29
รับราชการ	3.89		-	0.22	0.12	0.18	0.08	0.24	0.07
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	4.11			-	0.34	0.51*	0.15	0.02	0.30
เกษตรกร	3.77				-	0.17	0.19	0.36	0.04
รับจ้าง	3.60					-	0.36*	0.53	0.21
พนักงาน บริษัท เอกชน	3.96						-	0.16	0.15

ตารางที่ 10 (ต่อ)

อาชีพ	Mean	นักเรียน/ นักศึกษา	รับ ราชการ	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	เกษตรกร	รับจ้าง	พนักงาน บริษัท เอกชน	เกษียณ	ประกอบ ธุรกิจส่วนตัว
		4.11	3.89	4.11	3.77	3.60	3.96	4.13	3.81
เกษียณ	4.13							-	0.31
ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว	3.81								-

*p < .05

จากผลการวิเคราะห์รายคู่ของปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยวในตารางที่ 10 พบว่า นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ และพนักงานบริษัทเอกชน มีค่าเฉลี่ยการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มรับจ้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	Mean	นักเรียน/ นักศึกษา	รับ ราชการ	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	เกษตรกร	รับจ้าง	พนักงาน บริษัท เอกชน	เกษียณ	ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว
		3.93	3.76	4.07	3.78	3.58	3.96	4.11	3.93
นักเรียน/ นักศึกษา	3.93	-	0.17	0.13	0.15	0.35*	0.02	0.18	0.01
รับราชการ	3.76		-	0.30	0.02	0.18	0.20	0.35	0.16
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	4.07			-	0.28	0.48*	0.11	0.04	0.14
เกษตรกร	3.78				-	0.20	0.18	0.33	0.14
รับจ้าง	3.58					-	0.38*	0.53	0.34

ตารางที่ 11 (ต่อ)

อาชีพ	Mean	นักเรียน/ นักศึกษา	รับ ราชการ	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	เกษตรกร	รับจ้าง	พนักงาน บริษัท เอกชน	เกษียณ	ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว
		3.93	3.76	4.07	3.78	3.58	3.96	4.11	3.93
พนักงาน บริษัท เอกชน	3.96					-	0.15	0.03	
เกษียณ	4.11						-	0.18	
ประกอบ ธุรกิจ ส่วนตัว	3.93							-	

*p < .05

จากผลการวิเคราะห์รายคู่ของปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ในตารางที่ 11 พบว่า นักท่องเที่ยวในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ และพนักงานบริษัทเอกชน มีค่าเฉลี่ยการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์มากกว่านักท่องเที่ยวในกลุ่มรับจ้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ และอาชีพแตกต่างกัน มีการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดนผ่านสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จึงยอมรับสมมติฐานด้านอายุและด้านอาชีพ อย่างไรก็ตามการทดสอบสมมติฐานไม่พบความแตกต่างในส่วนของปัจจัยด้านเพศ สถานภาพ และการศึกษา ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานด้านเพศ สถานภาพ และการศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษา ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

บริบทการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนคลองแดน เป็นการดำเนินงานโดยคณะกรรมการของชุมชนเป็นคณะทำงานหลักในการบริหารจัดการ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก คือ ตลาดริมน้ำ ซึ่งจัดทุกวันเสาร์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ฐาน

การเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชุมชนคลองแดน รวมถึงสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของชุมชนคลองแดน

นอกจากนี้ บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนคลองแดน ถือว่ามีความเข้มแข็ง และสอดคล้องตามหลักการและรูปแบบการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ มีองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) ซึ่งการจัดการที่มีประสิทธิภาพของชุมชนคลองแดน ทำให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในส่วนของการท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์

จากการวิเคราะห์เชิงองค์ประกอบ พบว่า มีปัจจัย 2 ด้าน ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว คือ ปัจจัยด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยว และปัจจัยด้านการใช้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งแสดงให้เห็นความสอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว Schmoll's Model (อ้างอิงใน เลิศพร ภาวะสกุล, 2555) ได้ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวในขั้นตอนสุดท้าย โดยพบว่ามิติด้านสิ่งเร้าทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การสื่อสารการตลาด สื่อด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ การแนะนำจากผู้คนรอบข้างนักท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในมิติที่มีลักษณะเฉพาะที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้จากข้อคำถาม จำนวน 15 ข้อ เมื่อนำไปวิเคราะห์เชิงปัจจัยพบเพียง 2 ปัจจัย ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว อาจเป็นเพราะข้อคำถามในการศึกษามีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจยังไม่สอดคล้องในทุกมิติของทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจของ Schmoll และอาจส่งผลให้กลายเป็นจุดอ่อนของการศึกษาในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ผลของการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่พบเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย

ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวชุมชนคลองแดน จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากผลการทดสอบพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ และอาชีพแตกต่างกัน มีการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ ชนิดัวปียา แสงเย็นพันธุ์ (2554) ซึ่งศึกษาผลของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในด้านส่วนประสมทางการตลาดระหว่างอายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และกฤษฎากร ชูเดม็ด (2556) ศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต และความพึงพอใจต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในอำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวมีผลต่อพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต และความพึงพอใจต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ประโยชน์ที่ได้รับ

ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดนสามารถใช้ผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อกลาง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว: ทัศนศึกษา ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาปัจจัยพื้นฐานในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะยังไม่ครอบคลุมในมิติด้านอื่น ๆ ของการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ในการศึกษาครั้งต่อไปนักวิจัยที่สนใจจึงควรศึกษาปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกมิติ อาทิ การศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์กับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว หรืออาจจะศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวตามทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว Schmolli ในมิติที่มีลักษณะเฉพาะด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. มิติด้านสิ่งรบกวนทางการท่องเที่ยว
2. มิติด้านปัจจัยทางสังคมและปัจจัยส่วนบุคคล
3. มิติด้านตัวแปรภายนอก
4. มิติด้านคุณลักษณะต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎากร ชูเลิศ. (2556). พฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต และความพึงพอใจต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในอำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.
- กรมการท่องเที่ยว. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. จาก <http://www.cbtdatabase.org/cat/community-tourism>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน ปี 2561. จาก <https://www.amazingthailand.go.th/th/>
- ชนิตรีปิยา แสงเย็นพันธุ์. (2554). ผลของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญ์ ลักขิตานนท์. (2553). กลยุทธ์การตลาด. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์. (2559). แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 5 จังหวัดภาคใต้: สงขลา พัทลุง ตรัง สตูล นครศรีธรรมราช. จาก <http://816soft.com/index.php?mod=SONGKHLA>

- พจนานวน สนวนศรี. (2546). *คู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันท่องเที่ยวโดยชุมชน.
- เลิศพร ภาระสกุล. (2555). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2542). *การวิเคราะห์ผู้รับสาร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2559). *หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. จาก <https://thaicomcommunitybasedtourismnetwork.wordpress.com/>
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2538). *ทฤษฎีด้านประชากรศาสตร์*. กรุงเทพฯ: พัฒนาการศึกษา.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2559). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. จาก <http://www.cbt-i.org/>
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2559). *สถิติการสรุปการชี้วัดการทำธุรกรรมด้านอิเล็กทรอนิกส์ ปี 2557*. จาก <http://web.stoms.co.th/>
- ไทยด้าบลดอทคอม. (2559). *ข้อมูลด้าบลดอทคอม อำเภอรโนด สงขลา*. จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/900207>
- TAT Academy. (2560). *สถานการณ์ท่องเที่ยวไตรมาส 1 ปี 2560*. จาก <http://tatacademy.com/th/news/48>

การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บท สำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา

Community Participation in Dredging Watercourses in a Rehabilitation Master Plan for Lower Songkhla Lake, Songkhla Province

ประมาณ เทพสงเคราะห์^{1*}

Praman Tepsongkroh^{1*}

Abstract

This research aimed (1) to study the needs for dredging of watercourses, (2) to determine the routes, and (3) to prioritize the dredging operation and pattern.

The approach of the research was qualitative. Data collection took place in five districts, Singha Nakhon, Khuan Niang, Hatyai, Bangklam and Muang Songkhla. Several focus group discussions were organized at both district and provincial levels and were a tool for data collection. At the district level, there were fifteen focus group discussions. Not less than fifty representatives of the five areas participated in each discussion.

At the provincial level, there were six focus group discussions with 100 participants, including fishermen, officials from the public and private sectors, and experts on watercourse dredging. Photographs were taken and live radio broadcasts of the meetings were carried out. The instrument used in the study included focus group meeting notes.

¹สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว วิทยาลัยนานาชาติดิษยะศริน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: pramantep@gmail.com)

รับบทความวันที่ 21 ธันวาคม 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 4 กันยายน 2561

The results of the study were as follows: 1) All the communities needed to dredge the watercourse around the shorelines in each district with a distance of 200-500 meters off the coasts. 2) There were four routes of watercourses to be dredged: that in the middle of Songkhla Lake, the upper and lower watercourse in the lake, and the watercourse around Koh Yor Island, purposely used for water drainage, fishery, marine transportation and tourism. 3) Dredging operations should be carried out in the following order: the watercourse in the middle of Songkhla Lake, the upper watercourse in the lake, the lower watercourse in the lake and that around Koh Yor Island, respectively. 4) The pattern of the watercourses to be dredged: The watercourse in the middle of the lake must be larger, deeper and wider than the others. The excavated muddy sediments and deposits from the dredging should be for public use with good management of sea and land waste.

Keywords: *community participation, master plan, restoration of Songkhla Lake*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการการขุดลอกร่องน้ำ การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำ การจัดลำดับการขุดลอกร่องน้ำ และรูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกในทะเลสาบสงขลาตอนล่างร่วมกับชุมชน การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ สิงหนคร ควนเนียง หาดใหญ่ บางกล่ำ และเมืองสงขลา ใช้วิธีการจัดเวทีเสวนาประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง รวม 15 ครั้ง จำนวนไม่น้อยกว่าครั้งละ 50 คน และประชุมระดับจังหวัดทั้ง 5 อำเภอ จำนวน 6 ครั้ง ประกอบด้วย ผู้มีส่วนร่วมอาชีพประมง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการขุดลอกร่องน้ำ ครั้งละไม่น้อยกว่า 100 คน มีการถ่ายภาพประกอบ การถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการประชุมกลุ่ม ผลการศึกษาได้ดังนี้ 1) ชุมชนมีความต้องการขุดลอกร่องน้ำให้อยู่บริเวณชายฝั่งของแต่ละอำเภอ มีระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 200 - 500 เมตร 2) การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำมีจำนวน 4 ร่องน้ำ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ การประมง การสัญจรทางน้ำ และการท่องเที่ยว 3) การจัดลำดับการขุดลอกร่องน้ำตามลำดับ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ 4) รูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลาที่มีความกว้าง ความยาว ความลึก และปริมาณดินที่ขุดลอกมากกว่าร่องน้ำอื่นโดยให้นำตะกอนดินจากการขุดลอกร่องน้ำไปใช้ประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งการหาพื้นที่ทิ้งตะกอนดินที่เหมาะสมทั้งบนบกและในทะเล

คำสำคัญ: *การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดทำแผนแม่บท, การฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา*

บทนำ

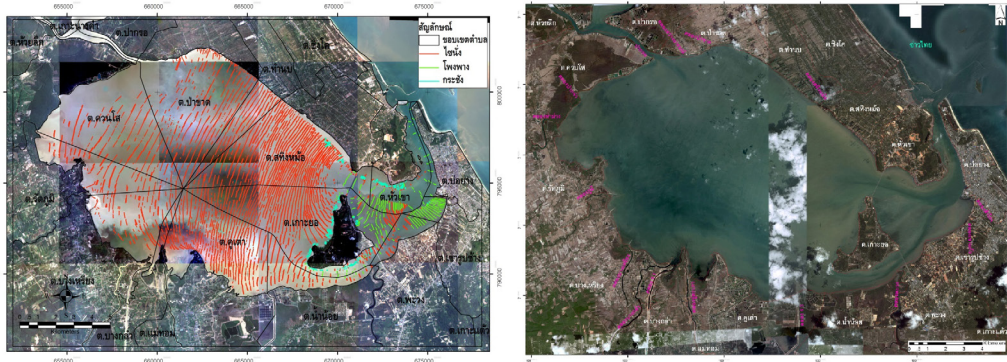
การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา” มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนที่ทำการประมงในทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 1,046 ตารางกิโลเมตร น้ำจากคั่นน้ำลำคลองหลายสายไหลลงมารวมกันและมีส่วนเชื่อมต่อกันออกสู่อ่าวไทย พื้นที่ทะเลสาบแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) ทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร 2) ทะเลหลวง อยู่ถัดจากทะเลน้อยลงมาจนถึงบริเวณเกาะใหญ่ อำเภอกระเสสินธุ์ มีพื้นที่ประมาณ 473 ตารางกิโลเมตร 3) ทะเลสาบ (ทะเลสาบตอนกลาง) เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากทะเลหลวงลงมาจนไปบรรจบเขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง และอำเภอสทิงพระ จนถึงบริเวณปากอ้อ อำเภอลำสนธิ จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 360 ตารางกิโลเมตร 4) ทะเลสาบสงขลา (ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง) เป็นส่วนที่เชื่อมต่อออกสู่อ่าวไทยมีพื้นที่ประมาณ 182 ตารางกิโลเมตร ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งน้ำที่เรียกว่า ทะเลสาบน้ำ เพราะมีระบบน้ำที่ผสมผสานกัน คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ณ สถานที่และฤดูกาลที่แตกต่างกัน นับเป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในปัจจุบันทะเลสาบสงขลาตื้นเขิน โดยเฉพาะทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร ยกเว้นบริเวณช่องแคบที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยมีความลึกประมาณ 12-14 เมตร ทะเลสาบส่วนนี้เป็นบริเวณที่มีน้ำเค็ม แต่บางส่วนในช่วงฤดูฝนจะเป็นน้ำกร่อย และได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้น-น้ำลงอย่างมาก บริเวณทางตอนใต้มีพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชุ่มน้ำปกคลุมโดยทั่วไป แต่ปัจจุบันถูกเปลี่ยนไปเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง ทำให้มีการระบายน้ำเสียจากชุมชนเมือง โรงงานอุตสาหกรรม และนาุ้ง ทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และมีการวางเครื่องมือประมงประเภท โพงพาง และ ไช้หนังเกือบทั่วทั้งทะเลสาบตอนล่าง เป็นสาเหตุให้เกิดการตกตะกอนและทำให้ท้องน้ำทะเลสาบตอนล่างตื้นเขินเป็นอย่างมาก หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ ทะเลสาบสงขลาอาจจะกลายเป็นพื้นแผ่นดินได้ (กระทรวงคมนาคม, 2556ก)

จากการจัดทำแผนที่ของสถานวิจัยสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจุบันทะเลสาบสงขลา มีสภาพตื้นเขินตามรูปที่ 1 เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินบริเวณคั่นน้ำ ทำให้ตะกอนดินถูกชะล้างไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้น การใช้เครื่องมือประมงจำนวนมากวางกระจายครอบคลุมพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ทำให้สัตว์น้ำไม่สามารถย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาลได้ และยังเป็นการปิดกั้นเส้นทางจราจรทางน้ำและกีดขวางการไหลของกระแสน้ำ นับเป็นสาเหตุประการหนึ่งของการตกตะกอนจนตื้นเขิน นอกจากนี้ ยังทำให้ปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่รับน้ำของทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นด้วย ปัญหาทรัพยากรน้ำและปัญหาคุณภาพน้ำที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่น การระบายน้ำเสียของชุมชน โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงปลูสัตว์เป็นต้น เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จำนวนสัตว์น้ำที่จับได้ รวมทั้งคริวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงมีจำนวนลดลง ปัญหาของทะเลสาบดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูสภาพโดยเร็ว ทั้งนี้ ปัญหาในส่วนของทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีระดับความรุนแรงเร่งด่วนมากกว่าในส่วนของทะเลสาบสงขลาตอนกลาง กรมเจ้าท่าได้ให้ความสำคัญ

ในการพัฒนาทะเลสาบสงขลาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการเดินเรือ ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากปัญหาการคั่งเงินของทะเลสาบสงขลาตอนล่างในด้านต่าง ๆ เช่น คุณภาพน้ำ การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และผลผลิตสัตว์น้ำ การระบายน้ำ การสัญจรทางน้ำ การประมง และการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาในระดับที่รุนแรงมากขึ้น กรมเจ้าท่าจึงได้จ้างผู้วิจัยในฐานะเป็นที่ปรึกษาให้ศึกษาและสำรวจ ออกแบบหาแนวทางการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำ การจัดระเบียบเครื่องมือประมง รวมทั้งการจัดพื้นที่ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานและ โครงการในทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้สอดคล้องกับแผนแม่บทการพัฒนาคุณภาพทะเลสาบสงขลา โดยการจัดประชุมในพื้นที่เพื่อชี้แจง และรับทราบความคิดเห็นของชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา แผนแม่บทการพัฒนาทะเลสาบสงขลา ต้องการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และแก้ไขปัญหาการคั่งเงินและจัดระบบไหลเวียนของน้ำในทะเลสาบสงขลา ดังนั้น การขุดลอกร่องน้ำและแนวคิดของแผนการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จึงมีความสอดคล้องในยุทธศาสตร์ด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ งานจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงความคิดในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ จึงต้องให้ชุมชนร่วมกันศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งได้ 4 ระดับ ได้แก่ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1981) รวมทั้ง อรพินท์ สพโชคชัย (2550) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการรับรู้ สามารถให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม ซึ่ง โรส (Rose อ้างถึงใน สานิตย์ บุญชู, 2527) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าคนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมายหากขาดการมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ มีการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนดังเช่น กัญญาณีย์ กาพภักดี (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นอันดับแรกอยู่ในระดับน้อย รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อยู่ในระดับน้อย ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับน้อย สอดคล้องกับ วิฑูริโกลีนา ไจเพียร (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า

อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน: ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นรับฟังความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นเสริมอำนาจ ตามลำดับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านขั้นตอนการติดตามและประเมินผลแผน ด้านขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ด้านขั้นตอนการจัดทำแผน ตามลำดับ รวมทั้ง ไกรสร เฟื่องสกุล (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับการวิจัยของ ศิริชัย कुमारจันทร์, กรกฎทองชะ โขศ, ธานีรินทร์ เงินถาวร, เอกราช สุวรรณรัตน์ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า การจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สาเหตุเนื่องมาจากขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สอดคล้องกับ จรูญ หุยทอง (2559) ซึ่งกล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเบื้องต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่เกิดจาก “ปัญหาขาดจิตสำนึก” ได้แก่ จิตสำนึกของผู้ใช้อำนาจรัฐหรือเจ้าของโครงการ จิตสำนึกสาธารณะและความกล้าหาญทางจริยธรรมของนักวิชาการ จิตสำนึกสาธารณะของประชาชน และจิตสำนึกของสื่อมวลชน รวมทั้งเสนอทางออกสำหรับสังคมไทย โดยต้องอาศัยสมองและสองมือของประชาชนที่ทันโลกทันเหตุการณ์ หรือ “รู้จักวัน” กับเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทรงพลังด้วยข้อมูลที่รอบด้านของสังคมแห่งการเรียนรู้ สรุบบทเรียนในการต่อสู้ ขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมต้องพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ตามหลักการที่ว่า “คืนความสมบูรณ์สู่สังคม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน มีความเป็นเอกภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ดังนั้น กรอบแนวคิดในการวิจัยในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทขั้นต้นของการจัดทำแผนพัฒนา ประกอบด้วย ความต้องการของชุมชน การกำหนดเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำ การจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำ และการเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ขั้นต้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นรับฟังความคิดเห็น

การจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาการตื่นเงินของตะกอน และผลกระทบมาจากปัญหาการตื่นเงินของทะเลสาบสงขลาตอนล่างในด้านต่างๆ โดยผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาโครงการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บริษัท ซีเอสเปคตรัม จำกัด และ บริษัท เอส ที เอส เอ็นจิเนียริง คอนซัลแตนท์ จำกัด ให้ศึกษาการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้กับกรมเจ้าท่าในช่วงระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2554-2556) รวมทั้งการขยายเวลาการดำเนินงานออกไปอีก 2 ปี

รูปที่ 1 แนวตำแหน่งไซนัง โพงพาง กระชังเลี้ยงปลา และพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์กำหนดประเด็นศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
2. เพื่อกำหนดเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
3. เพื่อจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
4. เพื่อเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชน มีการดำเนินการ ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย ด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาในพื้นที่ติดทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา จำนวน 5 อำเภอ ดังนี้ สิงหนคร ควนเนียง หาดใหญ่ บางกล่ำ และเมืองสงขลา การเลือกผู้ให้ข้อมูล เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญการขุดลอกร่องน้ำ หัวหน้าหน่วยงานและผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารจากกรมเจ้าท่า สำนักพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทด้านการออกแบบทางวิศวกรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ-สังคม ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม นักปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา นักวิชาการ และผู้นำกลุ่มชุมชน ไม่น้อยกว่า 10 คน กับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอในพื้นที่ 5 อำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 50 คน รวมเป็น 15 ครั้ง และประชุมกลุ่มใหญ่รวมทั้ง 5 อำเภอ เป็นระดับจังหวัด 6 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 100 คน การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการประชุมร่วมเสวนากลุ่ม โดยการสังเกตและถ่ายภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการประชุมและเสวนากลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ใช้วิธีอุปนัย นำเอาข้อมูลย่อยที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปตามประเด็นความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สร้าง

ข้อสรุปเป็นภาพรวม การดำเนินการ เป็นการจัดขั้นตอนตามลำดับการจัดประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ใช้การประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ให้ข้อเสนอแนะและมีส่วนร่วม ดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลิตและใช้สื่อประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น แผ่นพับ เว็บไซต์ ถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การจัดเวที การรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการประชาสัมพันธ์ และร่วมกับการจัดเวทีย่อยรับฟังความคิดเห็นระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งในการประชาสัมพันธ์มีสื่อต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับแนะนำโครงการ แผ่นพับชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน แผ่นพับให้ข้อเสนอแนะถึงการมีส่วนร่วม และจดหมายข่าว 2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเฉพาะกิจ และอื่น ๆ ได้แก่ การถ่ายทอดสดออกอากาศทางสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยุเขตหาดใหญ่ 88 MHz และสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยุเขตสงขลา FM 88.25 MHz จัดทำแผ่น DVD แนะนำและเปิดตัวโครงการ ป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ 5 อำเภอ ป้ายเวทีในการประชุมใหญ่ประชาคมระดับจังหวัด เสื้อ กระเป๋าเอกสาร การแถลงข่าว การจัดทำเว็บไซต์ และการจัดประชุมร่วมกับประชาคมการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา โดยสามารถเข้าสู่ข้อมูลต่าง ๆ ได้จากเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะ คือ www.แผนขุดลอก.com หรือ www.talesabsongkhla.com ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 เว็บไซต์โครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างและแผ่นป้ายเวที

การดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นการเลือกแบบเจาะจงได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญการขุดลอกร่องน้ำ หัวหน้าหน่วยงานและผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารจากกรมเจ้าท่า สำนักพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทด้านการออกแบบทางวิศวกรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ-สังคม ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม นักปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา นักวิชาการ และผู้นำกลุ่มชุมชนกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประชุมกลุ่มชุมชนระดับอำเภอเข้าร่วมประชุมเสวนา

เหมือนกันทุกประเด็น มีจำนวนการเข้าร่วมประชุมของชาวบ้านแตกต่างกัน ซึ่งกำหนดประชุมระดับอำเภอ อำเภอละ 3 ครั้ง และระดับจังหวัด 6 ครั้ง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการประชุมเสวนากลุ่มและถ่ายภาพประกอบเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกการประชุมเสวนากลุ่ม กิ่ง โครงสร้าง ผลการศึกษา มี 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนา ครั้งที่ 1 อำเภอสิงหนคร 72 คน อำเภอเมืองสงขลา 64 คน อำเภอหาดใหญ่ 109 คน อำเภอบางกล่ำ 47 คน อำเภอควนเนียง 51 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 1 มีจำนวน 226 คน ครั้งที่ 2 มีจำนวน 241 คน ผลสรุปว่าประชาชนมีความต้องการให้มีการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และต้องการร่องน้ำที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในแต่ละตำบล โดยให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่เป็นผู้กำหนดแนวร่องน้ำ โดยมีผลพบว่าประชาชนอยากได้ร่องน้ำรอบทะเลสาบที่ไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก เพื่อใช้สำหรับการแพร่พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง แต่ไม่เน้นการใช้ร่องน้ำเพื่อการเดินเรือเป็นหลัก รวมทั้งมีการเสนอให้เพิ่มร่องน้ำกลางทะเลสาบ เพื่อช่วยการระบายน้ำ ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่างโดยรวม

1.1 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็นโครงการงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 3 สรุปผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดในเขตอำเภอเมืองสงขลา ประกอบด้วยแนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1) ชุมชนมีความต้องการขุดลอกร่องน้ำให้เป็นระบบ และขุดลอกร่องน้ำเพิ่มเติมในพื้นที่คลองสะทิงหม้อ เนื่องจากปัจจุบันมีน้ำขัง และเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย

1.2) ปัญหาของทะเลสาบสงขลาเกิดจากการสร้างท่าเรือน้ำลึกที่ปากน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้มีผลต่อการระบายน้ำและการไหลของน้ำได้ช้า

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่ขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ระยะเวลาในการขุดลอกร่องน้ำจะใช้เวลานานเมื่อชาวบ้านปล่อยลูกปลาไปแล้วต้องใช้ระยะเวลา 2 ปีกว่าปลาจะโตและขายได้

2.2) ควรมีการชดเชยให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะช่วงระหว่างการขุดลอกร่องน้ำ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของชาวบ้าน

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำมีข้อเสนอแนะว่าควรนำดินในทะเลสาบขึ้นมาใช้ถมพื้นที่ราบลุ่ม

ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไขมีข้อเสนอแนะว่าควรขุดลอกร่องน้ำในระยะที่ห่างจากชายฝั่ง เพราะถ้าขุดใกล้ชายฝั่งอีกไม่นานก็จะตื้นเขินเหมือนเดิม เพราะบริเวณปากทะเลสาบสงขลาแคบมาก

รูปที่ 3 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ ต.เกาะขย อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา

1.2 เวทีการประชุม ณ โรงเรียนวัดบางลึก ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 4 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดร่องน้ำ ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ โดยต้องการขุดลอกร่องน้ำระหว่างชายฝั่งถึงแนวขุดที่ชาวบ้านออกแบบห่างจากฝั่งประมาณ 200 -500 เมตร

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชุมชนเห็นด้วยกับการขุดลอกร่องน้ำใกล้แนวชายฝั่งและควรจะให้ทำประมงไปด้วย

2.2) ชุมชนอยากให้ขุดตามความต้องการของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ และบริเวณท่าเรือน้ำลึก ต้นเงินมากอยากให้มีการขุดลอกร่องน้ำด้วย

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) อดีตที่ผ่านมามีเรือควั่นวัง ซึ่งมีร่องน้ำธรรมชาติอยู่แล้วและอยากให้รัฐจัดโซนเลี้ยงปลาว่าตรงไหนเลี้ยงได้ เลี้ยงไม่ได้ บางทีอาจไปขวางทางน้ำไหล เพื่อกำจัดปัญหาเรื่องอุปกรณ์ทำประมงที่ไม่ถูกต้อง

3.2) ควรมีการกำหนดเขตระยะห่างจากฝั่งกี่เมตร เพื่อห้ามทำการประมงหลังจากขุดแล้วและควรมีโครงการดูแลหรือไม่ ขุดแล้วหลังจากนั้นก็ปีจึงจะมีการขุดลอกร่องน้ำอีก ดินที่ได้จากการขุดลอกควรเอาดินไปถมริมฝั่ง กั้นเขื่อน และปลูกเป็นป่าชายเลน

ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไข มีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1) ทำเรื่อน้ำลึกส่งผลกระทบต่อเรื่องการกัดเซาะชายฝั่ง เป็นการกั้นสัตว์น้ำเล็ก ๆ ไม่ให้เข้ามาวางไข่ในทะเลสาบสงขลา และปากทะเลสาบมีการวางโพรงทางมาก

4.2) โครงการต่าง ๆ ของรัฐต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับชาวบ้าน จะทำอะไรก็ทำไปแต่ต้องไม่กระทบกับวิถีชาวบ้าน

รูปที่ 4 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

1.3 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 5 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุด ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1) ต้องการขุดลอร่องน้ำ โดยระหว่างที่มีการขุดจะต้องมีม่านกันตะกอน เพราะจะไปกระทบต่อการทำวนลอยของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ปลาหนี ระยะการขุดห่างจากฝั่ง 500 เมตร ส่วนจีเลน นำมาถมตลิ่งเพื่อทำเป็นป่าชายเลน ซึ่งคาดว่าจะแปรสภาพได้ภายใน 2 ปี

1.2) เห็นด้วยกับการขุดลอร่องน้ำตามความต้องการของชาวบ้านในแต่ละอำเภอรอบทะเลสาบสงขลา ปัญหาคือ น้ำเค็มขึ้นไม่ถึงต้องขุดให้น้ำในทะเลไหลขึ้นมา การขุดลอร่องน้ำครั้งนี้เกิดขึ้นจริงเสียที เพราะที่บอกว่าการเจ้าท่าเป็นผู้ออกแบบ ชาวบ้านก็รับรู้และมีส่วนร่วมด้วย

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชาวประมงยินดีที่จะจัดระเบียบเครื่องมือประมง ในระหว่างการขุดลอร่องน้ำจะให้ชาวบ้านเลิกอาชีพประมงหรือหลังจากขุดลอร่องน้ำเสร็จให้กลับมาทำใหม่

2.2) ควรจะมีการชดเชยให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) พื้นที่ทิ้งดินบริเวณเขาเจ็ญ และให้ถมทะเลนอกชายฝั่งเดิม เพื่อปลูกโกงกาง ทำการอนุรักษ์ให้กึ่งปลาได้อาศัย

3.2) การขุดจะต้องมีม่านกันตะกอนเพื่อป้องกันไม่ให้มีตะกอน และขุดใส่เรือไปทิ้งกลางทะเล

ประเด็นที่ 4 เรื่องอื่น ๆ เนื่องจากขณะนี้เมืองหาดใหญ่มีแผนป้องกันน้ำท่วม เพื่อระบายลงสู่ทะเลสาบสงขลาและอ่าวไทยได้เร็วขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการขุดคลองระบายน้ำเพิ่ม และขุดวางท่อน้ำบนถนนลพบุรีราเมศวร์ จึงเสนอว่าแทนที่จะเอาทะเลสาบเป็นแก้มลิง ขอให้มีการชะลอน้ำโดยทำแก้มลิงบนบกด้วย เพื่อลดผลกระทบด้านตะกอนที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ของชาวประมงชายฝั่งที่มีการเพาะเลี้ยงปลา

รูปที่ 5 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.สิงหนคร จ.สงขลา

1.4 เวทีการประชุม ณ ศาลาประชาคม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมดังรูปที่ 6 สรุปได้ดังนี้

- ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุด ประกอบด้วย แนวขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ
- ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด
- ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ
- ประเด็นที่ 4 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการขุดลอกร่องน้ำและวิธีการแก้ไข
- ประเด็นที่ 5 เรื่องอื่น ๆ มีข้อเสนอแนะดังนี้

ชุมชนต้องการขุดลอกร่องน้ำ เนื่องจากทะเลสาบเริ่มจะตื้นเขินแล้ว จึงต้องพัฒนาให้ทะเลสาบเป็นที่ทำมาหากินในระยะยาว เพราะคนที่เห็นความเปลี่ยนแปลงของทะเลสาบมากที่สุดคือพี่น้องประชาชน และรู้ว่าร่องน้ำบริเวณไหนที่ควรจะขุด การใช้ประโยชน์ในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยากให้ขุดปากอ่าวทำเมรุหรือปากคลองเพราะเวลาเรือออกทะเลจะไม่สามารถออกได้ เนื่องจากน้ำตื้น ระยะทางจากปากคลองถ้ามีการขุดลอกร่องน้ำอาจจะทำให้ดีขึ้น ปลาที่จะเจริญเติบโตขยายพันธุ์ได้มากขึ้น ทั้งนี้ มีที่สาธารณะอยู่ประมาณ 100 ไร่ คงจะเป็นที่ทิ้งตะกอนที่ขุดขึ้นมาได้

รูปที่ 6 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.บางกล่ำ จ.สงขลา

1.5 เวทีการประชุม ณ ห้องประชุมชมรมรักชาติไทย อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาร่วมกับกรมเจ้าท่า จัดเวทีเสวนาการมีส่วนร่วมเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประเมินผลการรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุมตั้งรูปที่ 7 สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ตำแหน่งร่องน้ำที่จะขุดในเขตอำเภอควนเนียง ประกอบด้วย ขุดในแนวร่องน้ำที่ประชาชนเสนอ

ประเด็นที่ 2 วิธีการจัดการกับเครื่องมือประมงในแนวร่องน้ำที่จะขุด มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ชุมชนต้องการขุดลอกร่องน้ำ แต่การตัดสินใจว่าจะใช้รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบแบบใดนั้น ยังเป็นเรื่องยาก เพราะชาวบ้านยังไม่เข้าใจและไม่มีข้อมูลเพียงพอ ผลสำรวจจากแบบสอบถาม เสียงส่วนใหญ่ขอให้มีการขุดลอกร่องน้ำ

2.2) การขุดลอกร่องน้ำจะกระทบต่อชาวประมงที่ลงทุน จึงควรมีการชดเชยเครื่องมือประกอบอาชีพเพื่อไม่ให้กระทบกับการประกอบอาชีพ หากต้องมีการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบ ซึ่งรัฐต้องเข้ามาดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์กับชาวประมงด้วย

ประเด็นที่ 3 วิธีการจัดการกับตะกอนดินที่เกิดจากการขุดลอกร่องน้ำ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1) ชุมชนเสนอให้ทิ้งดินที่ปากบาง-ภูมิได้ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแล แม้ว่ากรมเจ้าท่าจะถมดินให้บ้างแล้ว แต่ก็ยังมีความต้องการอีก และบริเวณหลังป้อมตำรวจประมาณ 50 ไร่

3.2) ทะเลเป็นที่สาธารณะซึ่งการขุดลอกร่องน้ำต้องประสานกับทุกฝ่าย และการพัฒนาต้องยอมเสียสละส่วนใดส่วนหนึ่ง

รูปที่ 7 การประชุมเวทีย่อยระดับอำเภอ อ.ควนเนียง จ.สงขลา

2. การกำหนดเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำของชุมชนในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง 5 อำเภอ

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนา ครั้งที่ 2 อำเภอสิงหนคร 191 คน อำเภอเมืองสงขลา 88 คน อำเภอบางกล่ำ 11 คน อำเภอควนเนียง 47 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 3 มีจำนวน 147 คน ครั้งที่ 4 มีจำนวน 435 คน มีผลสรุปจากการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการจัดทำแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีการออกแบบแนวเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำเบื้องต้นตามข้อเสนอของชุมชน ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาได้ปรับปรุงแนว-

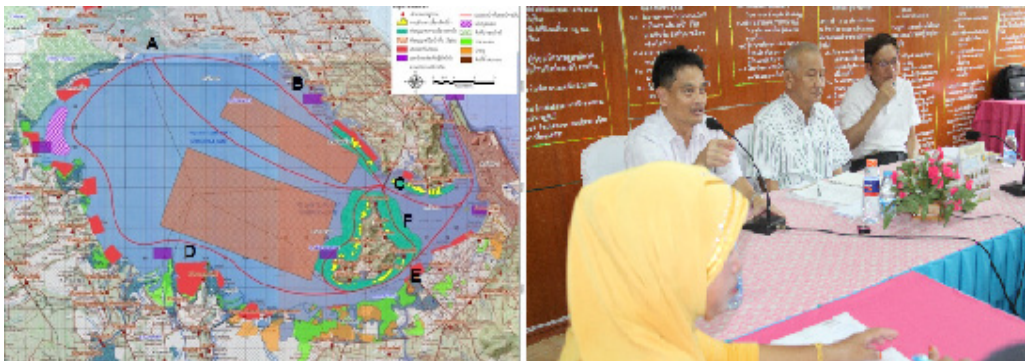
ร่องน้ำที่ประชาชนเสนอให้สอดคล้องกับลักษณะชายฝั่งและการไหลเวียนของน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ดังรูปที่ 8 สรุปได้ดังนี้

1) ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา (AC) อยู่ไกลจากชายฝั่งและชุมชน อยู่ระหว่างเขตไซนั้งที่ได้รับอนุญาตให้จับสัตว์น้ำ ไม่อยู่ใกล้เขตฟาร์มทะเล หรือเขตรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ

2) ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน (ABC) อยู่ใกล้เขตฟาร์มทะเลน้อยกว่าร่องรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คือ มีประมาณ 3 ฟาร์มทะเล และ 1 เขตรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำตามประกาศจังหวัดสงขลา ประชาชนที่อยู่รอบทะเลสาบมีอำเภอเดียว คือ อำเภอสิงหนคร

3) ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง (ADE) น่าจะให้ผลดีต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำมากที่สุด เพราะอยู่ใกล้ฟาร์มทะเลซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของทะเลสาบสงขลา ถึง 11 ฟาร์ม ร่องน้ำนี้ทำหน้าที่เป็นแนวกันชน และเป็นแหล่งที่สัตว์น้ำเจริญเติบโตเต็มวัยได้ดี มีน้ำหนักตัวเพิ่ม จึงสอดคล้องกับแผนแม่บทเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้ ยังอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ถึง 4 อำเภอ มีชาวบ้านได้รับประโยชน์จำนวนมาก ประกอบกับเป็นร่องน้ำที่มีความยาวมากที่สุด และมีปริมาณขุดลอกร่องน้ำสูงสุด

4) ร่องรอบเกาะยอ (F) อยู่ใกล้ฟาร์มทะเลเพียงแห่งเดียว และมีประชาชนในเกาะยอเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์

รูปที่ 8 การขุดร่องน้ำตามความต้องการของชาวบ้าน และการประชุมเสวนากับชุมชน

3. การจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชน 5 อำเภอ

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนาครั้งที่ 3 อำเภอสิงหนคร 58 คน อำเภอเมืองสงขลา 32 คน อำเภอหาดใหญ่ 64 คน อำเภอบางกล่ำ 36 คน ประชุมเพิ่มอีกครั้งในพื้นที่อำเภอสิงหนคร 29 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 4 มีจำนวน 435 คน ครั้งที่ 5 มีจำนวน 308 คน มีผลสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ดังรูปที่ 9-11 ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นเสนอให้ดำเนินการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลา ดังนี้ อำเภอสิงหนครอันดับที่ 1 ร่องกลางทะเล รองลงมา ร่องน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลาอันดับที่ 1

ร่อน้ำกลางทะเล ร่องลงมา ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่อน้ำรอบเกาะยอ และร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง อำเภอหาดใหญ่อันดับที่ 1 ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่องลงมา ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อน้ำกลางทะเล และร่อน้ำรอบเกาะยอ อำเภอบางกล่ำอันดับที่ 1 ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่อน้ำรอบเกาะยอ และร่อน้ำกลางทะเล อำเภอควนเนียงอันดับที่ 1 ร่อน้ำกลางทะเล ร่องลงมา ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องบน และร่อน้ำรอบเกาะยอ มีผลสรุปลำดับแนวเส้นทางทรุดลกร่อน้ำของชุมชน ได้แก่ ร่อน้ำกลางทะเล ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องบน ร่อน้ำรอบทะเลสาบร่องล่าง และร่อน้ำรอบเกาะยอ ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมในประเด็น การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดทำแผนแม่บทการทรุดลกร่อน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เพราะจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินการ การแก้ไขปัญหา เป็นปากเป็นเสียง เป็นหูเป็นตา ระหว่างภาคประชาชนกับผู้บริหารเพื่อใช้ในการเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบเมื่อมีการทรุดลกร่อน้ำ โดยเฉพาะปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ต้องแก้ไขก่อนดำเนินการทรุดลกร่อน้ำ คือ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ทั้งในคลองสำโรง คลองวง คลองบางดาน เพราะเมื่อมีการทรุดลกร่อน้ำเสียจากคลองต่าง ๆ ก็จะไหลมารวมที่ทะเลสาบสงขลา ทำให้สัตว์น้ำตายและเกิดความเสียหายต่อชาวประมง เพราะฉะนั้น จึงขอให้ประชาชนในพื้นที่จัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการทรุดลกร่อน้ำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตน้อยที่สุด และขอให้มีการเชื่อมโยงคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทรุดลกร่อน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อเป็นตัวแทนภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการสอดส่อง กำกับ และดูแลการดำเนินการทรุดลกร่อน้ำทะเลสาบสงขลาให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส รวมทั้งรักษาสิทธิประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่อันอาจเกิดผลกระทบต่ออาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวันหรือสุขภาพในระยะยาว

รูปที่ 9 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 1 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 226 คน (กระทรวงคมนาคม, 2555)

รูปที่ 10 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 241 คน (กระทรวงคมนาคม, 2556ข)

รูปที่ 11 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 3 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 147 คน (กระทรวงคมนาคม, 2556ค)

รูปที่ 12 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 4 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 435 คน (กระทรวงคมนาคม, 2557ก)

รูปที่ 13 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 5 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 308 คน (กระทรวงคมนาคม, 2557ข)

รูปที่ 14 การประชุมระดับจังหวัด ครั้งที่ 6 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 241 คน (กระทรวงคมนาคม, 2558)

4. การเสนอรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

การประชุมกลุ่มย่อย 5 อำเภอรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมเสวนาครั้งที่ 3 อำเภอสิงหนคร 58 คน อำเภอเมืองสงขลา 32 คน อำเภอหาดใหญ่ 64 คน อำเภอบางกล่ำ 36 คน ประชุมเพิ่มอีกครั้งในพื้นที่อำเภอสิงหนคร 29 คน และการประชุมประชาคมจังหวัดครั้งที่ 6 มีจำนวน 241 คน มีผลสรุปการสำรวจความต้องการขุดลอกร่องน้ำของประชาชน มีรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำตามตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนต้องการร่องน้ำโดยเฉลี่ยห่างจากฝั่ง มากกว่า 100 ถึง 500 เมตร ความกว้างร่องน้ำประมาณ 50 เมตร และลึก 5 เมตร ผลการสำรวจแสดงว่าประชาชนต้องการร่องน้ำที่มีความลึกมาก เพื่อให้เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และมีระยะห่างจากฝั่งไม่ไกลจนเกินไป เพื่อให้เดินทางจากฝั่งไปยังร่องน้ำได้โดยใช้เวลาไม่นาน แต่ความกว้างของก้นร่องน้ำที่ต้องการก็ไม่จำเป็นต้องกว้างมากจนเกินไป และตามข้อคิดเห็นจากประชาคมระดับจังหวัดตามรูปที่ 12-14

ตารางที่ 1 รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำจากความต้องการของประชาชน

ระยะห่างจากฝั่ง		น้อยกว่า	100-200	200-300	300-500	มากกว่า	อื่น ๆ
		100 เมตร	เมตร	เมตร	เมตร	500 เมตร	
รวม (คน)	534	73	120	118	109	101	13
เปอร์เซ็นต์	100 %	13.67 %	22.47 %	21.73 %	20.07 %	18.60 %	2.39 %
ความกว้างร่องน้ำ		30 เมตร	40 เมตร	50 เมตร	อื่น ๆ		
รวม (คน)	498	89	69	261	79		
เปอร์เซ็นต์	100 %	17.87 %	18.35 %	52.41 %	15.86 %		
ความลึกท้องน้ำ		3 เมตร	4 เมตร	5 เมตร	อื่น ๆ		
รวม (คน)	509	13	95	335	66		
เปอร์เซ็นต์	100 %	2.55 %	18.66 %	65.81 %	12.97 %		

ผู้วิจัยและคณะที่ปรึกษาโครงการขุดลอกร่องน้ำได้นำข้อเสนอแนะจากการประชุมร่วมกับชุมชนมากำหนดรูปแบบร่องน้ำของการขุดลอกตามข้อเสนอของชุมชน มีรายละเอียดตามตารางที่ 2 โดยกำหนดร่องน้ำทั้งหมดที่จะทำการขุดลอกร่องน้ำให้มีความชันด้านข้าง 1 : 10 จำนวน 4 แนว ดังนี้

1. แนวร่องน้ำกลาง คือ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา (AC) กว้าง 120 เมตร ยาว 18.74 กิโลเมตร ลึก 4 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 8,030,478 ลูกบาศก์เมตร

2. แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน (ABC) กว้าง 60 เมตร ยาว 14.18 กิโลเมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 3,366,663 ลูกบาศก์เมตร

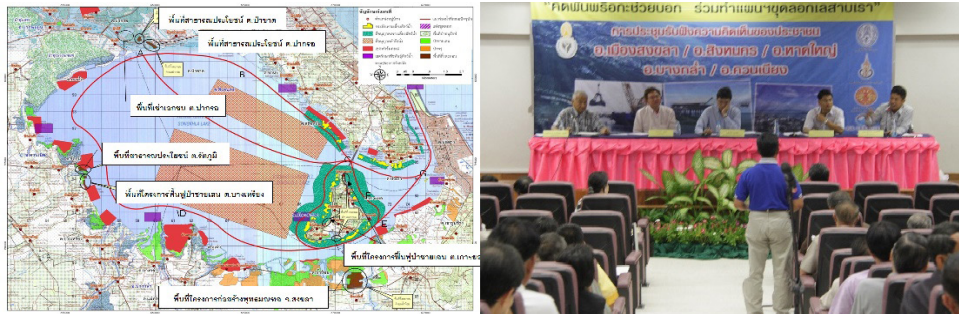
3. แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง (ADE) กว้าง 60 เมตร ยาว 31.21 กิโลเมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 6,299,772 ลูกบาศก์เมตร

4. แนวร่องน้ำรอบเกาะยอ (F) กว้าง 30 เมตร ยาว 11.79 กิโลเมตร ลึก 2 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ปริมาณดินขุดลอก 770,123 ลูกบาศก์เมตร

ตารางที่ 2 การออกแบบขุดลอกร่องน้ำของแต่ละร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

แนวขุดลอกร่องน้ำ	ยาว (กม.)	กว้าง (เมตร)	ลึก (เมตร)	ปริมาตรตะกอน (ลูกบาศก์เมตร)
ร่องกลางทะเลสาบ (AC)	18.74	120	4	8,030,478
ร่องรอบทะเลสาบร่องบน (ABC)	14.18	60	3	3,366,663
ร่องรอบทะเลสาบร่องล่าง (ADE)	31.21	60	3	6,299,772
ร่องรอบ เกาะยอ (F)	11.79	30	2	770,123
ผลรวมปริมาณตะกอน				18,467,037

การขุดลอกร่องน้ำจะต้องดำเนินการจัดการทั้งตะกอนและการรื้อถอนเครื่องมือประมงก่อน ซึ่งการสำรวจพื้นที่ทั้งตะกอนบนบกโดยรอบพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างสามารถทั้งตะกอนได้ตามข้อเสนอแนะตามรูปที่ 15 จัดหาที่สาธารณประโยชน์สำหรับการทิ้งดินแต่ละอำเภอเสนอให้นายกองค้ำกรบริหารส่วนตำบลนายกเทศมนตรี ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ทำหน้าที่ในการหาสถานที่ทิ้งดินตะกอน อำเภอหาดใหญ่ มีพื้นที่สาธารณประโยชน์ในตำบลคูเต่า ประมาณ 600 ไร่ ควนหินเกลี้ยง 700 ไร่ ท่งทราย 350 ไร่ แหลมโพธิ์ 65 ไร่ บ้านควน 45 ไร่ ทำนองพรุ 300 ไร่ อำเภอบางกล่ำ มีพื้นที่สาธารณประโยชน์ ประมาณ 900 ไร่ เรียกว่าพรุหนองบ่อ ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ 1 2 3 4 และ 6 ไม่มีการบุกรุกโดยได้ขุดคูรอบไว้ อำเภอควนเนียง มีพื้นที่สาธารณะเนื้อที่มากกว่า 300 ไร่ และเป็นทั้งที่สาธารณะที่ยังไม่มีการบุกรุกทำประโยชน์ พื้นที่ทั้งตะกอนในทะเล ซึ่งเป็นแนวทางที่กรมเจ้าท่าได้ดำเนินการอยู่แล้ว ที่ผ่านมาพบว่าสามารถทั้งตะกอนในทะเลได้ ดังนั้นทางที่ปรึกษาโครงการจึงได้สำรวจพื้นที่ในทะเลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และใช้เกณฑ์กำหนดเหมือนกับที่ใช้มาตรฐานอยู่ โดยตำแหน่งพื้นที่ทั้งตะกอนในทะเลแสดงในแผนที่ ซึ่งอยู่นอกชายฝั่งจากปากทะเลสาบสงขลา ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร มีความลึกประมาณ 16 เมตร ตามรูปที่ 16 อย่างไรก็ตามจากการประชุมระดับจังหวัดมีข้อเสนอแนะให้นำตะกอนดินมาใช้ประโยชน์สาธารณะอีกด้วย

รูปที่ 15 พื้นที่ที่ถึงตะกอนจากการขุดลอกร่องน้ำบนบก และการประชุมประชาคมระดับจังหวัด

รูปที่ 16 พื้นที่ที่ถึงตะกอนในทะเล และไชนั่งในทะเลสาบสงขลา

สำหรับการรื้อถอนเครื่องมือประมงตามร่องน้ำที่จะขุดลอกร่องน้ำมีข้อเสนอแนะของประชาคม โดยชาวประมงทุกอำเภอต้องการให้รัฐชดเชย เยียวยาการรื้อถอนเครื่องมือประมง เนื่องจากชาวประมงต้อง กู้เงินมาเพื่อทำเครื่องมือประมง

สรุปผล

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า 1) ชุมชนมีความต้องการให้ขุดลอกร่องน้ำและเห็นด้วยกับการขุดลอกร่องน้ำ โดยชาวบ้านต้องการให้อยู่บริเวณชายฝั่งของแต่ละอำเภอมีระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 200 - 500 เมตร 2) การกำหนดเส้นทางขุดลอกร่องน้ำของชุมชนมีจำนวน 4 ร่องน้ำ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการระบายน้ำ การประมง การสัญจรทางน้ำ และการท่องเที่ยว 3) การจัดลำดับเลือกแนวการขุดลอกร่องน้ำตามลำดับ ได้แก่ ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องล่าง และร่องน้ำรอบเกาะยอ 4) รูปแบบการขุดลอกร่องน้ำร่วมกับชุมชนพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลา ความกว้าง 120 เมตร ความลึก 4 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด ความยาว 18.74 กิโลเมตร ปริมาณดินที่ขุดลอกประมาณ 8,030,478 ลูกบาศก์เมตร แนวร่องน้ำรอบทะเลสาบสงขลาร่องบน ความยาว 14.18 กิโลเมตร ปริมาณดินขุดลอกประมาณ 3,366,663 ลูกบาศก์เมตร กับแนวร่องล่าง ความยาว 31.2 กิโลเมตร ปริมาณดิน

ขุดลอกประมาณ 6,299,772 ลูกบาศก์เมตรโดยมีความกว้าง 60 เมตร ลึก 3 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด เท่ากันทั้ง 2 ร่อง แนวร่องน้ำรอบเกาะขอ ความยาว 11.73 กิโลเมตร ปริมาณดินขุดลอกประมาณ 770,123 ลูกบาศก์เมตร ความกว้าง 30 เมตร ลึก 2 เมตร จากระดับน้ำทะเลต่ำสุด โดยร่องน้ำทั้งหมดที่จะทำการขุดลอก กำหนดให้มีความชันด้านข้าง 1 : 10 มีข้อเสนอจากการประชุมกลุ่มให้นำตะกอนดินจากการขุดลอกร่องน้ำ ไปใช้ประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งการหาพื้นที่ทิ้งตะกอนดินที่เหมาะสมทั้งบนบกและในทะเล

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวม พบว่า ประชาชนประกอบอาชีพประมงภายใต้ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัด สงขลา ได้เข้าร่วมประชุมเสวนาโดยให้ความสนใจมากทั้งการเข้าร่วมประชุมและการให้ความเห็นด้วย เป็นส่วนใหญ่กับการทำแผนการขุดลอกร่องน้ำ แต่จะมีชาวประมงที่ได้รับผลกระทบจากการขุดลอกร่องน้ำ รวมทั้งการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ แม้ว่าจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เช่น ฐิติอติญา ใจเพียร (2558) และ กัญญาณีย์ กภาพักดี (2557) รวมทั้งการวิจัยของ ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า การจัดการทรัพยากรประมง ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สาเหตุเนื่องมาจากการขาดการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการศึกษายาวนาน มากกว่า 30 ปี มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาจำนวนมากมาย แต่ก็ยังไม่ได้แก้ไขให้เป็น รูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคืนเงินของทะเลสาบ เมื่อมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อการจัดทำแผนแม่บทสำหรับการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จังหวัดสงขลา ประชาชนให้ความสนใจและเข้าร่วมประชุมจำนวนมากดังแสดงจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมทั้งระดับอำเภอ และระดับจังหวัด รวมทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายที่เกิดจากความต้องการให้มีการขุดลอก จะเป็นประโยชน์อย่างมากกับการฟื้นฟูทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาและชาวประมงบางส่วนก็ได้รับผล กระทบจากการขุดลอกซึ่งจะต้องมีแนวทางการเยียวยา แม้ว่ายังมีปัญหาอุปสรรคจากกระบวนการการมี ส่วนร่วม ดังเช่น จริญญา หุยาทอง (2559) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเบื้องต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนว่าส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาขาดจิตสำนึก แต่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ อรพินท์ สพโชคชัย (2550) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการรับรู้สามารถให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของ นโยบายสาธารณะ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนและการให้ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมได้มากจะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ในการจัดทำแผนพัฒนาสำหรับการฟื้นฟูในการขุดลอก

ร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง จากความต้องการของชุมชนที่มีต่อการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำ แต่ต้องการให้มีการชดเชยเครื่องมือที่ได้รับผลกระทบจากการรื้อถอน ด้านการกำหนดเส้นทางการขุดลอกแม้ว่าชุมชนต้องการกำหนดเส้นทางการขุดลอกบริเวณพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง แต่ก็ยังให้ความเห็นว่า การขุดลอกร่องน้ำสายกลางทะเลสาบจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด ด้านการจัดลำดับเลือกแนวเส้นทางการขุดลอกร่องน้ำ จึงเป็นร่องน้ำกลางทะเลสาบสงขลาเป็นอันดับแรก และด้านรูปแบบการขุดลอกร่องน้ำมีขนาดความกว้างและความลึกที่มีความเหมาะสมตามที่ประชุมได้มีความคิดเห็นร่วมกัน แต่ปริมาณดินตะกอนยังต้องการให้นำมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งการขุดลอกตะกอนในแหล่งน้ำที่ยังขึ้นรัฐควรสร้างความเข้มแข็งให้ทุกคนมีความเข้าใจในภาพรวมของกลุ่มน้ำ และเชื่อมโยงโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะทำให้การตกตะกอนลดลง พร้อมทั้งการแก้ปัญหาด้วยการบริหารจัดการ ที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน มีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ในทุกพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาในทะเลสาบสงขลา (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2555) การขุดลอกตะกอนร่องน้ำในทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในทะเลสาบสงขลาในแต่ละแนวขุดลอกร่องน้ำทางด้านการประมงพบว่า การเพิ่มจำนวนประชากรและปริมาณสัตว์น้ำในทะเลสาบสามารถกระทำได้โดยเพิ่มความลึกและเนื้อที่น้ำให้มากขึ้น โดยการขุดลอกเป็นร่องน้ำให้เป็นวงกลม เพื่อให้พืชน้ำและสัตว์น้ำไหลและเดินทางเข้าออกทะเลสาบได้โดยสะดวก ก็จะเป็นส่วนเพิ่มพูนผลในการจับต่อไป ดังนั้น การออกแบบร่องน้ำจึงควรมีการเชื่อมโยงต่อกันเป็นวงกลม ซึ่งทางด้านวิศวกรรมควรทำการออกแบบให้มีการเชื่อมโยงต่อไป

2. การสัญจรทางน้ำที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตเมื่อมีการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง คาดว่าจะก่อให้เกิดการใช้เรือในการสัญจรทางน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยนำชมคูทิวทัศน์ 2 ฝั่ง คุนกงั่วที่ทะเลน้อย หมู่เกาะสี่ และหมู่เกาะห้า ล่องเรือผ่านทางร่องกลางทะเลสาบมีประโยชน์เกี่ยวกับความสะดวกของการใช้เรือ และทำเรือ การท่องเที่ยวในทะเลสาบสงขลาแม่น้ำแควโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิตโหนด นา เล และแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบทะเลสาบสงขลา

3. การบรรเทาอุทกภัยในกลุ่มน้ำและการระบายน้ำดีขึ้น โดยพื้นที่คาบสมุทรสงขลิ่งพระที่มีกบประสมปัญหาอุทกภัยโดยตลอด น้ำท่วมขังเป็นระยะเวลานานนับเดือนในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือน ทรัพย์สิน หากมีการขุดลอกร่องน้ำในทะเลสาบสงขลา จะทำให้กระแสน้ำไหลเวียนได้ดีขึ้น คุณภาพน้ำดีขึ้น

4. การจัดพื้นที่ส่งเสริมเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่ง การวางแผนร่องน้ำเพื่อการฟื้นฟูสัตว์น้ำในทะเลสาบ ต้องอาศัยสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยง เพาะพันธุ์ และการปล่อยลงสู่ทะเลสาบสงขลาเป็นหลัก สัตว์น้ำที่เข้ามาจากทะเลอ่าวไทยสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีน้อย การมีร่องน้ำที่ลึกและกว้าง เป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น มีอุณหภูมิต่ำลง เหมาะเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำโตขึ้น ขยายพันธุ์เองได้ มีขนาดและน้ำหนักเพิ่มขึ้น จึงสอดคล้องและเสริมกับสภาพการประมงในทะเลสาบปัจจุบัน

5. แนวทางการขุดเซย ตามโครงการจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำ หากการจัดระเบียบเครื่องมือประมงในพื้นที่ยังเป็นไปไม่ได้ ซึ่งตามแผนงานคือ ในปีแรกต้องทำการจัดระเบียบเครื่องมือประมงก่อน หากจัดระเบียบได้ตามแผนก็จึงจะสามารถตั้งงบประมาณ โครงการตามแผนนี้ได้

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลามีการประชุมทุกภาคส่วนแล้ว ดังนั้นจึงต้องการให้กรมเจ้าท่าเสนองบประมาณต่อรัฐบาลให้เร่งดำเนินการเพื่อการขุดลอกร่องน้ำเพื่อฟื้นฟูทะเลสาบ
2. การจัดระเบียบเครื่องมือประมงจะต้องให้มีการดำเนินการให้เรียบร้อยก่อนการดำเนินการขุดลอกร่องน้ำ
3. การใช้ประโยชน์จากดินตะกอนที่ขุดจากร่องน้ำจะเป็นทางเลือกที่ชุมชนต้องการนำไปใช้ประโยชน์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาโครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้กับกรมเจ้าท่า ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ บริษัท ซี สเปคตรัม จำกัด และบริษัท เอส ที เอส เอ็นจิเนียริ่ง คอนซัลแตนท์ จำกัด โดยมีผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานต่างๆ ที่ร่วมในการจัดประชุมเสวนาหลัก ได้แก่ ศ.ดร.ปริญญา นุฉนาค ดร.สุทัศน์ ลิศกุล ดร.มานะ ภัทรพานิช ดร.จามรี วรรณไกรโรจน์ รต.พวง เนืองคำมา ผศ.พยอม รัตนมณี คุณจรรยา หยูทอง คุณสุวัทร์ บัวแย้ม รศ.ดร.นพรัตน์ บำรุงลักษณ์ คุณไหมมู่หน๊ะ สุกเส็ม และผู้ร่วมงานท่านอื่น ๆ ที่ยังมีอีกหลายท่านที่ยังไม่ได้กล่าวถึงในเอกสารนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณิช์ กาฬภักดิ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ไกรสร เพ็ญสกุล. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงคมนาคม. (2555). รายงานการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 1 วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2555 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2556ก). ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการขุดลอกร่องน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.

- _____. (2556ก). รายงานการประชุมสัมพันธและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 2 วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2556ค). รายงานการประชุมสัมพันธและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 3 วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2556 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2557ก). รายงานการประชุมสัมพันธและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 4 วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2557ข). รายงานการประชุมสัมพันธและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 5 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- _____. (2558). รายงานการประชุมสัมพันธและการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการดำเนินงานประชุมสัมมนา ครั้งที่ 6 วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ในงานศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการขุดลอกร่องน้ำเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- จตุร หนูทอง. (2559). กระบวนการมีส่วนร่วม. จาก <https://m.mgronline.com/south/detail/9590000124208>
- จิตติธิดา ใจเพียร. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน: ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเนชั่น, ลำพูน.
- ศิริชัย कुमारจันทร์, กรกฎ ทองจะโชค, ชานินทร์ เงินถาวร, เอกราช สุวรรณรัตน์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (รายงานการวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สานิตย์ บุญชู. (2527). การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร(องค์การมหาชน). (2555). การดำเนินงานด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล 25 ลุ่มน้ำและแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง. กรุงเทพฯ: แอสติคอน คอร์ปอเรชั่น.
- อรพินท์ สพโชคชัย. (2550). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural development participation: Concept and measure for project design implementation and evaluation*. New York: Cornell University Press.

การศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจังหวัดภูเก็ตเพื่อการพัฒนาภาพลักษณ์ ของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

A Study on Phuket Architectural Identity for Image Development of a Spa Business

อรไท ครุทเวชไช^{1*}, นิติพงษ์ ทนน้ำ², วรพจน์ ตรีสุข¹, และ สรนารถ สินธุไรพันธ์³

Oratai Krutwaysho^{1*}, Nitipong Thonnam², Worrapot Treesuk¹, and Soranart Sinuraibhan³

Abstract

This study aims to examine Phuket architectural identity for alternative approaches of image development in a Phuket spa business. The ultimate goal of this research is to enhance marketing competitiveness by fostering a unique and notable image leading to customer loyalty and satisfaction.

The research employed qualitative methods. The key technique for data collection was in-depth interviews and focus group interviews. The key informants were 28 direct stakeholders from the tourism and spa industry in Phuket. These also included local representatives whose expertise was local history, arts, and culture. The informants were divided into five groups. These included non-local spa business entrepreneurs, local spa entrepreneurs, local leaders, architecture and tourism academia and associations, and tourism organizations. Various field trips to spa businesses and arts and culture venues were made in three districts. Direct observation and documentation analysis were also supplemented to the data analysis.

The research findings highlighted that Phuket architecture has been influenced by diverse existing local cultures. However, the architecture can be categorized into four different themes: Southern Thai

¹วิทยาลัยการท่องเที่ยวนานาชาติ, ²คณะวิทยาการจัดการ ^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ต.รัชฎา อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000

³คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10220

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: okrutwaysho@pkru.ac.th)

รับบทความวันที่ 4 พฤษภาคม 2561 รับลงตีพิมพ์วันที่ 20 กันยายน 2561

dwelling, Thai-Muslim houses, Chinese-colonial architecture, and local Chinese commercial buildings. As a result, the four themes have a great impact on the physical structures or architecture styles that are being employed in the spa business, which led to an even greater diversity of architectural styles. There are also other significant factors affecting the architecture design which include owner preference, local civilization, and natural elements. The research proposes two characters for a unique and notable physical structure in a spa business, functional and emotional characters. The two characters consist of sub-elements which are natural, physical, socio-cultural, technological, aesthetic, and sentimental elements. Interestingly, the research findings also highlighted that an alternative unique physical structure for a spa business should be an integrated approach synchronizing three notable themes: the Andaman Sea, local arts and culture, and Phuket's diverse local cultures. The three themes are deemed to be a crucial character leading to unique, notable and accurate physical structure for better business competitiveness at both national and international level.

Keywords: *architecture, architectural identity, spa business, Phuket*

บทคัดย่อ

การศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจังหวัดภูเก็ตเพื่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ตและธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาจากลักษณะเด่นทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบทางเลือกเพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตเพื่อต่อยอดภาพลักษณ์ และการจดจำของสินค้าและบริการของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีความรู้โดยตรงกับสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม และธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มธุรกิจสปาเอกชน กลุ่มธุรกิจสปาท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มหน่วยงานการท่องเที่ยว ทั้งหมด 28 คน โดยมีการสังเกตตรง การลงพื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต การลงพื้นที่ของธุรกิจสปาในเขต 3 อำเภอ และการวิเคราะห์เอกสาร เป็นเครื่องมือเสริมในการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของจังหวัดภูเก็ตมีความหลากหลายอันเป็นผลมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจังหวัดภูเก็ต อย่างไรก็ตาม สามารถจำแนกได้โดยกว้าง 4 ประเภท คือ เรือนไทย-พื้นบ้านทางใต้ ที่อยู่อาศัยแบบไทยมุสลิม สถาปัตยกรรมจีนผสมอาณานิคม และสถาปัตยกรรมตึกแถว ทั้งนี้เป็นผลให้โครงสร้างทางกายภาพของธุรกิจสปามีความหลากหลายทางโครงสร้างกายภาพเช่นกัน โดยมีองค์ประกอบอื่นที่ส่งผลต่อการออกแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น อิทธิพลของเจ้าของกิจการท้องถิ่น อารยธรรมในพื้นที่และธรรมชาติในพื้นที่ โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอแนะการสร้างลักษณะเด่นทางกายภาพของธุรกิจสปาไว้ 2 ลักษณะ ซึ่งจำแนกระหว่างลักษณะตามหน้าที่ (Function) และลักษณะทางความรู้สึก (Emotion) โดยทั้งสองลักษณะมีองค์ประกอบย่อย คือ ด้านธรรมชาติ ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี ด้านความงาม และ

ด้านความรู้สึก โดยผลการศึกษานี้ทำให้ผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ให้สอดคล้องกับแนวคิด 3 แนวคิด คือ ท้องทะเล อันดามัน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต เพื่อพัฒนาให้เป็นลักษณะเด่นในโครงสร้างสถาปัตยกรรมอันจะก่อให้เกิดลักษณะเด่นที่จดจำง่าย เหมาะสม และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันทั้งระดับชาติและสากล

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรม, เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม, ธุรกิจสปา, ภูเก็ต

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยจัดเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติและของภูมิภาค เนื่องจากเม็ดเงินที่ได้จากธุรกิจท่องเที่ยวและบริการของประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นจำนวนมากถึง 1.65 ล้านบาท และมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งสิ้น 32.6 ล้านคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีนโยบายผลักดันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยวางเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้รับรางวัลต่าง ๆ ระดับนานาชาติจากหลายหน่วยงาน เช่น รางวัลสาขาคุ้มค่าเงินด้านการท่องเที่ยว จากการจัดอันดับของ World Travel Mart และรางวัล World Best Tourist Country ซึ่งจัดโดย Norwegian Grand Travel Award ของประเทศนอร์เวย์ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทย ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่างประเทศในระดับที่น่าพอใจ อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยต้องพัฒนาคุณลักษณะด้านสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เข้ากับความต้องการและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของตลาดการท่องเที่ยว ตลอดจนแนวโน้มการท่องเที่ยวยุคใหม่ โดยกรมการท่องเที่ยวได้วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวในตลาดโลกไว้อย่างน่าสนใจว่า นักท่องเที่ยวในอนาคตต้องการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีสาระความรู้มากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นอาวุธที่สำคัญในการค้นหาสิ่งที่ต้องการ (กรมการท่องเที่ยว, 2560) ทั้งนี้ กระแสรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ประกอบไปด้วย การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ โดยจะเห็นได้ว่าตลาดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพมีการเติบโตมากขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมสุขภาพของประเทศ เช่น การนวดตัว การขัดตัว วารีบำบัด การบำบัดด้วยน้ำมันหอมระเหย หรือที่รู้จักกันดีในนามของธุรกิจสปา ซึ่งหมายถึง ธุรกิจที่เปิดสถานบริการเพื่อสุขภาพ หรือสถานพยาบาลที่ให้บริการลูกค้าทั่วไปด้วยศาสตร์การนวดเพื่อสุขภาพ การปฏิบัติต่อร่างกายเพื่อสุขภาพ และการใช้น้ำเพื่อสุขภาพเป็นบริการหลักเพื่อปรับความสมดุลของร่างกายและจิตใจ โดยให้คำแนะนำด้านบริการที่จัดไว้ตามหลักวิชาการ โภชนาการ การปรับพฤติกรรมตามหลักการแพทย์สากล และการสร้างหลักสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์ทางเลือก (กระทรวงพาณิชย์, 2558) ประกาศกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. 2547 ได้กำหนดธุรกิจสปาไว้ 3 รูปแบบ คือ 1) กิจการสปาเพื่อสุขภาพ 2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพ 3) กิจการนวดเพื่อเสริมสวย และพบว่า มีธุรกิจสปารวมทั้งประเทศจำนวน 876 แห่ง ซึ่งสามารถรองรับลูกค้าของธุรกิจสปาต่อวันได้มากถึง 37,282 คน เป็นที่น่าสนใจว่าสภาวะตลาดและแนวโน้มการแข่งขันของประเทศไทย พบว่า สปาของประเทศไทยได้รับความนิยมสูงสุดในแถบเอเชียแปซิฟิก อันเป็นผลมาจากปริมาณนักท่องเที่ยวต่างชาติที่

เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นสำคัญ รวมถึงการจดทะเบียนสถานที่ให้บริการทุกแห่ง และการออกใบรับรองพนักงาน ทำให้สภาของประเทศไทยเลื่อนขึ้นเทียบเท่ามาตรฐานสากลยิ่งขึ้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2547)

อย่างไรก็ตาม สภาวะตลาดและการแข่งขันในประเทศ พบว่า อุตสาหกรรมสปาในประเทศไทยขยายตัวอย่างชัดเจน แต่ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเล็ก และจำนวนธุรกิจสปาส่วนใหญ่จัดอยู่ในรูปแบบสปา รีสอร์ท โดยการจ้างงานของธุรกิจสปาประมาณร้อยละ 20 ของสปาเหล่านี้ดำเนินการอยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต (สถาบันพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2551) ภายใต้แนวคิดการให้บริการที่หลากหลาย ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตประสบภาวะการแข่งขันกันเอง ตลอดจนการขาดอัตลักษณ์ที่ต่อยอดภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาของจังหวัดภูเก็ตต่อตลาดในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสปาสามารถพัฒนาได้จากทรัพยากรบุคคลแหล่งวัตถุดิบ (สมุนไพร) ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม โดยปัจจัยสุดท้ายสามารถพัฒนาได้จากการหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาติและเสน่ห์ของวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ซึ่งนอกจากการให้บริการแล้วยังรวมถึงลักษณะเด่นของโครงสร้างทางกายภาพของธุรกิจสปา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย เนื่องจากการศึกษาประเด็นนี้มีอยู่ไม่มาก และเป็นไปตามความต้องการของผู้ประกอบการธุรกิจสปาและสมาคมสปาจังหวัดภูเก็ต ประกอบกับผลการศึกษานำไปสู่การต่อยอดภาพลักษณ์สินค้าและบริการของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เพื่อสร้างการรับรู้ตราสินค้าของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ตลอดจนเพื่อสร้างการจดจำและความจงรักภักดีกับสินค้าและบริการของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต และธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาจากลักษณะเด่นทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต
3. เพื่อเสนอรูปแบบทางเลือกเพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เพื่อต่อยอดภาพลักษณ์ และการจดจำของสินค้าและบริการของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานสถาปัตยกรรมเป็นแหล่งรวมของงานศิลปะทางกายภาพเกือบทุกชนิด และมักมีรูปแบบแสดงเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ ในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งเรียกผู้สร้างงานสถาปัตยกรรมว่า สถาปนิก งานของสถาปัตยกรรมสามารถแบ่งลักษณะออกได้เป็น 3 แขนง ดังนี้ คือ

1. สถาปัตยกรรมออกแบบก่อสร้าง เช่น การออกแบบสร้างตึกอาคาร บ้านเรือน เป็นต้น
2. ภูมิสถาปัตยกรรม เช่น การออกแบบวางผัง จัดบริเวณ วางผังปลูกต้นไม้ จัดสวน เป็นต้น
3. สถาปัตยกรรมผังเมือง ได้แก่ การออกแบบบริเวณเมืองให้มีระเบียบ มีความสะอาด มีความรวดเร็วในการติดต่อ และถูกหลักสุขาภิบาล

วิมลสิทธิ์ ทรายงูร (2536) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “สถาปัตยกรรม” ว่า หมายถึง อาคารหรือ

สิ่งก่อสร้างรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสิ่งปลูกสร้างนั้น ที่มาจากการออกแบบของมนุษย์ด้วยศาสตร์ทางด้านศิลปะ การจัดวางที่ว่าง ทักษะศิลป์ และวิศวกรรมการก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ใช้สอย สถาปัตยกรรมยังเป็นสื่อความคิด และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมในยุคนั้น ๆ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า สถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารหรือ โครงสร้างหรือสิ่งก่อสร้างที่ได้รับการออกแบบ โดยใช้ศาสตร์ทางศิลปะ ทักษะศิลป์ และวิศวกรรมการก่อสร้าง ทั้งนี้ เพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของงานอาคาร โครงสร้าง หรือสิ่งปลูกสร้างนั้น ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านสถาปัตยกรรม องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบแผนผัง หมายถึง ลักษณะทางกายภาพในแนวระนาบทางนอน ที่บ่งบอกถึงที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ว่าง ขอบเขต และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นในผัง ซึ่งแตกต่างกันตามความต้องการของแนวความคิดในการออกแบบ เช่น ในงานพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมของไทยมีการแบ่งพื้นที่ภายในออกเป็น เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ โดยแต่ละเขตมีองค์ประกอบแผนผังที่มีแบบอย่างลักษณะเฉพาะตัว ตามหน้าที่ของประโยชน์ใช้สอยหรือคติสัญลักษณ์ในทางพุทธศาสนา

2. องค์ประกอบอาคาร หมายถึง ส่วนของอาคารที่ประกอบหรือประดับตกแต่งขึ้นด้วยองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ เพื่อให้อาคารสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงแข็งแรง ทั้งมีความประณีตงดงาม และสื่อแสดงออกถึงความหมายหรือคติในทางพุทธปรัชญาได้อย่างสมบูรณ์ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2533) ทั้งนี้ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2536) จำแนกองค์ประกอบอาคารเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) องค์ประกอบโครงสร้าง หมายถึง ชั้นส่วนของวัสดุต่าง ๆ ที่นำมาต่อ หรือยึดโยง หรือประกอบรวมกันขึ้นเป็น โครงร่างของอาคาร ตามกรรมวิธีหรือกระบวนการก่อสร้างที่เป็นระบบ ภายใต้กฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนทางการช่างของกลุ่มชนหรือสังคมนั้น ๆ

(2) องค์ประกอบตกแต่ง หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ทำขึ้น เพื่อเสริมแต่งให้อาคารมีความสวยงามยิ่งขึ้น

การออกแบบสถาปัตยกรรม ควรมีเหตุผลสนับสนุนที่ดี ได้แก่ การพิจารณาความเหมาะสมของที่ตั้งทางด้านภูมิอากาศ ภูมิประเทศ วิเคราะห์กฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งวิเคราะห์ที่ตั้งแล้วเสร็จ จึงจะกำหนดรายละเอียดวัตถุประสงค์ได้เต็มที่ ขณะเดียวกันการวิเคราะห์ที่ตั้งไม่สามารถดำเนินไปได้จนกว่ามีวัตถุประสงค์เบื้องต้นว่าต้องการอาคารประเภทและขนาดใดชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ที่ตั้งและการพัฒนาโครงการมีความเกี่ยวข้องกันโดยรวม

จะเห็นได้ว่า สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น แต่สิ่งแวดล้อมจากธรรมชาติก็เป็นตัวกำหนดลักษณะสถาปัตยกรรมด้วย สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่จะออกแบบอาคาร เป็นปัญหาสำคัญที่ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึง และพยายามแก้ไขให้ผู้ที่อยู่อาศัยในอาคารมีความสะดวกสบายและปลอดภัยจากการพิจารณาทั่ว ๆ ไป จะเห็นว่าสภาพแวดล้อมพื้นโลกแต่ละบริเวณไม่เหมือนกัน การออกแบบอาคารแต่ละแห่งจึงต้องศึกษาลักษณะธรรมชาติบริเวณนั้นอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ อนุวิทย์เจริญสุขกุล (2521) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมไว้ว่า จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การออกแบบ

สถาปัตยกรรมจำเป็นต้องพิจารณารายละเอียดจากองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน เพื่อนำไปสู่การออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ทั้งกายและใจ จึงเสนองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบทางธรรมชาติ องค์ประกอบทางกายภาพ องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบทางเทคโนโลยี และองค์ประกอบทางความงาม

ธุรกิจสปาในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากภาครัฐ โดยมีการส่งเสริมธุรกิจสปาให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย จึงทำให้ธุรกิจสปาในประเทศไทยเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ประกอบกับประเทศไทยมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สวยงามมากมายและมีเอกลักษณ์เฉพาะ จึงทำให้มีการประยุกต์ใช้กับธุรกิจสปาได้อย่างลงตัว ปัจจุบันธุรกิจสปาถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่หารายได้ให้กับการท่องเที่ยวมากเป็นจำนวนหนึ่ง โดยประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศแรกที่มีการกำหนดมาตรฐานการบริการด้านสปาเพื่อสุขภาพออกอย่างชัดเจน ซึ่งมีการกำหนดคำจำกัดความตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยเรื่องกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพและเสริมสวยตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 พ.ศ. 2546) มีใจความดังนี้ “กิจการสปาเพื่อสุขภาพ หมายความว่า การประกอบกิจการที่ทำให้การดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ โดยบริการหลักที่จัดไว้ประกอบด้วย การนวดเพื่อสุขภาพ และการใช้น้ำเพื่อสุขภาพ โดยอาจมีบริการเสริมประกอบด้วย เช่น การอบเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โภชนาการบำบัดและการควบคุมอาหาร โยคะ และการทำสมาธิ การใช้สมุนไพร หรือผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตลอดจนการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ” ดังนั้น ความหมายของคำว่า “สปา” สามารถสรุปได้ว่า สปา หมายถึง การบำบัดโรคประเภทหนึ่งที่มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ น้ำ โดยเริ่มแรกจะใช้น้ำพุร้อนตามธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำพุร้อน ซึ่งมีแร่ธาตุต่าง ๆ มากมายที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายนำมาบำบัดโรคทางกาย อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้ที่ได้รับการบำบัดได้รับความสุขทางใจคือความผ่อนคลาย ความสบาย ก่อให้เกิดความสงบทางอารมณ์ ทั้งนี้ สามารถนำการบำบัดด้วยน้ำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์การบำบัดรูปแบบอื่น ๆ เช่น การนวด โยคะ เป็นต้น อีกทั้งสปายังสามารถสร้างบรรยากาศความผ่อนคลายทั้งรูป รส กลิ่น และเสียง

นภารัตน์ ศรีละพันธ์ (2554) กล่าวว่า สมาพันธ์สปาระหว่างประเทศ หรือ The International Spa Association (ISPA) ได้เสนองค์ประกอบที่สำคัญ 10 ประการ ดังนี้

1. น้ำ (Water) สามารถนำไปใช้ได้หลายรูปแบบทั้งภายใน เช่น การดื่ม การกิน และภายนอก เช่น การอบ การแช่ หรือนำมาเป็นส่วนประกอบในการบริการ และการตกแต่งสถานที่
2. การบำรุง (Nourishment) เช่น อาหารสุขภาพ เครื่องดื่มสมุนไพร และสารอาหารบำรุงต่าง ๆ
3. การเคลื่อนไหวและการออกกำลังกาย (Movement Exercise & Fitness) การเคลื่อนไหวในท่าทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ กัน สร้างความกระปรี้กระเปร่า เพิ่มพลังงาน เช่น การออกกำลังกายแบบต่าง ๆ การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ
4. การสัมผัส (Touch) เช่น การนวดและการสัมผัสที่สื่อความรู้สึกต่าง ๆ ให้ความรู้สึกที่อบอุ่น ผ่อนคลาย และบำบัดอาการปวดเมื่อย
5. กิจกรรมสุขภาพที่บูรณาการ (Integration) เป็นกิจกรรมสัมผัสที่สอดคล้องกันระหว่างกาย ความคิด จิตใจ จิตวิญญาณ กับสภาพแวดล้อม

6. ศาสตร์ด้านความงาม (Aesthetics) การบำรุงรักษาความงามกับกระบวนการที่ใช้ผลิตภัณฑ์พืชพรรณธรรมชาติสมุนไพรต่าง ๆ ที่มีผลกับร่างกายมนุษย์

7. สภาพแวดล้อม (Environment) ประกอบไปด้วย สภาพแวดล้อมที่ดี สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม การออกแบบตกแต่ง รูปแบบบรรยากาศที่ดี ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย

8. การแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรม (Art, Culture & Social) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่สร้างความสุนทรีย์และประทับใจ ในเวลาที่ได้พักผ่อนและมีสังคมที่ดีกับมิตรสหาย

9. เวลา และจังหวะ (Time, Space, Rhythms) ตระหนักถึงการใช้เวลาและจังหวะชีวิตที่ได้ดูแลสุขภาพให้แก่ตนเอง มีเวลาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพโดยสอดคล้องกับวงจรธรรมชาติ

10. ระบบการบริหารจัดการที่ดี (Management and Operation System) มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ เว็บไซต์ The International Spa Association (2013) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสปาไว้ว่า สปา คือ สถานที่ ที่รวมเอาศาสตร์และศิลป์ผนวกกัน เพื่อให้ได้สุนทรีย์ภาพของความงามและการผ่อนคลายไว้อย่างสมดุล ดังนั้น สปา จึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. รูป (Form) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ที่สัมผัสได้ด้วยสายตาที่มองเห็น และบ่งบอกได้ถึงความรู้สึกและอารมณ์ที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ สีที่มองเห็นแต่ละวัน เช่น สีแดงเป็นสีแห่งพลัง หากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีสีแดงมากเกินไป จะรู้สึกเหนื่อยจนอาจหมดแรงได้ สีต่าง ๆ ยังสามารถช่วยในการบำบัดรักษาโรคต่าง ๆ ได้อีกด้วย เช่น สีเขียวมีคุณสมบัติในการสมานรอยร้าวของกระดูกได้ ซึ่งรูปที่เห็นสามารถสัมผัสได้ สามารถแสดงอารมณ์และความรู้สึกที่สร้างสรรค์ สดชื่น และสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับจิตใจได้

2. รส (Taste) หมายถึง รสชาติของอาหาร เป็นสิ่งที่ส่งผลต่ออารมณ์ของคนได้เป็นอย่างมากทีเดียว เช่น เมื่อกินช็อกโกแลตมากเกินไป ช่วงแรกจะรู้สึกสดชื่นแต่สักพักจะรู้สึกอึดอัดและหงุดหงิด ซึ่งรสนตามศาสตร์ของสปาแล้วนอกจากสัมผัสที่อร่อยลิ้นยังต้องดีต่อสุขภาพอีกด้วย

3. กลิ่น (Scent) หมายถึง กลิ่นต่าง ๆ ที่สัมผัสได้จากโสตประสาทที่ผ่านเข้ามาทางจมูก โลกของเรามีกลิ่นอยู่มากมาย บางกลิ่นก็สามารถแยกได้ว่าเป็นกลิ่นของอะไรมาจากไหน แต่บางกลิ่นก็ไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าเป็นกลิ่นอะไร กลิ่นตามศาสตร์ของสปาต้องเป็นกลิ่นที่สร้างความดีมด้ามนำขึ้นให้กับผู้ที่ได้รับกลิ่นนั้น กลิ่นของสปา หมายถึง กลิ่นแห่งการบำบัด (Aromatherapy) เป็นกลิ่นที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น น้ำมันหอมระเหย (Essential Oil) เมื่อได้สูดดม หรือสูบลูบได้ กลิ่นของน้ำมันหอมระเหยจะซึมเข้าสู่ผิวหนังและมีสรรพคุณในทางบวก ช่วยทำให้รู้สึกผ่อนคลาย

4. เสียง (Sound) เสียงสามารถแทรกซึมเข้าถึงทุกอณูแห่งความรู้สึกของมนุษย์ได้อย่างน่าอัศจรรย์ไม่ว่าจะเป็นเสียงจากธรรมชาติหรือบทเพลงซึ่งรังสรรค์ออกมาจากความรู้สึกนึกคิดของคน ทำนองเพลงมักจะเกิดจากแรงขับภายใน ที่เรียกว่า Motif ของผู้แต่ง ทำนองที่มีลีลาเชิงซ้ำ เคล้าบรรยากาศเศร้า เรียกว่า Minor Mode จะให้ความรู้สึกเศร้า ส่วนทำนองที่ประกอบไปด้วยจังหวะเร็วในแบบ Major Mode ทำให้รู้สึกสดชื่นรื่นเริง ทั้งนี้ เพราะดนตรีมีความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ ระบบประสาท และภูมิคุ้มกันโรค

5. สัมผัส หมายถึง สัมผัสที่ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย สบายตัว และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของคน โดยอาจเป็นสัมผัสจากการนวดน้ำมัน หรือความรู้สึกนุ่มนวลดูงามระเหยของดอกไม้ที่ได้ลอยลงไปในอ่าง จะให้ความรู้สึกสบายผ่อนคลาย หรือสัมผัสของสายน้ำเย็น ๆ แรง ๆ ที่ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตและระบบการล้างพิษของเซลล์ผิว ทำให้ผิวเนียนเรียบขึ้นก็ได้

กล่าวได้ว่า สปา คือ ศาสตร์ที่รวมเอาสัมผัสทั้ง 5 ไว้ในทีเดียวกันได้อย่างลงตัวและสมดุลนั่นเอง ดังนั้น องค์ประกอบของสปา สามารถสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) องค์ประกอบสปาในลักษณะของการบริหารจัดการ อันได้แก่ น้ำ การบำรุง การเคลื่อนไหวและการออกกำลังกาย การสัมผัส กิจกรรมบูรณาการศาสตร์ด้านความงาม สภาพแวดล้อม การแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรม เวลาและจังหวะ และระบบการบริหารจัดการที่ดี นอกจากนี้ ในส่วนที่ 2) องค์ประกอบในศาสตร์ของการบำบัด อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

สำหรับด้านสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นอันค้ำจุนจัดได้ว่าสามารถสะท้อนลักษณะอันโดดเด่นและหลากหลายของนาวัฒนธรรมของพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันตก โดยสามารถแบ่งสถาปัตยกรรมอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 รูปแบบ คือ เรือนไทยพื้นบ้านทางใต้ ที่อยู่อาศัยแบบไทยมุสลิม และสถาปัตยกรรมจีนผสมอาณานิคม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมของ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2536) สามารถสรุปรายละเอียดของสถาปัตยกรรมทั้ง 3 รูปแบบได้ดังนี้

1. เรือนไทยแบบพื้นบ้านทางใต้ เป็นเรือนยกพื้นสูงพอน้ำท่วม แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะดูดีกว่าเรือนไทยในภาคอื่น ๆ เพราะเสาเรือนไม่สูงเท่า จึงทำให้ได้ดูบ้านไม่โอโง่งพอที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัย แต่จะใช้เป็นเพียงที่เก็บข้าวของเท่านั้น ผังพื้นของบ้านที่เห็นกันเป็นประจำแบบหนึ่งนั้น จะประกอบด้วยเรือนรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลายเรือน จัดเรียงเป็นรูปตัวยูรอบ ๆ ซานบ้านที่ยกกระดืบ เมื่อมีความจำเป็นก็จะมีการต่อเติมเรือนให้พื้นซานเชื่อมต่อกัน คล้ายคลึงกับวิธีการขยายบ้านของภาคอื่น ๆ บ้านใดหน้าบ้านจะตั้งอยู่ตรงกึ่งกลางของซานเรือน และมักต้องลอดใต้ซุ้มประตูฝาเรือนเป็นไม้ขัดแตะเช่นเดียวกับเรือนไทยพื้นบ้านของทางภาคกลาง อีกอย่างหนึ่งที่คล้ายคลึงกันก็คือหลังคาจั่ว แต่ของทางใต้นิยมประดับประดาหน้าจั่ว (ทางใต้เรียกว่า “หุ้มกลอง”) โดยสลักเป็นรูปปริศมีพระอาทิตย์ (เป็นรูปแบบที่พบตามบ้านในก้นคันด้วย) ซึ่งสื่อความหมายของยามอรุณรุ่งและยามอัสดง ส่วนปั้นลมปีกนกของบ้านทางใต้นั้น ไม่ทำเป็นกระหนกเปลวที่ยอดเหมือนกับบ้านทางเหนือและทางภาคกลาง

2. ที่อยู่อาศัยแบบไทยมุสลิม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แบบบ้านของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ซึ่งเห็นกันมากในจังหวัดใต้สุดนั้นเป็นบ้านแบบที่ได้อิทธิพลจากทางสถาปัตยกรรมมลายู โดยผสมผสานองค์ประกอบบางอย่างของยุโรปด้วย สิ่งที่แยกแยะเห็นความแตกต่างชัดเจนที่สุด คือ รูปแบบของหลังคา มิให้เห็นโดยทั่วไปสองแบบ คือ หลังคาปั้นหยา และหลังคาจั่วมนิลา ซึ่งแบบหลังนี้เชื่อกันว่ารับมาจากชาวดัทซ์ในอินโดนีเซีย แทนที่จะยกพื้นด้วยเสาเรือนไม้ เรือนไทยมุสลิมจะก่ออิฐโอบปูนที่โคนเสา ชั้นล่างของบ้านสูงพอที่จะใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหรือจัดงานได้ ภายในบ้านมักไม่กั้นฝาแยกห้อง แต่แยกส่วนต่าง ๆ ของบ้านออกจากกันด้วยการสร้างพื้นต่างระดับ ในบางบ้านพบพื้นต่างระดับถึงสี่ชั้น ชั้นสูงสุดคือที่หลับนอน ส่วนชั้นต่ำสุดคือบริเวณที่ใช้ประกอบอาหาร บ้านไทยมุสลิมไม่มีฝาเพดาน แต่มีช่องอากาศ

ที่มักจะสลักเสลาด้วยลวดลาย ช่วยให้เกิดการถ่ายเทอากาศ และลดความร้อนและความชื้น นอกจากนี้ หน้าต่างบ้านมักจะมีคามสูงจากพื้นขึ้นไป และคิดลูกกรงกันตก

3. สถาปัตยกรรมจีนผสมอาณานิคม อิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากยุโรป เริ่มแทรกซึมเข้ามาสู่ราชอาณาจักรสยามในพุทธศตวรรษที่ 24 แต่ในภาคใต้นั้น มิได้มาจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งรับวัฒนธรรมตะวันตกสูงที่สุด แต่ผ่านทางชุมชนชาวจีน โดยเฉพาะที่มัตังกรากอยู่ตามเมืองท่าค้าขายต่าง ๆ เพราะชาวจีนเหล่านี้มีสัมพันธภาพยาวนานกับชุมชนในดินแดนที่อยู่ในปกครองของอังกฤษอย่างปีนังและสิงคโปร์ สถาปัตยกรรมรูปแบบนี้พบเห็นมากในเมืองท่าต่าง ๆ ของภาคใต้ เช่น สงขลา ปัตตานี ตรัง ระนอง พังงา และโดยเฉพาะภูเก็ต องค์ประกอบของงานออกแบบตามสไตล์ยุโรปนั้น เห็นได้ในสิ่งก่อสร้างหลากหลาย ตั้งแต่บ้านพักกึ่งร้านค้า (ตึกแถว) คฤหาสน์ สถานที่ราชการ กระทั่งอุโบสถของพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีเครื่องมือวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่ม การสังเกตโดยตรง และการวิเคราะห์เอกสาร มีประชากรที่ศึกษา จำนวน 28 คน สำหรับการสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มได้จัดขึ้น 2 ครั้ง โดยผู้เข้าร่วมประชุมมาจากสมาคมธุรกิจสปาและตัวแทนธุรกิจสปาจาก 3 พื้นที่ จำนวน 8 สถานประกอบการในแต่ละครั้ง ทั้งนี้ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพไม่มีการกำหนดตัวเลขของกลุ่มประชากรที่แน่นอน หากแต่ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อความรู้และความเข้าใจเชิงลึกในปรากฏการณ์จริง และปรากฏการณ์นั้น คือ การออกแบบและพัฒนาลักษณะเด่น โครงสร้างทางกายภาพเพื่อสร้างการต่อยอดและจดจำสินค้าและบริการในการดำเนินธุรกิจสปา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมและลักษณะเด่นทางโครงสร้างกายภาพของธุรกิจสปา มีเครื่องมือย่อย 3 เครื่องมือ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ การสัมภาษณ์เชิงลึกนี้มีการขออนุญาตใช้อุปกรณ์ประกอบ คือ แบบสัมภาษณ์ เทปบันทึกเสียง กระดาษปากกา เป็นต้น ในการสัมภาษณ์ทุกครั้งมีการขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียงระหว่างสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการถอดเทป

2. การสังเกตโดยตรง การสังเกตโดยตรงถูกนำมาใช้เพื่อสำรวจข้อมูลสภาพทั่วไป ทางด้านกายภาพด้านสถาปัตยกรรมในอาคารและสิ่งก่อสร้างโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สถาปัตยกรรมที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ตลอดจนวิถีชีวิตท้องถิ่นในจังหวัดภูเก็ต เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน และเพื่อเพิ่มความเข้าใจของการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการถ่ายรูป (Photo-taking) เพื่อบันทึกภาพและการสังเกตในสมุดบันทึกความจำ โดยกระบวนการนี้ได้ดำเนินการลงพื้นที่สังเกตโดยตรงกับสปาประเภท Day Spa ที่เป็นสมาชิกของสมาคมธุรกิจสปา จังหวัดภูเก็ต มีลักษณะพื้นที่เป็นของตนเอง ไม่รวม

ธุรกิจสปาที่อยู่ในห้องแถวหรืออยู่ในอาคารที่มีรูปแบบพื้นถิ่น

3. การวิเคราะห์เอกสาร ศึกษาค้นคว้าเอกสารท้องถิ่น รายงานประจำปีของหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรม ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รายงานการประชุมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยได้ส่งจดหมายขอความอนุเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นทางการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งการเปรียบเทียบข้อมูล และตีความข้อมูลให้ตรงกับความ เป็นจริงมากที่สุด

ประชากรและตัวอย่าง

ผู้วิจัยศึกษาจำนวนประชากรจากความเกี่ยวข้องต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยใช้ฐานจากแนวคิดและอิทธิพลจากทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Hall, 2008) ทั้งนี้ จากการผสมผสานทฤษฎีและหลักการประกอบธุรกิจสปาผู้วิจัยสามารถกำหนดขนาดของผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกในเบื้องต้น 5 ภาคี 40 คน ทั้งนี้ ได้ตัดทอนกลุ่มคนที่คล้ายคลึงกันออก จนถึงขนาดประชากรสุดท้ายที่ 28 คน โดยมีรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 ภาคี ดังนี้

1. กลุ่มธุรกิจสปาเอกชนขนาดกลางและขนาดใหญ่ จำนวน 7 คน
2. กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจสปาท้องถิ่น จำนวน 5 คน
3. กลุ่มผู้นำชุมชนด้านประวัติศาสตร์และประเพณี จำนวน 6 คน
4. กลุ่มนักวิชาการสถาปัตยกรรมและการท่องเที่ยว จำนวน 6 คน
5. กลุ่มหน่วยงานการท่องเที่ยว จำนวน 4 คน

สำหรับการสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่ม ผู้วิจัยได้กำหนดผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มเป็น 2 แบบ คือ

1. เลือกธุรกิจที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ 3 อำเภอ
2. การใช้วิธีการ Snowball โดยสมาคมธุรกิจสปาเป็นผู้ประสานงานและติดต่อ

ทั้งนี้ การสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มทั้ง 2 ครั้ง มีตัวแทนจากสมาคมธุรกิจสปาและตัวแทนธุรกิจสปา 8 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แบ่งเป็นหมวดหมู่ และมีขั้นตอนดังนี้

1. ถอดเทปข้อความแบบตัวต่อตัวและอ่านอย่างละเอียดหลาย ๆ รอบ
2. จัดแยกประเภทข้อมูลเป็นแฟ้มข้อมูล
3. จัดหมวดหมู่ของข้อมูลในแต่ละแฟ้มข้อมูล
4. นำหัวข้อย่อมาตีความและปรับเปลี่ยนจนได้ข้อสรุป อธิบายความหมาย ปรับข้อมูลโดยอาศัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์แบบสร้างหมวดหมู่ (Thematic Analysis) และสร้างข้อสรุปหรือการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ที่ได้จากการสังเกต แล้วจัดบันทึก ซึ่งวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้รับอิทธิพลจากวิธีการของ สุกางค์ จันทวานิช (2547) เป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยและการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถสรุปและอภิปรายประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประเด็น คือ 1) เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต 2) การพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาจากลักษณะเด่นทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต และ 3) รูปแบบทางเลือกเพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็น ไปทิศทางเดียวกัน โดยมีจำนวน 20 คน จากผู้ให้ข้อมูล 28 คน คือ จังหวัดภูเก็ตมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีวัฒนธรรมหลัก 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มวัฒนธรรมไทยพุทธ 2) วัฒนธรรมไทยจีน และ 3) วัฒนธรรมไทยมุสลิม ที่ผสมผสานและสอดคล้องกัน ส่งผลให้จำแนกอัตลักษณ์ของจังหวัดภูเก็ตได้ยาก แต่มีความสัมพันธ์กับอิทธิพลของธุรกิจการค้าและเมืองท่าในอดีตของจังหวัดภูเก็ตที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมออกเป็น 2 แบบ คือ 1) สถาปัตยกรรมตามสภาพแวดล้อมท้องถิ่น และ 2) สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอื่น เช่น จีนและอาณานิคม สามารถแบ่งกลุ่มแนวคิดสถาปัตยกรรมจังหวัดภูเก็ตเป็น 4 ประเด็นย่อยที่อาจประกอบด้วย 1) รูปแบบชิโนยูโรเปียน 2) รูปแบบวัฒนธรรม 3) รูปแบบทะเล และ 4) รูปแบบธรรมชาติ สำหรับรูปแบบชิโนยูโรเปียน โดยยกตัวอย่างคำกล่าวของนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมที่กล่าวว่า “สถาปัตยกรรมเด่นที่ภูเก็ต คือ สถาปัตยกรรมจีนที่ผสมผสานกับอิทธิพลโปรตุเกส โดยเฉพาะการออกแบบของย่านเมืองเก่าในตัวเมืองจังหวัดภูเก็ต ศาลเจ้าจีนองค์ประกอบของศิลปะจีน และสี เป็นต้น” ทั้งนี้ ผลการศึกษายังพบว่า รูปแบบวัฒนธรรมไทยมีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะรูปแบบของวัดและกลิ่นอายแบบไทย สถาปัตยกรรมไทยภาคใต้ เช่น สีเส้นจากผ้าไทย ลายไทย ผ้าบาติกและอาหารไทย เป็นต้น ทั้งนี้ยังพบว่า รูปแบบธรรมชาติ เช่น ทะเลอันดามัน ทรายเปลือกหอย และมะพร้าว มีอิทธิพลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมในจังหวัดภูเก็ตปัจจุบัน สำหรับด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาโดยแบ่งได้เป็น 5 แนวคิด คือ 1) ตามลักษณะการทำงานของธุรกิจสปา (3 คน) 2) การออกแบบโดยได้รับอิทธิพลจากเจ้าของธุรกิจ (5 คน) 3) การออกแบบจากอิทธิพลวัฒนธรรมของไทย (7 คน) 4) การออกแบบโดยอิทธิพลจากชิโนยูโรเปียน (6 คน) และ 5) การออกแบบโดยอิทธิพลธรรมชาติในท้องถิ่น (7 คน) โดยมีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า การออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาจะสัมพันธ์กับลักษณะการทำงานของธุรกิจและอิทธิพลการออกแบบจากเจ้าของธุรกิจ โดยส่วนมากธุรกิจสปาควรออกแบบตามโครงสร้างตามหน้าที่ เช่น การออกแบบอาคาร ห้องนวด อาคารชาวน้ำ และห้องโถงต้อนรับแขก เป็นต้น สำหรับอิทธิพลของเจ้าของธุรกิจมีบทบาทกับรายละเอียดของการตกแต่งเป็นอย่างมาก เช่น ธรรมชาติ ทะเล วัฒนธรรมไทย และชิโนยูโรเปียน เป็นต้น ทั้งนี้ ผลการศึกษายังพบว่า การออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทย เช่น เน้นเรือนไม้เรือนไทยและลายไทย โดยปรากฏว่ามีกรออกแบบตกแต่งแบบภาคใต้ เช่น การใช้ผ้าบาติก ผ้าปาเต๊ะ และเน้นการตกแต่งที่สร้างความรู้สึกใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยสามารถแบ่งการตกแต่งออกเป็น 4 แนวคิด ดังนี้ คือ 1) การตกแต่งโดยเน้นภูมิทัศน์ 2) การตกแต่งโดยใช้วัสดุธรรมชาติ 3) การตกแต่งโดยใช้วัสดุท้องถิ่น และ 4) การตกแต่งโดย

ใช้กลิ่น ซึ่งพบว่าตัวแทนของทุกภาคให้ความสำคัญต่อกลิ่นของสปาที่เป็นองค์ประกอบในการตกแต่งที่ทำให้เกิดบรรยากาศและมโนภาพได้ง่ายต่อผู้ใช้บริการ ทั้งนี้ กลุ่มธุรกิจสปาเอกชน สปาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ธุรกิจสปาตกแต่งโดยการออกแบบภูมิทัศน์ไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทะเล สวน อารยธรรมจีน และอารยธรรมไทย โดยการตกแต่งของธุรกิจสปาให้ความสำคัญกับการมองเห็น การได้กลิ่น ในการสร้างความประทับใจของผู้ใช้บริการ

การพัฒนาภาพลักษณ์ของธุรกิจสปาจังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาพบว่า ธุรกิจสปาสามารถพัฒนาภาพลักษณ์ได้ 4 รูปแบบใหญ่ คือ “ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต (8 คน)” “ท้องทะเลอันดามัน (12 คน)” “ศิลปวัฒนธรรมไทย (2 คน)” และ “อารยธรรมภาคใต้ (6 คน)” โดยการสร้างอัตลักษณ์ของธุรกิจสปาจังหวัดภูเก็ต คือ การใช้ประโยชน์จากรูปทรงและวัสดุทางได้ เช่น ฟ้าบาดิก และใช้ประโยชน์จากศิลปวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต เช่น สถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของธุรกิจสปาหลายแห่ง สำหรับแนวคิดด้านศิลปวัฒนธรรมไทย คือ การใช้รูปทรงที่เกี่ยวกับวัด บ้านของไทย และเรือนไทย สำหรับแนวคิดด้านท้องทะเลอันดามัน คือ การเน้นการสร้างอัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับน้ำทะเลทราย และดินมะพร้าว หรือสามารถอาศัยการบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้ได้อัตลักษณ์ในการออกแบบไปในทิศทางเดียวกัน สถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาที่เน้นการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของสปาในจังหวัดภูเก็ตอันเป็นผลมาจากความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต เช่น อิทธิพลวัฒนธรรมไทย อิทธิพลของธรรมชาติในพื้นที่อันดามัน และอิทธิพลของอารยธรรมจีนผสมผสานกัน

ด้านโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ผลการศึกษาพบว่าแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แนวคิดว่าองค์ประกอบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาควรเป็นไปตามโครงสร้างตามหน้าที่ (16 คน) โดยอธิบายเพิ่มเติมถึงอาคาร เรือน ห้อง และพื้นที่ที่ใช้ในการชำระล้าง อบ นวด พักผ่อน รับแขก เป็นต้น สำหรับแบบที่ 2 คือ แนวคิดว่าองค์ประกอบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาควรประกอบด้วย โครงสร้างที่มีหน้าที่ในการสร้างความประทับใจในรูปแบบต่าง ๆ (12 คน) เช่น ห้องเสริมสวย ห้องรับแขก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ธุรกิจสปาไม่เน้นโครงสร้างทางกายภาพเป็นหลัก แต่เน้นการตกแต่งและเน้นความเป็นธรรมชาติ สามารถมองวิวทิวทัศน์และสัมผัสบรรยากาศของท้องทะเลอันดามันได้ โดยควรมีการจัดสภาพแวดล้อมของธุรกิจสปาให้เข้ากับธรรมชาติของจังหวัดภูเก็ตให้มากที่สุด เช่น การสร้างบรรยากาศอันดามัน ทะเล ต้นไม้ที่เน้นความสามารถในการมองเห็นต้นไม้ วิวทิวทัศน์ ทะเล เพื่อเน้นบรรยากาศผ่อนคลาย เป็นต้น ผลการศึกษายังพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธรรมชาติสำคัญต่อการออกแบบธุรกิจสปา หมายความว่า การออกแบบสถาปัตยกรรมภูมิทัศน์ที่ใช้ประโยชน์จากพืชพรรณธรรมชาติให้มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ ทำลายธรรมชาติน้อยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยควรออกแบบให้เข้ากับพื้นที่ท่องเที่ยวทางทะเลของจังหวัดภูเก็ตที่อยู่ในเขตร้อนชื้น มีฝนตกหนัก รวมถึงควรออกแบบให้รู้สึกเย็นสบาย โดยเน้นตั้งแต่การใช้สีโทนเย็นเขียว ฟ้า ที่สอดคล้องกับบรรยากาศและควรมีการออกแบบที่ทำให้มีหลายมิติและมีช่องลมพัดผ่านเพื่อให้เกิดความรู้สึกเย็นสบาย

ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจของการใช้ที่ว่างเพื่อความต้องการทางกาย โดยให้ความสำคัญ

กับการมองเห็นและการสัมผัสได้ เช่น การออกแบบให้สามารถมองเห็นต้นไม้ และทะเล การใช้กลิ่นในการช่วยสร้างบรรยากาศ การใช้รูปทะเล ทราย ผ่าบาดึก ในการสร้างความรู้สึกสัมผัสได้ของลักษณะท้องถิ่นภาคใต้ เป็นต้น สำหรับประเด็นการใช้พื้นที่ว่างเพื่อความต้องการทางใจ เช่น การใช้เสียงในการสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย การใช้สีในการสร้างความรู้สึก ตลอดจนการพิจารณาอิทธิพลความเชื่อของจีน เช่น ฮวงจุ้ยในการตกแต่งและออกแบบ และการใช้ลายดอกไม้ ลายสัตว์มงคล และ โทนสีทอง เพื่อความหมายที่ดีและความสบายใจ โดยผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แบ่งแนวคิดออกเป็น 2 ประเด็น โดยด้านวัสดุในการก่อสร้างควรใช้เทคโนโลยีในการสร้างการมองเห็นธรรมชาติ ท้องฟ้า และท้องทะเล เช่น กระฉก ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ ควรเน้นวัสดุที่กันความร้อน ทำให้รู้สึกเย็นสบายและผ่อนคลายด้วย สำหรับวัสดุในการตกแต่งควรใช้เทคโนโลยีในการสร้างความทันสมัยด้านการสร้างบรรยากาศในธุรกิจสปา เช่น เสียง กลิ่น สี โดยตัวแทนผู้นำชุมชนได้อธิบายไว้ว่า ด้านเทคโนโลยีเสียงควรสร้างเสียงคลื่น เสียงธรรมชาติ หรือความสามารถในการส่งกลิ่นกับบรรยากาศหรือกลิ่นอายของทะเล เพื่อความผ่อนคลาย

ส่วนองค์ประกอบด้านความงาม ผลการศึกษาพบการให้ความสำคัญใน 2 ประเด็น คือ 1) การสร้างความงดงาม (7 คน) ซึ่งหมายถึงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่สร้างความประทับใจในรูปลักษณะของอาคาร เรือน และห้องต่าง ๆ โดยไม่จำกัดลักษณะของการตกแต่งว่าเป็นไทยประยุกต์ สถาปัตยกรรมชิโน-ยูโรเปียน หรืออารยธรรมท้องถิ่นภาคใต้ แต่ให้เน้นความประณีต ความสวยงามของการออกแบบ และ 2) การสร้างลักษณะเด่น คือ การสร้างอัตลักษณ์ของตนเองในธุรกิจสปาเพื่อการสร้างการรับรู้และการจดจำ (21 คน) เนื่องจากธุรกิจสปาต้องสร้างความเป็นตัวตนในรูปแบบที่แตกต่างกันไปอย่างไรก็ตาม ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตควรร่วมมือกันในการสร้างลักษณะเด่นไปในทิศทางเดียวกันได้ โดยใช้แนวคิดท้องทะเลและแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายของจังหวัดภูเก็ต เช่น ไทย จีน มุสลิม และภาคใต้เฉพาะท้องถิ่น เพื่อร่วมสร้างลักษณะเด่นของการออกแบบสถาปัตยกรรมในจังหวัดภูเก็ต

รูปแบบทางเลือกเพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาควรสอดคล้องกับธรรมชาติในท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต เช่น อัตลักษณ์เรือนไทยภาคใต้ สถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน การใช้ผ้าปาเต๊ะ และบาดึก เป็นต้น โดยเน้นองค์ประกอบทางทะเล และองค์ประกอบของน้ำ สีฟ้า และสีท้องทะเล ตลอดจนการใช้ต้นไม้และดอกไม้ เป็นการสร้างความรู้สึกและสัมผัสทางธรรมชาติ ทางเลือกด้านโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมการออกแบบของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตสามารถทำได้ 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ 1) อิง-ธรรมชาติ (12 คน) เช่น ท้องฟ้า ทะเล ต้นไม้ ดอกไม้ เป็นต้น และ 2) อิงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต (18 คน) โดยนำองค์ประกอบจังหวัดภูเก็ต (Phuket Elements) เข้ามาสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรม โดยสามารถสรุปการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมต่อธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ได้ดังนี้

1. รูป คือ การใช้องค์ประกอบจังหวัดภูเก็ต เช่น การใช้กระฉกสี การใช้ลวดลายผีเสื้อ การออกแบบหัวเสาผสมรูปแบบอาณานิคม การออกแบบช่องลมในรูปค้ำควา 8 ตัวและการใช้สีทองจากศิลปะจีนในการออกแบบด้านสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปา ตลอดจนการใช้ดอกไม้เพ็ชร์ฟ้าซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดภูเก็ต และการใช้ต้นปาล์มหลังขาวในการสร้างอัตลักษณ์ทางภูมิสถาปัตยกรรมให้กับธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

2. รศ คือ การใช้สับปะรด และขมิ้น เพื่อสร้างความโดดเด่นของจังหวัดภูเก็ต และอารยธรรมของท้องถิ่นภาคใต้ในธุรกิจสปา เช่น เครื่องดื่ม และอาหารสุขภาพ เป็นต้น

3. กลิ่น คือ การใช้องค์ประกอบทางธรรมชาติที่เป็นกลางของวัฒนธรรมไทย เช่น กลิ่นตะไคร้ กลิ่นมะนาว และกลิ่นสับปะรด เป็นต้น

4. เสียง คือ การใช้เทคโนโลยีด้านเสียงที่เน้นวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ดนตรีบรรเลงเพื่อการผ่อนคลาย โดยการใช้เสียงใหม่โมเดิร์นเป็นต้นแบบ กล่าวคือ การพัฒนาดนตรีและทำนองที่เข้าร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยการวิจัยพัฒนาต่อยอดในอนาคต

5. สัมผัส คือ การประยุกต์ใช้วัสดุธรรมชาติท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต เช่น น้ำยางพาราที่สามารถพัฒนาเป็นน้ำมันนวดตัว นวดหน้า ซึ่งต้องอาศัยผลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์มารับรอง ตลอดจนขมิ้นที่สามารถนำมาใช้ในการนวด การขัดตัวได้

การออกแบบทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาโดยเน้นองค์ประกอบทั้ง 5 เหล่านี้ เป็นการสร้างลักษณะเด่นให้กับรูปแบบทางกายภาพของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตที่สอดคล้องกับธรรมชาติท้องถิ่น และการผสมผสานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ตได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม แนวคิดการออกแบบทางสถาปัตยกรรมธุรกิจสปาให้บูรณาการและประยุกต์ใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของอารยธรรมหลากหลายในจังหวัดภูเก็ต เช่น การผสมผสานวัฒนธรรมภาคใต้ วัฒนธรรมชาวเล อารยธรรมจีน และวัฒนธรรมอันดามัน ต้องอาศัยการบูรณาการร่วมกันของหลายภาคี ตลอดจนการมีเจ้าภาพในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมเพื่อการสร้างลักษณะเด่นทางกายภาพเพื่อสร้างการรับรู้ การจดจำ อันจะนำไปสู่การจรรงักกดีต่อสินค้าและบริการของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางกายภาพดังกล่าวเผชิญกับความขาดแคลนในความร่วมมือทางธุรกิจ ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ โดยสามารถยกตัวอย่างจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า “ร่วมมือกันค่อนข้างยาก” “ขาดภาควิชาการร่วมทางธุรกิจ” และ “ต่างคนต่างทำ” เป็นต้น

อภิปรายผล

การออกแบบทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบของท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต โดยสามารถสรุปลักษณะการออกแบบได้ 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปา และปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบตกแต่งภายในสถาปัตยกรรมธุรกิจสปา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบของธุรกิจสปา มี 4 องค์ประกอบ คือ

1.1 หน้าที่ใช้งานเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ สมบัติ ประจัญสานต์, ดนัย นิลสกุล, และจักรกริช พรหมราษฎร์ (2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อสภาพและการจัดการภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยวของเจ้าบ้านและผู้มาเยือน โดยศึกษา 3 ภูมิภาคศึกษา คือ ตำบลเขาตอก จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลสวย จังหวัดสุรินทร์ และตำบลจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยได้เสนอมাত্রการส่งเสริมและแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยว คือ การกำหนดขอบเขต กิจกรรม ความสูง ระยะห่าง

มุมมอง รูปแบบ เอกลักษณ์พื้นถิ่น การใช้วัสดุก่อสร้าง สีสนั ที่ส่งเสริมบรรยากาศในการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตอีสานใต้

1.2 อิทธิพลจากวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับ พรพรรณ วีระปรียาภูร (2550) นรินทร์ ทองอรุณ (2553) และ สถาปนา กิตติกุล (2551) โดยจากการวิเคราะห์ผลงานวิจัยทั้งสามเล่มพบว่า การออกแบบสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและบริการจะเน้นไปในทิศทางการออกแบบเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สังคมและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน หรืออิทธิพลของพุทธศาสนากับสถาปัตยกรรม

1.3 อิทธิพลจากธรรมชาติ ที่เน้นการออกแบบที่สัมพันธ์กับธรรมชาติมากที่สุด ทั้งการเลือกใช้วัสดุ การออกแบบด้าน โครงสร้างกายภาพที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติ ตลอดจนการเลือกสถานที่ตั้งใกล้พื้นที่ธรรมชาติ (ธิดาสิริ ภัทรกาญจน์, ม.ป.ป.)

1.4 อิทธิพลจากเจ้าของธุรกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความชอบส่วนบุคคลที่อาจสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยลักษณะดังกล่าวมักพบในธุรกิจสถาที่เป็นธุรกิจแบบเจ้าของคนเดียว

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบตกแต่งภายในสถาปัตยกรรมธุรกิจสถา

ปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบตกแต่งภายในสถาปัตยกรรมธุรกิจสถา มี 7 องค์ประกอบ คือ

2.1 อิทธิพลขีโนยูโรเปียน ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติพงษ์ เทพจิตร (ม.ป.ป.) ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตึกเก่าสไตล์ขีโนยูโรเปียนที่ควรได้รับการอนุรักษ์ในฝั่งอันดามัน นับเป็นส่วนหนึ่งของกลิ่นอายที่มีมูลค่าดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการ

2.2 ปัจจัยทางความรู้สึกและจิตวิทยา จากการศึกษาพบว่าลักษณะการตกแต่งของธุรกิจสถาเน้นองค์ประกอบด้านการสร้างความรู้สึก โดยเน้นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างกาย ความคิด จิตใจ และจิตวิญญาณ เช่น การใช้กลิ่นจากพืชพันธุ์ทางธรรมชาติ รูปภาพ ดอกไม้ ต้นไม้ และวัสดุท้องถิ่น เช่น ผ้าบาติก ผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น

2.3 ปัจจัยความเชื่อและฮวงจุ้ย การตกแต่งของธุรกิจสถาได้รับอิทธิพลศาสตร์ความเชื่อจากประเทศจีนหรือที่หรือรู้จักกันว่าฮวงจุ้ย ซึ่งหมายถึงศาสตร์และศิลป์ของชาวจีนโบราณในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจและนิยมนำมาใช้กับการประกอบธุรกิจ เช่น การสร้างสระน้ำ ตำแหน่งที่วางน้ำพุ เป็นต้น โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ชูพงษ์ ทองคำสมุทร (2555) ที่กล่าวว่า การก่อสร้างสถาปัตยกรรมในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันอาจขัดแย้งหรือสอดคล้องกับหลักของเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ โดยสาเหตุมาจากสภาพพื้นที่ สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากจังหวัดภูเก็ตมีร่องรอยอารยธรรมอาณาจักรมอญและวิถีชีวิตแบบชาวจีนอยู่มาก สำนักงานจังหวัดภูเก็ต (2560) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะประชากรท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ตว่าประกอบไปด้วยคนไทยเชื้อสายจีนมากถึงร้อยละ 30 ด้วยเหตุนี้ฮวงจุ้ยจึงถือเป็นแนวปฏิบัติทางการก่อสร้างและออกแบบทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจการค้าในจังหวัดภูเก็ต รวมถึงธุรกิจสถาด้วย

2.4 ปัจจัยความเป็นธรรมชาติ ธุรกิจสถาให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เข้ากับธรรมชาติและเน้นการสร้างบรรยากาศและความรู้สึกให้มีกลิ่นอายของธรรมชาติมากที่สุด เช่น

การใช้สวนและต้นไม้ในแบบสถาปัตยกรรม การใช้ไม้และสาขาน้ำในการสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การใช้ดอกไม้ในการสร้างความงามทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทิวทัศน์ในบริเวณใกล้เคียง เช่น ทراسات เคา ลากูน และสวน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2546) ที่กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมจากธรรมชาติเป็นตัวกำหนดลักษณะสถาปัตยกรรมในการออกแบบอาคาร ทั้งนี้ ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสภาพแวดล้อมที่ดีควรสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเสมอ

2.5 ปัจจัยด้านองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม ธุรกิจสถาปนิกการใช่วัสดุพื้นบ้านภาคใต้ เช่น ฝ้ายดิบ และฝ้ายป่าแกะปักลายภาพศิลปะไทย ตัวเลขไทย แนวคิดทางพุทธศาสนา รวมถึงอิทธิพลวิถีชีวิตชาวจีน ซึ่งเห็นได้จากการออกแบบสไตล์ชิโนยูโรเปียนของธุรกิจในหลายแห่ง ทั้งนี้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ เลอสม สถาปนิก (2555) ที่ศึกษาอิทธิพลของศาสนาต่อสถาปัตยกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เจดีย์ พระพุทธรูป ธรรมจักร และเนื้อเรื่องตามพระไตรปิฎก เป็นต้น และ ปิงคส์สวัสดิ์ อมระนันท์ (2545) ที่ให้ความสำคัญกับอิทธิพลวิถีชีวิตของท้องถิ่นกับสถาปัตยกรรม เช่น อารยธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต เป็นต้น

2.6 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ธุรกิจสถาปนิกการใช่วัสดุในการก่อสร้างและการออกแบบไม้ ชับซ้อนเหมือนกับอาคารทั่วไป ทั้งนี้ องค์ประกอบทางเทคโนโลยีที่พบมากที่สุดในการออกแบบคือ การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและวัสดุตกแต่ง เช่น วัสดุที่ป้องกันและระบายความร้อน กระจกสี กระจกเคลือบสี กระจกใส เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่ายังพบการใช้องค์ประกอบทางเทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดพลังงานและลดภาวะโลกร้อน ตลอดจนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมน้อยในธุรกิจสถาปนิก ซึ่งเทคโนโลยีดังกล่าวควรได้รับความสนใจมากขึ้นในสภาวะแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ ชงชัย โรจนกันท์ (2553) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติวิชาชีพสถาปนิกกับวิกฤตภูมิอากาศโลก ซึ่งเสนอรูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อลดผลกระทบสภาพภูมิอากาศโดยการหลีกเลี่ยงสถาปัตยกรรมที่สร้างง่าย ต้นทุนต่ำ แต่เน้นการออกแบบอาคารที่ประหยัดพลังงานและใช้วัสดุก่อสร้างที่มีประสิทธิภาพสูง อำนวยความสะดวกต่อความพยายามในการแก้ปัญหาโลกร้อน ทั้งนี้ การใช้พื้นที่สีเขียวควรรวมถึงการจัดวางพื้นที่พืชพรรณต่างถิ่นเข้ามาปลูกและประดับ ซึ่งสร้างผลกระทบต่อสมดุลของพืชพรรณเดิม การออกแบบควรมีความรู้ด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และควรปรับแนวคิดในการออกแบบเพื่อรองรับผลกระทบที่คาดว่าจะรุนแรงขึ้นในอนาคต

2.7 ปัจจัยด้านความงาม ธุรกิจสถาปนิกการใช้องค์ประกอบทางความงามที่หลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเจ้าของกิจการ วัตถุประสงค์ และสถานที่ตั้งของธุรกิจ ทั้งนี้ สามารถจำแนกจากผลการศึกษาได้ 2 องค์ประกอบทางความงามของธุรกิจสถาปนิก คือ 1) ความสวยเก๋ (Stylish) และ 2) ความโดดเด่นเฉพาะตัว (Signature) ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดทางการตลาดที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์เฉพาะตัวเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน (สุชนัน เมธิโยธิน, ม.ป.ป.)

องค์ประกอบสำคัญที่ได้จากการศึกษา คือ องค์ประกอบทางความรู้สึก ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของลักษณะเพิ่มเติมอีก 5 ลักษณะ คือ 1) ความสงบ (Serenity) 2) ความสะอาด (Sanitation)

3) ความสบาย (Soothing) 4) ความปลอดภัย (Safety) และ 5) การเข้าถึงธรรมชาติ (Setting) ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญของความสงบ ความสบาย และความสะอาดของธุรกิจท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2555)

ในภาพรวมด้านการออกแบบและก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตพบว่าความร่วมมือในด้านการสร้างอัตลักษณ์และลักษณะเด่นร่วมกันยังมีน้อย การประกอบธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตเป็นการบริหารจัดการในภาวะที่มีการแข่งขันสูง ความร่วมมือทางการค้ายังมีน้อย ในขณะเดียวกันธุรกิจสปายังเผชิญกับเงื่อนไขทางกฎหมายในลักษณะต่างๆ ตลอดจนปัญหาการขาดแคลน และการโยกย้ายแรงงานฝีมือของธุรกิจสปาเป็นจำนวนมากอีกด้วย ทั้งนี้ พบว่า ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตที่ไม่ได้จัดตั้งอย่างถูกกฎหมายมีมากกว่าที่จัดตั้งอย่างถูกกฎหมาย เป็นเหตุผลให้เกิดความร่วมมือทางธุรกิจน้อย ส่งผลต่อความหลากหลายในงานบริการ มาตรฐาน ตลอดจนการออกแบบทางสถาปัตยกรรมด้วย ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นถึงการขาดความเชื่อมโยงของธุรกิจสปาในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศที่พบปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างธุรกิจการท่องเที่ยวในหลายลักษณะ อันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของธุรกิจและแหล่งท่องเที่ยวนั้น (อรไท ครุฑเวโซ, นิตินันท์ ทนน้ำ, วรพจน์ ศรีสุข, และ พฤติยาพร มณีรัตน์, 2554; Lamoureux, 2011) ผลการศึกษายังค้นพบว่ามีควมสับสนในอัตลักษณ์และลักษณะเด่นของจังหวัดภูเก็ต เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ตลอดจนยังขาดการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ตที่เด่นชัด โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากกว่าการศึกษาอัตลักษณ์ตัวตนของจังหวัด รวมไปถึงการอนุรักษ์ และทำนุบำรุงมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้หมายถึงรวมถึงมรดกทางสถาปัตยกรรมของจังหวัดภูเก็ต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธงชัย โรจนกันันธ์ (2553) ที่ค้นพบว่าเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวอาจส่งผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมรดกทางสถาปัตยกรรมของพื้นที่ การขาดแคลนการศึกษาด้านอัตลักษณ์และลักษณะเด่นทางศิลปวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายของอารยธรรมในจังหวัดภูเก็ต จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานเจ้าภาพเพื่อการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของตน เพราะมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้คือสัญลักษณ์ที่ผู้คนในสังคมมีคุณภาพ มีสติปัญญา มีศีลธรรม และมีความภูมิใจในความเป็นชาติบ้านเมืองของตน

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

จากผลการศึกษาผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมลักษณะเด่นทางกายภาพของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตเพื่อต่อยอดภาพลักษณ์และสร้างการจดจำ โดยแบ่งเป็นข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับด้านโครงสร้างตามหน้าที่ของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางธรรมชาติ

การออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปา ควรเน้นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้านภูมิอากาศ ให้เป็นตัวกำหนด โครงสร้างทางกายภาพของอาคาร ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงอุณหภูมิ ปริมาณฝน ลักษณะพืชพรรณ และลักษณะดิน เพื่อให้สถาปัตยกรรมเชิงโครงสร้างสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศของพื้นที่ ทั้งนี้ ให้นเน้น การเข้าถึงธรรมชาติเพื่อให้เกิดความผ่อนคลายในการใช้บริการธุรกิจสปา

2. องค์ประกอบทางกายภาพ

งานสถาปัตยกรรมผู้ออกแบบจำเป็นต้องพิจารณาสัดส่วนและพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งจะเป็นสิ่ง กำหนดที่ว่าง และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการใช้ประโยชน์พื้นที่ของธุรกิจนั้น ๆ โดยในธุรกิจสปาควร ให้ความสำคัญกับที่ว่าง ขนาด ความสมดุลย์ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เน้นการผ่อนคลาย โดยเฉพาะในห้องนวด ทั้งนี้ ควรศึกษาความต้องการทางวัฒนธรรม เพื่อป้องกันความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

3. องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

การออกแบบธุรกิจสปาควรพิจารณาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ รวมไปถึงที่ตั้ง ที่ดิน และระบบสาธารณูปโภค เช่น การออกแบบให้สอดคล้องกับ เรื่องราว ความเชื่อ และอารยธรรมฝั่งอันดามันของจังหวัดภูเก็ต การเลือกใช้สี และวัสดุที่สื่อถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมน้อยที่สุด

4. องค์ประกอบทางเทคโนโลยี

การออกแบบสถาปัตยกรรมสำหรับ โครงสร้างตามหน้าที่ของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตควรคำนึง ถึงเทคโนโลยีการก่อสร้างและระบบวิศวกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเลือกใช้วัสดุก่อสร้าง และวัสดุตกแต่งที่มี ประสิทธิภาพ รวมไปถึงความสอดคล้องกับพื้นที่ และงบประมาณในการก่อสร้าง โดยองค์ประกอบทาง เทคโนโลยีที่สำคัญในธุรกิจสปา คือ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการตกแต่งและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริการ ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น วัสดุประหยัดพลังงาน และลดภาวะโลกร้อน เป็นต้น

5. องค์ประกอบทางความงาม

การสร้าง ความงามให้กับ โครงสร้างตามหน้าที่ของธุรกิจสปาเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้ออกแบบจึงควร สร้างความดึงดูดและความรู้สึกสัมผัสและสอดคล้องประสานด้วยการยึดหลักพื้นฐานทางศิลปะ เช่น สี เส้น และ จุด เป็นต้น ทั้งนี้ ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตควรให้ความสำคัญกับศิลปะ และความงามเฉพาะถิ่นของภาคใต้ ซึ่งเน้นศิลปะที่แสดงถึงความมั่นคงแข็งแรงและความงามประณีตเข้าไว้ด้วยกัน โดยศิลปะที่มีอิทธิพล มากที่สุด เช่น ชินยูโรเปียน และศิลปะภาคใต้ (บาติก ปาเต๊ะ หนังตะลุง และ โนรา) เป็นต้น

สำหรับด้านความรู้สึกของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางธรรมชาติ

การออกแบบสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาควรสร้างความรู้สึกให้สะท้อนความเป็นภูเก็ที่ฉายภาพ ทะเล ชายฝั่ง ทราย หิน น้ำ พืชพรรณและดอกไม้เขตร้อน และประกอบไปด้วยองค์ประกอบภูเก็ที่ เช่น สถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน ลวดลายจีน ลายผีเสื้อ และค้างคาว เป็นต้น

2. องค์ประกอบทางกายภาพ

งานสถาปัตยกรรมเพื่อธุรกิจสปา ผู้ออกแบบควรสร้างความรู้สึกผ่อนคลายและใกล้ชิดธรรมชาติให้มากที่สุด โดยเน้นที่ว่าง ระบาย และอุณหภูมิให้เกิดการรับรู้ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส โดยอาศัยกระจก ฝ้าบาน มู่ลี่ ฉาก น้ำมันหอมระเหย สมุนไพร ใบไม้ และดอกไม้

3. องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

การออกแบบธุรกิจสปาในด้านความรู้สึกในองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมควรเน้นกลิ่นอายของอันดามันและอารยธรรมอันดามัน เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติ การใช้ผ้าบาติก การใช้ผ้าโสร่ง ฝ้าปาเต๊ะ รูปภาพที่แสดงถึงลักษณะเด่นของภาคใต้ ตลอดจนลักษณะเด่นของจินตสมมานานิคม เช่น ชุมทางเดิน และกระเบื้อง เป็นต้น

4. องค์ประกอบทางเทคโนโลยี

ควรใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุก่อสร้างที่ส่งเสริมลักษณะเด่นของท้องถิ่นและเปิดรับธรรมชาติให้ได้มากที่สุด เช่น การใช้ไม้ เรือไม้ และกระจก เป็นต้น ที่ส่งเสริมบรรยากาศท้องถิ่นและธรรมชาติของอันดามัน ตลอดจนการพัฒนาทำนองดนตรีจากเทคโนโลยี เพื่อสร้างความรู้สึกผ่อนคลายให้กับผู้ใช้บริการ

5. องค์ประกอบทางความงาม

การสร้างความงามให้ธุรกิจสปาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตอาจขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจ้าของธุรกิจและเป้าหมายของหน่วยงาน ดังนั้น จึงควรเลือกการสร้างความงามโดยสร้างการรับรู้ด้วยแนวคิดที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ หมายถึงหนึ่งธุรกิจหนึ่งแนวคิด หรือหลายแนวคิดก็ได้ แต่ควรเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการรับรู้ลักษณะเด่นของจังหวัดภูเก็ต เช่น ประวัติศาสตร์ อารยธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี วิถีชีวิตของจังหวัดภูเก็ต ท้องทะเลอันดามัน และท้องถิ่นภาคใต้ เป็นต้น

6. องค์ประกอบทางความรู้สึก

การออกแบบธุรกิจสปา นอกเหนือจากการออกแบบเพื่อให้เกิดการใช้งานตามหน้าที่แล้ว ผู้ออกแบบควรทำความเข้าใจว่างานสถาปัตยกรรมไม่ได้เน้นความสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่เน้นการสร้างความรู้สึกผ่อนคลายและเข้าถึงธรรมชาติด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยใช้แนวคิดผสมผสานกับหลักเทคนิคและศิลปะเพื่อให้งานสถาปัตยกรรมสร้างความรู้สึกกับผู้ใช้บริการสปาไม่ต่ำกว่า 5S คือ 1) ความสงบ 2) ความสะอาด 3) ความสบาย 4) ความปลอดภัย และ 5) การเข้าถึงธรรมชาติ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 งานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการตระหนักรู้ หรือการรับรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมของนักท่องเที่ยวในเชิงปริมาณเพื่อหาค่าทางสถิติสนับสนุนการศึกษาในครั้งต่อไป

2.2 ควรศึกษาโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของธุรกิจสปาที่แตกต่างกัน เช่น ธุรกิจสปาในตึกแถว ในอาคาร และในบ้านเดี่ยวสมัยใหม่ เป็นต้น

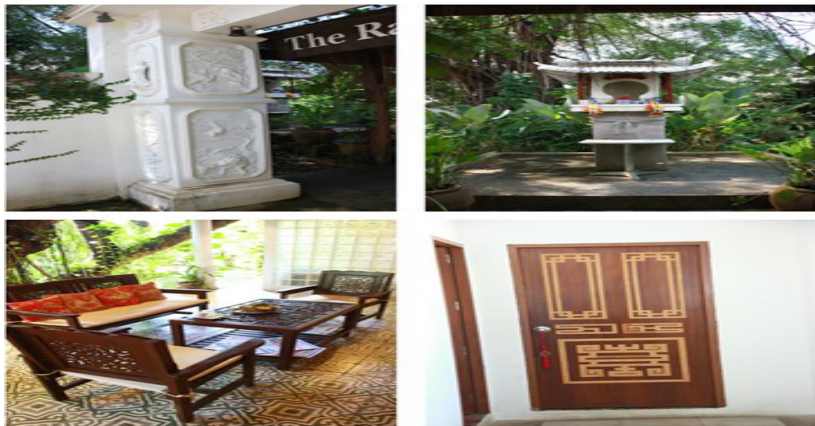
2.3 การวิจัยครั้งต่อไปควรการออกแบบ และวางแผนผังของธุรกิจสปาอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบงานวิจัย

การออกแบบตามหน้าที่
ของลักษณะงานสปา

การออกแบบโดยได้รับ
อิทธิพลจาก
สถาปัตยกรรมแบบ
จีนยุโรปเปียน

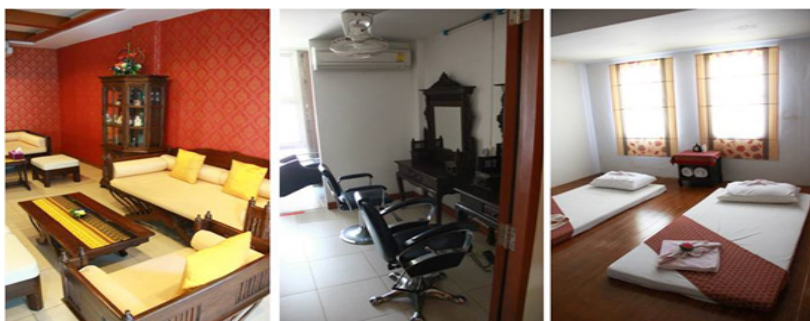
การออกแบบตาม
วัฒนธรรมไทยและ
เรือนไม้

การออกแบบเน้นความ
เป็นธรรมชาติ

การออกแบบตามความ
ต้องการของเจ้าของ
หรือผู้ลงทุน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2555). *แผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์พัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2555 - 2559*. กรุงเทพฯ: กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- _____. (2560). *แผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์พัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ปี พ.ศ. 2560 - 2564*. กรุงเทพฯ: กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. (2558). *พลังนวัตกรรมสู่ความเป็นเลิศธุรกิจไทย. ดัชนีสายปลายทางธุรกิจ*, 7(31), 6-9.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2547). *คู่มือผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). *Tourism situation. TAT Review*, 2 (เมษายน - มิถุนายน), 18-25.
- กิตติพงษ์ เทพจิตรรา. (ม.ป.ป.). *ปัญหาการอนุรักษ์ด้านสถาปัตยกรรมในพื้นที่ฝั่งอันดามันท่ามกลางกระแสการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*. จาก <http://www2.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9540000102325>
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2546). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูพงษ์ ทองคำสมุทร. (2555). *ห่วงใยกับการออกแบบสถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย โรจนกนนท์. (2553). *วิกฤติภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงกับการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม*. จาก <http://services.dpt.go.th>

- ชิตาสิริ ภัทรากาญจน์. (ม.ป.ป.). การประยุกต์รูปทรงธรรมชาติในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม. จาก www.ghbhomecenter.com/journal/download.php?file
- นภารัตน์ ศรีละพันธ์. (2554). *เขตการค้าเสรีอาเซียนไทย-จีน: ธุรกิจสปา / ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสปาเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร ทองอรุณ. (2553). *การจัดการองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมในสภาพแวดล้อมเสมือนของมรดกโลก อยู่ชยาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปิงคส์สวัสดิ์ อัมระนันท์. (2545). *สไตส์อันดามัน อารยธรรมคาบสมุทรมลายู*. กรุงเทพฯ: ก้าวคอมมิวนิเคทีฟ จำกัด.
- พรพรรณ วีระปริยากร. (2550). *แนวทางการออกแบบและการบริหารจัดการงานสถาปัตยกรรมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เลอสม สถาปิตานนท์. (2555). *องค์ประกอบ: สถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2536). *พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม อดีตปัจจุบัน และอนาคต*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม.
- สถาบันพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2551). *สรุปข้อมูลธุรกิจสปา 2551*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาธุรกิจการค้ากระทรวงพาณิชย์.
- สถาปนา กิตติกุล. (2551). *พุทธศาสนภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมคิด จิระทัศนกุล. (2533). *พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- สมบัติ ประจัญสานต์, ดนัย นิลสกุล, และ จักรกริช พรหมราษฎร์. (2551). *แนวทางการจัดการภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้ (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานจังหวัดภูเก็ต. (2560). *แผนพัฒนาจังหวัดภูเก็ต (พ.ศ. 2557-2560) ฉบับทบทวนใหม่ (รอบปี พ.ศ. 2560)*. ภูเก็ต: สำนักงานจังหวัดภูเก็ต กระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2536). *เรือนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- สุชนนี เมธิโยธิน. (ม.ป.ป.). *กลยุทธ์เพื่อการแข่งขัน*. จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/july_sep_12/pdf/aw17.pdf
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุวิทย์ เจริญศุกุล. (2521). *องค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.

-
- อรไท ครุฑเวโช, นิตติพงษ์ หน่น้ำ, วรพจน์ ศรีสุข, และ พฤติยาพร มณีรัตน์. (2554). *โครงการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดภูเก็ต กรณีศึกษาชุมชนบ้านคอเอน และชุมชนบ้านลิพอนหัวหาร-บ่อแร่*. ภูเก็ต: องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต.
- Hall, M. C. (2008). *Tourism planning: Policies, processes and relationships* (2nd ed.). Harlow: Pearson Education Limited.
- Lamoureux, K. M. (2011). *Success factors of cross-sector volunteer tourism partnerships involving U.S. federal land agencies* (Doctoral dissertation). The George Washington University, DC.
- The International Spa Association. (2013). *ประเภทของสปา*. Retrieved from <http://www.experienceispa.com>

ประเพณีแซนโฎนตา: วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัด สุรินทร์

Donta: A Cultural Preservation of the Khmer People in Surin Province

ยโสธารา สิริภาประภากร^{1*}

Yasothara Siripaphapagon^{1*}

Abstract

The traditional Donta of Thai-Khmer people in Surin Province is as that of Thai-Khmer people who live in the south area of the Northeast (Isan). Both share similarities in several aspects. They believe in the spirits of ancestors and that the world of the dead would open and allow the passing ancestors to receive merit offered by their living ancestors at home. The spirits may feel tired after such a long journey home. Therefore, Thai-Khmer people's basic assumption of the belief goes that they shall organize a religious ritual regarding welcoming the ancestors home. The ritual involves serving several kinds of food and offering cloth, and performing Buddhist ritual of merit-making.

The Donta ritual is observed during the tenth month of the year and has been practiced since ancient times. It is a preservation of their main culture which has been promoted lately. The ritual builds relationships among family and relatives and honors the deceased. When outsiders witness the Donta tradition, they felt satisfied with such a ritual: Many of them were beaming and joyful. That showed the sincere interest of nonlocals in the local tradition. According to Thai-Khmer people, the ritual is important and the practice preserves local wisdom inherited from their ancestors.

Keywords: *donta, cultural preservation, Thai-Khmer people*

¹ สำนักงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ 2 จังหวัดสุรินทร์ วัดป่าไชยราษฎร์ ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000

* ผู้ให้การติดต่อ (corresponding e-mail: Ton_Samroeng@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 7 มีนาคม 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2561

บทคัดย่อ

ประเพณีแหวนโขนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานตอนใต้ โดยมีลักษณะความเชื่อพิธีกรรมคล้ายคลึงกันอยู่ ประเพณีแหวนโขนตามีความเชื่อ ต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าทางยมโลกจะเปิดให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษนี้มารับส่วนบุญกับลูกหลาน ดังนั้น การเดินทางมานั้นอาจเหนื่อยล้ามาก ฐานคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรจะจัดพิธีกรรมรับดวง วิญญาณบรรพบุรุษด้วยการจัดเครื่องเช่น ไหว้ด้วยอาหารคาวหวาน เสื้อผ้า และมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ เกี่ยวข้องกับประเพณีนี้ คือ การทำบุญอุทิศให้แก่ดวงวิญญาณโดยมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธด้วย วัฒนธรรม ประเพณีแหวนโขนตาที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ เป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่สำคัญ ที่ยังคงปฏิบัติกันมาจนถึง ปัจจุบัน เป็นคุณค่าในการส่งเสริมความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง และยังเป็นการรักษาถึงบุญคุณ ของบุพการี แม้จะล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อกตเวที พิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นปรากฏการณ์ ที่สามารถเห็นได้ทุก ๆ ปีในช่วงเดือนสิบ เมื่อคนต่างถิ่นได้มาพบเห็นประเพณีแหวนโขนตาก็เกิดความประทับใจ ในงานบุญดังกล่าว คือ สภาพที่คนทั้งหลาย มีความยิ้มแย้มแจ่มใสรื่นเริง ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อคนต่างถิ่น อย่างจริงจัง เพราะชาวไทยเชื้อสายเขมร ถือว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ก็ต้องทำให้บรรพชนของตนเอง จึงสมควรที่จะ อนุรักษย์ให้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบไป

คำสำคัญ: แขน โขนตา, อนุรักษย์, วัฒนธรรมประเพณี, ชาวไทยเขมร

บทนำ

ประเพณีแหวนโขนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร มีฐานความเชื่อที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ซึ่งมีส่วน สัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สัมพันธ์กับความเชื่อท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้ว จะมีความคล้ายคลึงกันกับพิธีกรรมอื่น ๆ ของผู้คนแถบอีสานใต้ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ชาวไทยเชื้อสายเขมร มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ภาษาที่ใช้เป็นภาษา ในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลัก คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือศ็อยู่ 3 ประเภท คือ ศ็ดาจะสร็อ (ศ็ประจำ หมู่บ้าน) ศ็พระภูมิ (ศ็ประจำบ้าน) และศ็บรรพบุรุษ ชาวบ้านจะประกอบพิธีใด ๆ ก็จะต้องบอกกล่าวให้ศ็เหล่านี้ ได้รับทราบเสมอ (พิธีศักดิ์วัจฉัตร, 2530) ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีการบูชาบรรพบุรุษเหมือนกัน โดยความเชื่อ ถือว่าบรรพบุรุษจะมาในรูปร่างของ กูตศ็วิญญาณ เมื่อถึงวันปล่อยศ็มาจากยมโลก วิญญาณบรรพบุรุษจะ ถูกปล่อยมารับส่วนบุญในช่วงวันสารทโขนตา หรือ ประเพณีแหวนโขนตา หมู่ญาติพี่น้อง พ่อแม่ ครอบครัว เครือญาติก็จะทำกรบูชาศ็บรรพบุรุษของตน โดยมีกรเตรียมเครื่องเช่น ไหว้อาติ ไก่ย่าง ปลาอย่าง เสื้อผ้า ผ้าถุง สไบ ข้าวสุก ขนมหวาน น้ำเปล่า น้ำส้ม และเหล้า อาจเป็นเหล้าสาโท หรือ เหล้า 40 ดีกรี ขนม นม เนย อาหารหวานคาว ประเพณีแหวนโขนตามีขึ้นตามธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา การบูชา ศ็บรรพบุรุษเชื่อตามกันมาตั้งแต่โบราณว่าคนที่ตายไปแล้วไม่ได้ตายจริงตายแต่เพียงร่างกายเท่านั้น แต่จิต- วิญญาณยังคงอยู่ จะไปอยู่ในภูมิเกิดเป็นอะไรนั้นก็แล้วแต่กรรมที่เขาได้ทำไว้ การบูชาศ็บรรพบุรุษจะเน้น

ไปในเรื่องการนับถือในเรื่องผีสามเทวดาที่ได้อบรมพร้าสอนมาไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอนของพระศาสนามารวมถึงหลักของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นภายิตที่ว่า ความกตัญญูกตเวทิตาเป็นเครื่องหมายของคนดี

เพ็ญศรี คุ้ม, ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปิยนาด บุญนาค และวารภรณ์ ทินานนท์(2536) ได้กล่าวถึง ผีบรรพบุรุษ อันได้แก่ วิญญาณของ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้ว ยังเป็นสัมภเวสีแสวงหาที่เกิดเที่ยวไป ๆ มา ๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานและมาดูแลสุขทุกข์ คุ่มครองบ้านเรือน เพื่อลูกหลานได้รับความผาสุก ช่วยให้การวงศ์สกุลเจริญรุ่งเรือง ธรรมเนียมจีนมีพิธีวันตรุษจีน คือ ไหว้เซ่นสังเวยผีวิญญาณพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว เหตุนี้คนอีสานจึงมีความเชื่อเช่น ไหว้ผีบ้านผีเรือนกันมาตั้งแต่เทศกาลตรุษสารท จึงทำบุญตรุษสารท อุทิศบุญกุศลไปถึงผีวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งยังเป็นสัมภเวสีจะได้รับส่วนกองบุญของลูกหลาน เมื่อได้รับแล้วจะมีความปลาบปลื้มดีใจ เรียกว่า ประเพณีส่งข้าวเสต หรือ เปรต

ประเพณีแซนโถงตา เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ ในแถบอีสานใต้ และได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ประเพณีแซนโถงตาเป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความเมตตากรุณา และความผูกพันที่เกิดขึ้นของสมาชิกทุกคนในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน สังคมที่มีความเชื่อและถือปฏิบัติมาแต่ละท้องถิ่น ในช่วงเวลาประเพณีแซนโถงตานี้จะประกอบพิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปีเมื่อถึงเวลานี้ ครอบครัว ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่ได้เดินทางไปประกอบอาชีพ การงานที่อื่นหรือไปตั้งถิ่นฐานในแห่งหนตำบลใด เมื่อถึงคราวประเพณีแซนโถงตาจะรู้ได้โดยสายเลือด จะเดินทางมาร่วมเครือญาติพี่น้องกัน เพื่อทำพิธีแซนโถงตา (สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์, 2553) ประเพณีแซนโถงตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อที่ได้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ และชาวไทยเขมรยังคงรักษา ประเพณีนี้ไว้จนถึงปัจจุบัน บ่อเกิดความเชื่อหนึ่งที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เกิดจากความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาช้านาน จนมีผลกับพฤติกรรมและความคิดของมนุษย์ในยุคต่อมา โดยเชื่อกันว่า “เมื่อมนุษย์ตายแล้ว มีสิ่งหนึ่ง คือ วิญญาณหาได้ตายไปด้วยไม่ ยังคงสภาพเป็นอยู่ บรรดาลูกหลานของผู้ตาย ต้องจัดอาหารเช่น ไหว้วิญญาณ เพราะวิญญาณยังคงอย่านวยความสุขความทุกข์แก่ครอบครัวได้ ทำให้ลูกหลานเกิดความเกรงกลัว ต้องหาเครื่องเซ่นสังเวยเพื่อให้ดวงวิญญาณเกิดความโปรดปราน ตามที่ตนเห็นว่าดวงวิญญาณจะชอบ” (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), 2548) ความเชื่อเหล่านี้เองเป็นเหตุให้เกิด ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในยุคต่อมา ประเพณี คือ “สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนกลายเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ความหมายของประเพณีแซนโถงตา

คำว่า โถงตา เป็นคำผสมมาจาก 2 คำ คือ โถง แปลว่า ขยาย และคำว่า ตา แปลว่า ตา และเมื่อนำ 2 คำนี้มาผสมกัน จะมีความหมายโดยรวม แปลว่า บรรพบุรุษ ดังนั้น คำว่า โถงตา จึงหมายความว่า การเซ่นไหว้ ขยาย ตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ นั่นเอง ประเพณีแซนโถงตานี้กระทำขึ้นในเดือน 10 นับตามแบบจันทรคติ โดยจะตรงกับเดือนกันยายนของทุกปี และมีคำศัพท์ที่สำคัญที่ใช้ในที่นี้คือ คำว่า

เบ็ฉนั้ ซึ่งคำว่า เบ็ฉนั้ นี้มี 2 ความหมาย ในภาษาเขมร ความหมายหนึ่ง หมายถึง ชื่อเรียกช่วงเทศกาลงานบุญ และอีกความหมายหนึ่งคือ คำว่า เบ็ฉนั้ นี้ มาจากคำภาษาบาลีว่า ปิณณะ (มูลนิธิภูมิพ โลกิกกุ, 2531) แปลว่า ก้อนข้าว โดยทั้ง 2 ความหมายมีความสำคัญในประเพณีแซน โฉนตา โดยความหมายที่ปรากฏจะใช้แตกต่างกันไปในแต่ละบริบท (สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์, 2549) ในหนังสือของบรรพต เปรมชู กล่าวไว้ว่าประเพณีแซน โฉนตาของชาวอีสานตอนใต้ จะมีขึ้นเมื่อถึงเทศกาลเดือน 10 ระหว่างแรม 14 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ชาวอีสานตอนใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) จะมีประเพณีรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คำว่า โฉนตา เป็นภาษาเขมรมาจากคำว่า จิโตน ซึ่งแปลว่า โคตร เห่ง้า หรือ วงศ์สกุล คำว่า ตา ในที่นี้หมายถึง โคตร วงศาณาญาติทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือล่วงลับไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อเอาคำสองคำมารวมกันเป็น โฉนตา จึงหมายถึง พิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษอย่างหนึ่งที่วงศาณาญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำการบูชาบวงสรวงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วทั้ง โคตรทั้งเห่ง้า (บรรพต เปรมชู, 2522) ในหนังสือเรื่องของแซมชายฉบับพิเศษของท่าน มงกุฎ แก่นเดียว เห็นว่าหัวใจของบุญทุกบุญในสังคมไทยเขมร จะต้องมีกรเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (แซมขมอจ) บอกปู่ย่าตายายทุกครั้ง ความผูกพันกับปู่ย่าตายาย ความซาบซึ้งในพระคุณของบรรพบุรุษจึงมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และในอดีตคนมีความเชื่อว่าเดือน 10 ยมบาลจะปล่อยให้ผีลงมารับส่วนบุญจากญาติ ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ พวกลูกหลานจะทำการเช่นสรวงบรรพบุรุษในวันแรม 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเรียกว่า โฉนตา (มงกุฎ แก่นเดียว, 2533)

ในงานวิจัยของ ประทีป แจรัมย์ (2535) กล่าวว่า ประเพณีแซน โฉนตา เป็นภาษาเขมร โดยน่าจะมาจากคำว่า จะโตน ซึ่งหมายถึง โคตรตระกูล และตา หมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย และ โคตรตระกูล ของชาวไทยพุทธ เพราะมีความเชื่อที่สัมพันธ์กันเกี่ยวกับนรกสวรรค์และบุญบาป ประเพณีแซน โฉนตา จะจัดกระทำขึ้นเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกในวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 เรียกว่า สารทเล็ก และในช่วงที่สองจะเริ่มในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า สารทใหญ่ ในงานนี้จะมีการทำขนม ข้าวต้ม กระจยาสารท เพื่อนำไปทำบุญที่วัด ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ที่บ้านจะมีการประกอบพิธี แซน โดยเริ่มจากการจุดธูปเทียน ที่ข้าวปลาอาหารที่ได้จัดเตรียมใส่ถาด ให้พี่น้อง บุตรหลานที่มารวมพิธี จะเรียกวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่ล่วงลับให้มารับสิ่งของที่เช่นไหว้ อาหารอีกส่วนหนึ่งจะนำไปไหว้พระภูมิเจ้าที่ อาหารอีกส่วนหนึ่งจะนำไปวางบริเวณรอบ ๆ บ้าน เพราะในช่วงนี้จะมินกชนิดหนึ่งคล้ายนกนางนบ้านมากินบริเวณรอบ ๆ บ้าน ชาวบ้านเรียกกชนิดนี้ว่า สัตว์โตนตา หรือ นกโตนตา ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนแห่งวิญญาณบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่นไหว้ด้วย นอกจากนี้ กระจยาสารท ขนมข้าวต้ม และอาหารต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนำไปทำบุญที่วัด ส่วนหนึ่งที่เหลือหรือ หกเรียรดที่วัด ชาวบ้านจะนำติดตัวมาจำนวนเล็กน้อยเพื่อนำไปทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ การทำนา กล่าวคือ กระจยาสารท ขนมข้าวต้ม ดังกล่าวไปหว่านลงนาข้าว พิธีนี้เรียกว่า “สะปะบายเบ็ฉนั้” หมายความว่า หว่านข้าวกระจยาสารท เชื่อว่าข้าวในนาคำลังตั้งท้องและข้าวเป็นตัวแทนของแม่โพสพ จึงนำข้าวปลาอาหารหวานคาวไปไหว้ แม่โพสพ การแสดงความนับถือเป็นรูปแบบควบคุมให้รู้จักความกตัญญู กตเวทิตีที่มีต่อบรรพบุรุษ เป็นผลทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่เครือญาติ และสังคม (ประทีป แจรัมย์, 2535) ซึ่งประเพณีแซน โฉนตานั้นว่าเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทั้งในระบบครอบครัวและเครือญาติที่ผูกพันกัน (เช่น ศรีสวัสดิ์, 2531)

พระมหาธรรมวงษ์ ธรรมปาโร วัดกลางสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ได้กล่าวถึงประเพณีแซนโถงตาว่าเป็นพิธีที่จัดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในวันแซนโถงตานี้เป็นวันที่ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ ได้แสดงออกถึงความรักความผูกพัน เป็นวันที่ผู้คนเต็มไปด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองที่ชาวบ้านมีต่อกันและคนต่างถิ่นที่นับถือเป็นเสมือนญาติมิตร ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ ถือว่าเป็นวันสำคัญอย่างยิ่ง ถึงแม้จะแห้งแล้งอดยากแร้นแค้นอย่างไรก็ไม่ถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการจัดประเพณีแซนโถงตา จึงทำให้ประเพณีแซนโถงตาเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง (ชื่น ศรีสวัสดิ์, 2531) จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว (วิช ปุณ โภทก, 2536)

ประเพณีแซนโถงตา

ประเพณีแซนโถงตานี้เป็นประเพณีหนึ่งที่ได้ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ เป็นพิธีกรรมและประเพณีที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณต่อบรรพบุรุษ สะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนในแต่ละท้องถิ่น โดยประกอบพิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่ไปประกอบอาชีพการงานที่อื่นหรือไปตั้งถิ่นฐานในแดนใดตำบลไหนไม่ว่าใกล้หรือไกลจะเดินทางมารวมตัวกัน พิธีแซนโถงตาของคนไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การประกอบพิธีกรรมจะจัดขึ้นที่บ้านของผู้อาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูล แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ หัวหน้าผู้อาวุโสสูงสุดในครอบครัวเป็นผู้นำในการประกอบพิธีเช่น ไหว้บ้าน ผู้ร่วมประกอบพิธีประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัว เครือญาติ ที่นับถือสืบบรรพบุรุษเดียวกัน และในระดับชุมชนประกอบพิธีกรรมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน มีผู้นำในการประกอบพิธีเช่น ไหว้ รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือสืบบรรพบุรุษเดียวกันกับพื้นที่นี้ นอกจากนี้จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ประกอบพิธีแล้ว ยังมีผู้รู้ อาทิ มักนายน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และแม้แต่พระสงฆ์ก็สามารถเป็นผู้นำทำพิธีได้ ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธี

เครื่องประกอบที่ใช้ในการเช่น ไหว้ประกอบด้วย เครื่องบูชา ของเช่น ไหว้ ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่น นอกจากนี้ ก็จะทำบายเบ็นท์ (ก้อนข้าว) เพื่อบูชาบรรพบุรุษด้วย ข้าวปลาอาหาร สถานที่ในการประกอบพิธีในครัวเรือนเป็นบ้านของตนเอง ระดับเครือญาติจะใช้บ้านเรือนผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูล และในระดับชุมชน จะใช้เป็นศาลากลางหมู่บ้านในการประกอบพิธี ส่วนวันและเวลาในการประกอบพิธีเป็นวันแรม 14 - 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ประเพณีแซนโถงตากับวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์นั้นมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ จะต้องมีการเช่น ไหว้บอกกล่าวสืบบรรพบุรุษเสมอ ด้านคติความเชื่อชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อในเรื่องสืบบรรพบุรุษมาก ซึ่งเชื่อว่า ผี เป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรม ก็จะถูกสังคมนกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูไม่รู้บุญคุณคน ปล่อยปละ-

ละเลยในหน้าที่ความเป็นลูกหลาน และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุข ความเจริญไม่ได้ การเช่นสรวงบูชาบรรพบุรุษ ท่านก็จะคอยคุ้มครอง ให้พรลูกหลานได้ประสบผลสำเร็จ ในชีวิตมีความสุขความเจริญ นอกจากนี้ ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ ยังเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะบันดาล ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเชื้อสายเขมร ได้อาศัย ความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันนี้เอง เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ลูกหลาน ครอบครัวยุคใหม่ ทำให้ผู้คนโดยส่วนมากมีระเบียบ มีกาลเทศะ มีวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและพึ่งพาอาศัยกัน สิ่งเหล่านี้เกิดจากประเพณีแซน โฌนตาที่เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษอีกทางหนึ่งด้วย

สรุปสาระสำคัญของประเพณีแซน โฌนตา คือ ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อว่าผีวิญญาณของ บรรพบุรุษมีอยู่จริง ไม่ได้จากไปไหน เมื่อถึงเวลาที่จะมาหาลูกหลานในวันสำคัญตามฐานคติของทาง พระพุทธศาสนาว่าวิญญาณต้องไปอยู่ที่ยมโลก หรือโลกแห่งวิญญาณ และอีกนัยหนึ่งของคติความเชื่อ นั้นคือ วิญญาณของบรรพบุรุษนั้นไม่ได้ไปไหนเลยท่านยังสถิตอยู่ในบ้านในหิ้งที่ลูกหลานทำการสักการะบูชา นั้นเอง และยังคอยปกป้องรักษาลูกหลานอยู่ตลอดเวลาและจะคอยให้คุณและโทษเมื่อทำผิด ถ้าทำถูกต้องก็จะ เกิดความเจริญรุ่งเรือง

ฐานคติความเชื่อในประเพณีแซน โฌนตา ของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ประเพณีแซน โฌนตาเป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อที่เกิดขึ้น จากความสัมพันธ์กับวิถีดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใด ก็ตาม เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การบูชาเช่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งพิธีกรรมแต่ละท้องถิ่นบางอย่างก็มี เอกลักษณะเป็นของตัวเอง อาทิ พิธีแซน โฌนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ จะมีเอกลักษณ์ อีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่มีการรักษาแบบดั้งเดิมไว้ เช่น ประเพณีการจัดกระเซอ โฌนตา (กระจาดที่ใส่ของสำหรับเซ่นไหว้) ไปทำพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษของตนเอง และไปทำบุญที่วัด ในท้องถิ่นของตนเอง

ฐานคติของประเพณีแซน โฌนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ ประกอบด้วย

1) คดวงวิญญาณที่ยังวนเวียนรักษาลูกหลาน และบ้านเรือน เชื่อในอำนาจวิญญาณ (วิญญาณนิยม) ฐานคตินี้ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อว่ามิวิญญาณจริงและสามารถให้คุณและโทษได้ เป็นต้น

2) ความเชื่อในเรื่องโลกวิญญาณ (ยมโลก) เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนที่ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว เมื่อ ถึงคราวพญาเมษราชจะปล่อยดวงวิญญาณให้มารับส่วนบุญจากลูกหลาน

3) ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อว่าเป็นปีหนึ่ง ๆ ลูกหลานจำเป็นต้องจัดพิธีบูชา เช่นไหว้บรรพบุรุษ เพื่อให้ท่านได้กินให้อิ่มหนำสำราญ และลูกหลานจะได้มีความสุขเจริญรุ่งเรือง

การเข้าร่วมพิธีแซน โฌนตานั้น ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในระดับครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า

ตายาย ลูกหลาน ส่วนในระดับเครือญาติ ประกอบด้วย ญาติพี่น้องในตระกูล ทั้งฝ่ายที่แต่งงานกับตระกูลอื่น ก็มาร่วมด้วย และในระดับชุมชนก็ประกอบด้วย ชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกัน พิธีแซนโถงตานี้ไม่ว่าผู้ใด จะทำงานอยู่ที่ไหน ถิ่นฐานใดก็ตาม เมื่อถึงวันนี้ทุกคนต่างก็ระลึกถึงบุญคุณของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และมีความตั้งใจที่จะมาร่วมงานให้ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุญดังกล่าวเป็นวันรวมญาติของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์

ความเชื่อต่อประเพณีแซนโถงตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อเรื่องผี จึงมีคำพูดที่รู้จักกันดีเกี่ยวกับผี เช่น ผิดผี เสียผี ผีหรือ วิญญาณที่ปรากฏในสังคมไทย จึงมีส่วนในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคมได้ ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีผีที่รู้จักกัน ได้แก่ ครุเมมัวต (ผีวิญญาณที่มาจากฟ้า) ครูกำเน็ด (ผีวิญญาณประจำตัว) เนียะตา (ปู่ย่า ประจำหมู่บ้าน) ประภูมิเสร์ (พระภูมิประจำนา) อาร์กษ (ผีวิญญาณที่รักษาต้นไม้ใหญ่ หนองบึง บ่อ) (ผู้รักษา ป่าเขา) ปรีเย กบาล ปรีาเบย (พรายแปดหัว เทพทางดนตรี ร้องรำ) มนาย ส โนน (ผีปั้นลูกในครรภ์) ทมบ (ผีปอบ) อาย ปรีเยย์ จินร์ มหาจัมปู (แม่แมด) กรองและ (แม่แมดประเภทหนึ่ง) คำบองแดก (แม่แมดอีกประเภทหนึ่ง) ปะกำ (ผีปะกำ) บองบ็อด (ผีฟ้า) โคนกรอก (ผีลูกกรอก) ขมอจ (ผีโหมด เป็นผีชอบเข้าสิงคน) เป็นต้น กล่าวได้ว่าความเชื่อของผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้น ถ้ามีบุคคลสำคัญ เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ในครอบครัวพอดายไปก็จะได้รับความเคารพบูชากราบไหว้มีความเชื่อที่ว่าผีบรรพบุรุษนั้นยังสิงสถิต อยู่ในบ้านเรือน โดยมากผีประเภทนี้จะถูกปฏิบัติจากคนในครอบครัวในตระกูลของตนเอง ในเทศกาล งานแซนโถงตา ก็ต้องตั้งเครื่องเช่นเป็นข้าวปลาอาหารให้ด้วยเสมอ ต้องดูแลไม่ให้บกพร่องเพราะเป็นเหมือนญาติผู้ใหญ่ของครอบครัว (เสถียร โกเศศ, 2549)

ผีบรรพบุรุษ คือ ผีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเองมาแต่อดีต เมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตไป ดวงวิญญาณจะยังคงคอยปกป้องรักษา ดูแลลูกหลานให้มีความปลอดภัยอยู่เสมอ โดยจะสิงสถิตอยู่ใน สถานที่ซึ่งลูกหลานอาศัยอยู่ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้นได้รับอิทธิพล มาจากศาสนาพราหมณ์และวัฒนธรรมของอินเดีย ซึ่งก็ได้เห็นหนทางที่จะทำบุญอุทิศให้ถึง ผีตา ผียาย หรือ ผีบรรพบุรุษ จากตำนานเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีแซนโถงตา

สรุปได้ว่าประเพณีแซนโถงตากับวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีความผูกพัน เกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์จะมีการเซ่นไหว้บอกกล่าว ผีบรรพบุรุษเสมอ การนับถือผี ปู่ ย่า ตา ยาย ผีบ้านเรือน ซึ่งเชื่อว่าผีจะคอยคุ้มครองลูกหลาน โดยพิธี แซนโถงตา เป็นพิธีกรรมที่เด่นที่สุด เพราะเป็นการแสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษนั้น คิดตามไปทุกหนทุกแห่ง จะเห็นได้จากการเซ่นไหว้เวลาจะดื่มสุรา โดยจะรินสุราลงพื้น เรียก ผียายตามาดื่มทุกครั้ง การประกอบพิธีกรรมแซนโถงตาเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของ สังคมชนบทให้รู้จักกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เป็นผลให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่ญาติและสังคมหมู่บ้าน โดยความเชื่อถือนี้อาจจะคงอยู่คู่กับสังคมตลอดไป (สุเมธ คงสวัสดิ์, 2531)

วัสดุสิ่งของที่ใช้ประกอบประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร

มีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์เช่น ไห้ว ในประเพณีแซนโฎนตานี้ประกอบด้วยผลไม้ น้ำหวาน น้ำ เหล้า 40 ดิกรี หรือ สาโท และอาหารคาวหวาน โดยแบ่งเป็นประเภทไว้ดังนี้

1. อาหารคาว ได้แก่ ปลาแห้ง ปลาข่าง หมูข่าง ไก่ข่าง แกงกล้วย ต้มไก่ ลาบหมู ไก่ข่าง
2. อาหารหวาน ได้แก่ ขนม ข้าวต้มมัดด้วยใบมะพร้าว ขนมเทียน ขนมนางเล็ด ขนมโชค (ขนมดอกบัว) ขนมโก๋รด ข้าวกระยาสาร
3. ผลไม้ ได้แก่ มะพร้าวอ่อน กล้วย ส้ม ละมุด พุทรา อุ่น
4. เครื่องดื่ม ได้แก่ น้ำ เหล้าขาว 40 ดิกรี หรือ สาโท น้ำอัดลม เหล้าสี เบียร์ สบาย เป็นต้น
5. อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ เสื้อห้วย ที่นอนแบบพับ หมอน ผ้าขาว ผ้าไหม ผ้าโสร่ง ภากรณ์ต่าง ๆ

พาน รูปเทียน กรวยดอกไม้ 5 คู่ ที่ทำจากใบตองสดม้วนเป็นกรวยแล้วสอดด้วยรูป ความหมายของการจัดกรวย 5 หมายถึง ชั้น 5 หมายถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิคา มารดา ครูบาอาจารย์ ส่วนภาชนะนั้นเอาไว้ใส่เพื่อเช่น ไห้ว และก็จะใส่ด้วยขามลงในลาดเหมือนคนปกติธรรมดา ถ้าเป็นอาหารแห้งก็จะใช้ใบตองเพื่อห่อแล้วจัดใส่เอาไว้ในกระเชอ ร่วมกับพืชผักสวนครัวและผลไม้ ปลาข่าง เนื้อข่าง กระเชอโฎนตา (กระเจาดใส่อาหาร) นี้ใส่อาหาร เช่น ไก่ ปลาข่าง ขนม ข้าวต้มมัด กล้วยสุก เครื่องแกง เช่น พริก ขิง ข่า ตะไคร้ เผือกมัน ต้ม ตอนเย็นเอาไปวัดคู่ กับ “บายเบ็ชท์” (ก่อนข้าวเหนียวปั้น มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 ซม.) เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เอากระเชอโฎนตานี้ไปเทหน้าโบสถ์หรือวิหารให้ผีบรรพบุรุษเพื่อเป็นเสบียงเดินทางกลับ (พระครูโสภณวิบูลย์, 2550)

วัน เวลา ในการประกอบประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร

เวลาในการประกอบพิธีตามประเพณีแซนโฎนตาจะ แบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้ ช่วงที่ 1 เบ็ชท์ตุง (สารทเล็ก) เป็นช่วงระยะเวลาในการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด 8 วัน เริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดสาร) ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ ถึง วันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 จะมีการเช่น ไห้วผีบรรพบุรุษที่บ้านของตนเอง และมีการนำภัตตาหาร ไปถวายพระในตอนเพลและบอกกล่าวให้พระสงฆ์ทราบว่าชาวบ้านพร้อมที่จะเข้าสู่ช่วงเทศกาลบุญ “บุญเลี้ยงพระ” ทำบุญถือศีลและยังเชื่อว่าผลบุญที่เริ่มกระทำในวันนี้จะเป็นสัญญาส่งไปยังพระยายมราช ผู้ดูแลวิญญาณทั้งหลายในโลกให้เตรียมปล่อยวิญญาณเหล่านั้นมายังโลกมนุษย์ การเช่น ไห้วผีบรรพบุรุษนี้จะกระทำในตอนก่อนเที่ยงหรือตอนบ่ายก็ได้ จัดที่ลาน โถงกลางบ้านหรือระเบียบบนบ้านแล้วแต่ความเหมาะสมในแต่ละบ้าน แต่ละบ้าน จะทำขนมข้าวต้ม ข้าวกระยาสาร ข้าวปลาอาหาร พร้อมเหล้าสาโท ต้มไก่ น้ำหวาน และน้ำเปล่า ใส่ลาดนำมารวมกันเพื่อประกอบการเช่น ไห้วเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญไปถึงวิญญาณ ของเหล่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ช่วงที่ 2 เบ็ชท์ทม (สารทใหญ่) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด 7 วัน เริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดสาร) ตั้งแต่วันแรม 9 ค่ำ ถึง วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 และที่สำคัญจะประกอบพิธีวันแรม 14 ค่ำ ช่วงนี้จะมีพิธีเช่น ไห้วตลอดวัน

แต่การรวมญาติเพื่อเซ่นไหว้จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ 16.00-18.00 น. ซึ่งประเพณีแซนโฎน มีระยะเวลายาวนานถึง 15 วัน (อภัยภูงค์ ชมดี, 2553) เวลาเช้า ชาวไทยเขมรสุรินทร์ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดอุทิศ ส่วนกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วแต่อาจมีบางคนอยู่วัดรักษาศีล ฟังเทศน์ เมื่อถึงเวลาใกล้เพลก็เตรียมภัตตาหารไปวัดอีกครั้งหนึ่ง มีห่อข้าวน้อย ห่อข้าวใหญ่ ข้าวสาก และอาหารอื่น ๆ บางแห่งอาจจัดของที่จะถวายเป็นกัณฑ์เทศน์ไปด้วย

คุณค่าของประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์

คุณค่าที่เกิดขึ้นในวันวัฒนธรรมประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ นั้น ถ้าจะกล่าวถึง ในด้านคุณค่าทางจริยศาสตร์ การกระทำที่เกิดขึ้น เป็นการระลึกด้วยใจที่เพื่อแผ่ นึกถึงบุคคลที่เป็นบรรพบุรุษของตนเองและวงศ์ตระกูล คุณค่าที่ประจักษ์มากที่สุด คือ ความกตัญญูทดแทน เป็นผู้ที่รู้คุณรำลึกอยู่เสมอในบุญคุณที่บรรพบุรุษได้ทำมา กตเวทิตานั้นหมายความว่า เมื่อรู้คุณแล้วต้องตอบแทนด้วยในที่นี้ประเพณีแซนโฎนตาเป็นประเพณีที่ลูกหลานทำบุญอุทิศไปให้แก่บรรพบุรุษของตนเอง เป็นเจตนาที่ดี ทั้งต่อบุคคลอื่นและต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ในด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม ชุมชน ครอบครัว บ้านเมืองจะเห็นได้จากการที่บรรดาลูกหลานญาติพี่น้องตั้งใจกลับบ้าน เพื่อมากราบพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ยังมีชีวิตอยู่ และร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงถึงความกตัญญูทดแทนที่มีอยู่ในสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร สิ่งเหล่านี้เป็นผลดีต่อทั้งตนเองและสังคมโดยรวม (สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์, 2549) ประเพณีแซนโฎนตานี้จึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม การควบคุมความประพฤติของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ให้อยู่ในกรอบศีลธรรม ก่อให้เกิดสังคมที่สงบสุข จากเหตุผลดังกล่าว จึงควรมีการนำพิธีกรรมไปใช้ในการพัฒนาสังคม (พระวรศักดิ์ ปัญญาวุธโธ (ภาสดา), 2551) และควรค่าแก่การรักษาให้คงอยู่สืบไป

นอกจากนี้ ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างมาก คือ 1) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มชนเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการจัดกิจกรรม ตามประเพณีแซนโฎนตาในท้องถิ่นที่ได้จัดขึ้น 2) ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ในการทำความดี เช่น เมื่อถึงกำหนดวันแซนโฎนตา หมู่ญาติพี่น้องก็จะมาร่วมกันประกอบพิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษของเขา 3) ก่อให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน 4) ก่อให้เกิดการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม 5) เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะเป็นเทศกาลแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคี ดังจะเห็นได้จากการที่ในพิธีนี้ ชุมชนแต่ละท้องถิ่นจะมาร่วมกันกวนกระยาสารเพื่อนำไปทำบุญ 6) เป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะการที่ชุมชนพุทธแต่ละท้องถิ่นได้พร้อมเพรียงกันไปทำบุญตักบาตรเป็นการให้การบำรุงพระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัด ได้มีกำลังใจที่จะอยู่เพื่อศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วนำมาสั่งสอนให้เป็นผู้ประพฤติตามความเหมาะสม อันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาหรือศาสนาพุทธดำรงอยู่ได้ตราบนานเท่านาน การให้ความเคารพนับถือแก่บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ลูก ๆ หลาน ๆ ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษให้มีการแสดงออกโดยการบูชา เช่นไหว้ และให้แสดงความยำเกรง ถึงแม้ว่าบรรพบุรุษของตระกูลจะตายไปแล้วก็ตาม โดยมีความเชื่อเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษว่าจะยังคงวนเวียน

อยู่เพื่อคอยดูแลปกป้องอันตรายคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ที่กระทำคุณงามความดี และอาจจะลงโทษลูกหลานที่ประพฤติไม่ดีให้ได้รับความทุกข์ยาก มีความเดือดร้อน ไม่มีความสุขในครอบครัว (ภูมิจิต เรื่องเลข, 2548)

คุณค่าด้านจริยธรรม ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรม กฎแห่งศีลธรรม สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2542) จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ผู้มีความเชื่อเรื่องบุญบาป เรื่องกรรม เรื่องผลของกรรมต่างก็ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องความโลภ ความโกรธ ความหลง ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะหากกิเลสทั้งสามอย่างมาครอบงำจิตแล้วก็จะยอมทำให้ชีวิตและจิตใจประสบแต่ความทุกข์

คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญคุณของบุคคลพึงทราบว่าเป็นกตัญญูต่ากตัญญูตานั้นเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุประสบผลวิเศษประการต่าง ๆ เป็นผู้อันสัตบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญ เป็นต้น ทั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายบุคคล 2 จำพวกเหล่านี้หาได้ยากในโลก คือ บุพพการี 1 กตัญญูกตเวที เป็นคุณสมบัติของคนดีและเป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่อง นับถือ เป็นต้น

คุณค่าด้านจิตใจ ในการเช่นไหว้ฝับริบพรุษฝัปุ่ย่า ตายาย รวมทั้งเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหนาสำราญด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้า เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที ตามหลักพระพุทธศาสนา และมีผลทางด้านจิตใจต่อผู้ได้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนี้เป็นอย่างมาก ความสุขใจที่ได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การได้ขอความคุ้มครองจากดวงวิญญาณปู่ย่า ตายาย ให้ทำมาหากินคล่อง ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ การได้มารวมญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่จากการแยกย้ายกันไปทำงานต่างจังหวัด ได้เดินทางมาร่วมพิธีกรรมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ลูกหลาน ญาติพี่น้อง พ่อแม่ทางบ้านต่างมีความสุขใจร้องรำทำเพลง ดื่มสุรา กินอาหารกันเต็มที่ ควบคู่ไปกับการทำบุญใหญ่ ตามหลักพระพุทธศาสนา คนที่มีความสุขต้องเป็นผู้รู้จักให้และรู้จักรับ ประเพณีจึงรวมทุกอย่างของความรัก ความสามัคคี ความกตัญญูรู้คุณ การเสียสละ ไว้อย่างครบถ้วนในประเพณีนี้

คุณค่าทางสังคม ประเพณีแซนโฎนตาเป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ ตลอดถึงการสร้างความสามัคคีความพร้อมเพรียงเป็นหนึ่งเดียวกัน ก่อให้เกิดความผาสุกของคนในชุมชน เมื่อนุญยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งจะทำให้สังคมราบรื่น เป็นที่พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสามัคคี ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น และเมื่อมีการยึดถือสืบต่อกันมาก็ย่อมเกิดการพัฒนา และยิ่งมีการส่งเสริมมากก็ยิ่งส่งผลดีให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ตลอดถึงเกิดผลในระดับสังคมเมือง และสังคมระดับชาติได้เป็นอย่างดี

การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงออกถึงคุณธรรมสำคัญ คือ กตัญญู เมตตา กรุณา สามัคคี ประเพณีเหล่านี้ถ้าได้ศึกษาจะพบว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่

ประกอบด้วย ศิลปกรรม หัตถกรรม เอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ และควรส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงควรที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์และส่งเสริมเพื่อให้ดำรงคงอยู่ โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีดังกล่าว 7 ประเด็น ดังนี้

1. ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน อาทิ ประเพณีแซนโถงตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่ออนุรักษ์แล้วก็เผยแพร่องค์ความรู้ ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างถูกต้องโดยผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ ตลอดจนนักวิชาการ หรือ สำนักงานวัฒนธรรม เป็นผู้คอยให้คำปรึกษา และถ่ายทอดให้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อเป็นการเชิญชวนให้คนต่างถิ่นได้มารับรู้เข้าใจประเพณีดังกล่าว

2. ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทเดือนสิบการทำบุญ “แซนโถงตา” ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของประเพณีแซนโถงตาตลอดจนทำการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังให้รับทราบเกี่ยวกับพิธีกรรม และควรมีการรวบรวมข้อมูลขั้นตอนของประเพณีแซนโถงตาให้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อพิมพ์แจกจ่ายให้แก่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง

3. ประเพณีแซนโถงตามีความสัมพันธ์กับการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลประเพณีแซนโถงตา เช่น เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโถงตา โดยขอความร่วมมือกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง สื่อมวลชน และทางราชการในการช่วยฟื้นฟู

4. ควรใส่ใจเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีแซนโถงตาไว้ในหลักสูตรการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีหัวข้อศึกษาสำคัญ ๆ เช่น สังคัปพิธี ความเป็นมา วิถีปฏิบัติ ประโยชน์การทำนุบำรุงอนุรักษ์ส่งเสริม และการปรับปรุงแก้ไข และควรจัดประเพณีแซนโถงตาที่ถูกต้อง โดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง จัดการแข่งขันประกวดแข่งขันเกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ ขณะเดียวกัน ก็จัดวิทยากรคอยชี้แจงสังคัปและหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีนี้ (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2532)

5. ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยและความร่วมมือระหว่างญาติพี่น้องในการทำบุญประเพณีแซนโถงตา ในการร่วมทำกิจกรรมในโอกาสสำคัญ ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในวงศ์สกุล (อุดม เขยทิวังศ์, 2547)

6. ส่งเสริมและปลูกฝังเมตตาธรรมต่อเยาวชน และช่วยให้ทราบถึงกิจกรรม ความเป็นมาที่มีกรปฏิบัติสืบเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม ได้มีโอกาสแสดงความคิดถึงคุณทวดที่แก่บุพการี ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าชาวจังหวัดสุรินทร์ให้ความสำคัญในการบำรงศาสนาด้วยประเพณีที่งดงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล จึงสมควรที่จะให้มีการสืบทอดรักษาวัฒนธรรมประเพณีแซนโถงตาให้อยู่ต่อไป

7. ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับประเพณีแซนโถงตา เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับอาหารในเทศกาลสารท และเชิญชวนเยาวชนไปร่วมกันทำบุญตามประเพณี ให้รู้ถึงคุณค่า ประโยชน์

และความเป็นมาของประเพณีแซนโถงตา

สรุป

ชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์ มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีแซนโถงตามานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฐานคติความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษที่เกี่ยวกับการบูชาวิญญาณผีบรรพบุรุษชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าพิธีแซนโถงตานี้สามารถเชื่อมต่อสื่อสารกับดวงวิญญาณของบรรพบุรุษได้ ในพิธีกรรมมีการจัดเครื่องเช่นไหว้ และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่บรรดาลูกหลานได้หามาเพื่อประกอบพิธีกรรม หรือการบูชาตามรูปแบบของวัฒนธรรมของตน การทำพิธีเช่นไหว้บูชาบรรพบุรุษนี้ชาวไทยเชื้อสายเขมรจะมีอยู่ 2 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ 1) การเช่นไหว้ในเวลาเย็นจะมีการรวมกลุ่มบรรดาเครือญาติพี่น้อง ร่วมสายโลหิต จะมารวมกันที่บ้านของพี่สาวคนโต หรือ พี่คนโต ถือได้ว่าเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมบูชา คนเฒ่าคนแก่ก็จะมา สวมใส่เสื้อผ้าใหม่ในการร่วมพิธีกรรม กระบวนการพิธีแซนโถงตานี้จะเป็นการเรียกให้วิญญาณบรรพบุรุษให้เข้ามารับประทานอาหาร คิมกิน เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้วก็จะสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ หลังจากเสร็จพิธีกรรมยามเย็นของการเช่นไหว้แล้ว จะร่วมรับประทานอาหารกันเป็นครอบครัวหมู่ใหญ่ ช่วงที่ 2 ในเช้าวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันเพ็ญ หรือวันพระ หมู่ลูกหลานตนเอง หรือ เครือญาติพี่น้องที่เดินทางมาไกลนั้น จะไปทำบุญที่วัด มีพิธีกรรม คือ 1) ตักบาตรเช้าถวายอาหาร คาวหวาน และเครื่องไทยธรรมต่าง ๆ 2) เป็นการทำให้พิธีทอดผ้าบังสุกุลถึงผู้ที่ตายไปแล้ว หรือทำบุญถึงผู้ตายนั่นเอง สรุปความได้ว่าการอนุรักษ์ประเพณีแซนโถงตาที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ เป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่สำคัญ ที่ยังคงปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นคุณค่าในการส่งเสริมความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง และยังเป็นการรักษาถึงบุญคุณของบุพการี แม้จะล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที พิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเห็นได้ทุก ๆ ปี ช่วงเดือนสิบ เมื่อคนต่างถิ่นได้มาพบเห็นประเพณีแซนโถงตาก็เกิดความประทับใจในงานบุญดังกล่าว คือ สภาพที่เห็นคนทั้งหลาย มีความอึดอึ้งแจ่มใสรื่นเริง ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อคนต่างถิ่นอย่างจริงใจ เพราะชาวไทยเขมร ถือว่าจะยากคิมกินอย่างไร ก็ต้องทำให้บรรพชนของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2531). *ความเชื่อของไทย-เขมร ในเขตอีสานใต้*. ม.ป.ท.: โครงการสนับสนุนการวิจัยทางวัฒนธรรม มูลนิธิเจตส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน.
- ธวัช ปุณโณทก. (2536). *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน*. ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรพต เปรมชู. (2522). *พิธีโคนตา สมบัติอีสานใต้*. ม.ป.ท.
- ประทีป แจรัมย์. (2535). *พิธีกรรมมะมีวดของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทย-เขมร: ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลบ้านบัวอำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, มหาสารคาม.

- พีระศักดิ์ วรรณิตร. (2530). *โครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ศึกษากรณีตำบลพรหมเทพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- เพ็ญศรี คุ้ม, ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, ปิยนาด บุญนาค, และ วราภรณ์ ทินานนท์. (2536). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูโสภณวิบูลย์. (2550). *คู่มือชาวบ้าน*. สุรินทร์: ศิริรัตน์ออฟเซตการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: สิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- พระวรศักดิ์ ปัญญาอุทโธ (ภาสดา). (2551). *ประเพณีทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมร: กรณีศึกษาบ้านโคกใหม่ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- ภูมิจิต เรืองเดช. (2548). *ความเชื่อและการนับถือผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- มงกุฎ แก่นเดียว. (2533). *แซมชายฉบับพิเศษ รวมประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัดสุรินทร์*. บุรีรัมย์: เรวัตการพิมพ์.
- มูลนิธิภูมิพลโลกิกยุ. (2531). *พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิกยุ*. กรุงเทพฯ: ภูมิพลโลกิกยุ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: สิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). (2548). *สากลศาสนา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2553). *เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนานาเวศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำ โขง ชี มูล พื้นที่ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: ม.ป.ท.
- สุขเมธ คงสวัสดิ์. (2531). *ความเชื่อของชาวบ้านพลวง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุขเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). *สังข์กับพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นดิงส์ เฮ้าส์.
- สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์. (2549). *การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโฎนตา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- เสถียร โกเศศ. (2549). *ผีสาวเทวดา*. กรุงเทพฯ: เอเชนส์บุ๊กส์.
- อัยฎางค์ ชมดี. (2553). *ร้อยเรื่องเมืองสุรินทร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. อุบลราชธานี: สิริธรรมออฟเซต.
- อุดม เขยทิววงศ์. (2547). *ปฏิทินประเพณี 12 เดือน*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารหาคใหญ่วิชาการ เป็นวารสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ของมหาวิทยาลัยหาคใหญ่รวมทั้งสถาบันและหน่วยงานอื่น ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) รัพิมพ์ผลงานที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ทุบทบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่กองบรรณาธิการเรียนเชิญ จำนวน 2-3 ราย บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารฯ จำนวน 1 เล่ม

1. ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Article) เป็นผลงานที่ได้มาจากการค้นคว้าและวิจัยด้วยตนเอง ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ การทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

2. บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นผลงานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา (เนื้อหาต้องชี้ถึงประเด็นของสิ่งที่ต้องการนำเสนออย่างชัดเจน) บทวิจารณ์หรือสรุป และเอกสารอ้างอิง

3. บทความปริทัศน์ (Review Article) คือ งานเขียนที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการผสมผสานแนวคิด การทบทวนความก้าวหน้าของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสรุปความรู้ในเรื่องนั้น ๆ จากหลาย ๆ การศึกษาจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ หรือองค์ความรู้ใหม่ โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้อย่างทันสมัย และมีข้อวิจารณ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป

4. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) คือ งานเขียนที่ถ่ายทอดความคิดเห็น โดยนำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ ด้วยการใช้หลักวิชาที่เหมาะสม เพื่อวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นถึงข้อดี ข้อไม่ดี โดยชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของหนังสือที่จะวิจารณ์ และเสนอแนวทางแก้ไข ประกอบด้วยบทนำหรือประเด็นที่จะวิจารณ์ เนื้อหาบทสรุป และข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

5. บทความรับเชิญ (Invitation Article) เป็นผลงานที่ได้จากความรู้เชี่ยวชาญ หรือองค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในตัวบุคคล โดยมุ่งเน้นการนำเสนอความรู้ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้อ้างอิงหลักทางวิชาการ

2. การจัดรูปแบบของบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร Angsana New ขนาด 16 ตัวหนา

2.2 ชื่อผู้เขียน มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร Angsana New ขนาด 16 ตัวหนา

2.3 บทคัดย่อ ระบุทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยเป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา วิธีดำเนินการ เครื่องมือในการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษา ความยาวของบทคัดย่อในแต่ละภาษาต้องไม่เกิน 250 คำ พร้อมระบุคำสำคัญ (Keywords) ไม่เกิน 5 คำ

2.4 เนื้อหา บทความทั้งฉบับ รวมเอกสารอ้างอิง มีจำนวนไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยตัวอักษร Angsana New ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 กำหนดระยะห่างจากขอบซ้าย ขอบขวา ขอบบน และขอบล่าง 2.54 ซม. พร้อมระบุหมายเลขหน้าที่มุมบนขวา

2.5 ตารางและรูปประกอบ ควรมีเฉพาะที่จำเป็น มีหมายเลขกำกับ เช่น รูปที่ 1 หรือ ตารางที่ 1 โดยต้องเป็นรูปที่มีลายเส้นคมชัดและมีความละเอียดสูงพอสมควร

2.6 เอกสารอ้างอิง ใช้ระบบอ้างอิงของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association: APA) โดยมีรายละเอียดทั่วไปดังนี้ (รายละเอียดพร้อมตัวอย่างดูในเอกสารแนบท้าย หรือดูในเว็บไซต์)

- 1) การอ้างอิงภายในเนื้อหา ต้องตรงกับเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม
- 2) การอ้างอิงควรใช้รูปแบบเดียวกันโดยสม่ำเสมอทั้งบทความ
- 3) การเรียงลำดับอักษรให้เรียงตามลำดับอักษรของชื่อผู้เขียน เริ่มด้วยรายชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตามลำดับ

3. การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

ผู้เขียนสามารถส่งบทความโดยเข้าสู่เว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index> ซึ่งมีคู่มือแนะนำการใช้งานอยู่ทางด้านขวามือ (For Author)

ตัวอย่างการเขียนรายการบรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

กองชัย อภิวัดน์รังสรรค์. (2523). *บริษัทข้ามชาติ: โฉมหน้าใหม่จักรพรรดินิยม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชวนพิศ วงศ์สามัญ, และ กล้าเผชญ์ โชคบำรุง. (2546). *การตรวจทางห้องปฏิบัติการและการพยาบาล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

Lewe, W. (2009). *Orthopedic massage: Theory and technique* (2nd ed.). Edinburgh: Mosby Elsevier.

Stock, G., & Campbell, J. (Eds.). (2000). *Engineering the human genome: An exploration of the science and ethics of altering the genes we pass to our children*. New York: Oxford University Press.

2. บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความหรือบท. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

- ปียัทสน์ ทศนาวิวัฒน์. (2550). ประวัติโรคไหลตาย. ใน สุมาลี นิมนานนิตย์ และปรีดา มาลาสิน (บรรณาธิการ), *โรคไหลตาย: Sudden unexplained death syndrome* (น. 12-25). กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Calico, P. A., Debisette, A. T., & Turbettaub, M. (2005). Nursing workforce: Challenges and opportunities. In M. M. Gullatte (Ed.), *Nursing management: Principles and practice* (4th ed., pp. 167-185). Pittsburgh, PA: Oncology Nursing Society.

3. บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ตัวอย่างเช่น

- กฤษณา น้อมสกุล, ลักขณา กานดี, สิริพร สืบสาน, ปวีณ เกื้อกุล, มาลี อุดมผล, และ สวัสดิ์ รักดี. (2550). การดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน. *วารสารกรมอนามัย*, 25, 56-60.
- ปิยะวิทย์ ทิพรส. (2553). การจัดการป้องกันและลดสารให้กลิ่นโคลน Geosmin ในผลิตภัณฑ์แปรรูปสัตว์น้ำ. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 24(72), 103-119.
- Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2008). Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29(2), 147-154.

4. รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

- พินิจ ทิพย์มณี. (2553). *การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Chitnomrath, T. (2011). *A study of factors regarding firm characteristics that affect financing decisions of public companies listed on the stock exchange of Thailand* (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University.

5. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้เขียน/หน่วยงาน. (ปีที่ปรับปรุงข้อมูล). ชื่อเรื่อง. จาก URL

ตัวอย่างเช่น

นิภา ผ่องพันธ์. (2552). *เปิดโลกทัศน์ให้ผู้สูงอายุ*. จาก http://www.suanprung.go.th/article_new
Wong, A. W. (2009). *Pregnancy postpartum infections*. Retrieved from <http://emedicine.medscape.com/article/796892-overview>

การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนที่ประสงค์จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารหาดใหญ่วิชาการ สามารถส่งต้นฉบับ (ไฟล์ word) ได้ทางระบบวารสารออนไลน์ (<https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>)

และบางสาขาที่มีความเฉพาะขอให้เสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไปอย่างน้อย 3 ท่าน ที่อยู่ต่างสถาบันกับผู้เขียน เพื่อประเมินบทความของผู้เขียน รายละเอียดการส่งบทความสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่คำแนะนำสำหรับผู้เขียนภายในเล่มวารสารหาดใหญ่วิชาการทุกฉบับ หรือที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>

ใบสมัครสมาชิก วารสารหาดใหญ่วิชาการ
HATYAI ACADEMIC JOURNAL

เลขที่สมาชิก.....
เลขที่ใบเสร็จรับเงิน.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ

ข้าพเจ้า(นาย, นาง, นางสาว).....นามสกุล.....

มีความประสงค์

สมัครเป็นสมาชิกวารสารหาดใหญ่วิชาการ.....ปี (ปีละ 200 บาท)

ต่ออายุสมาชิก.....ปี (ปีละ 200 บาท)

ที่อยู่(สำหรับจัดส่งวารสาร).....

.....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

มือถือ.....E-mail :

ออกใบเสร็จในนาม ชื่อ.....

ที่อยู่.....

.....

.....

เงื่อนไขการชำระเงิน : โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาราษฎร์อุทิศ ประเภทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 961-0-01258-2 พร้อมสำเนาใบโอนเงินไปยังกองบรรณาธิการจัดการ ทางโทรสาร 074-425467

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร

(.....)

กรุณาส่งใบสมัครที่ : บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-200347 หรือ 074-200300 ต่อ 347
โทรสาร074-425467 E-mail : hu_apc@hu.ac.th